

Makkai Kiss Nóra

Már nem hiszek...

Már nem hiszek
Vágynak – Nem hiszek tavasznak

<i>Hasztalan</i>	<i>Hasztalan</i>
<i>Várlak</i>	<i>Kereslek</i>
<i>Tudom</i>	<i>Csókos</i>
<i>hogy vagy</i>	<i>terekben</i>
<i>Megbújsz</i>	<i>Éj-mélyi</i>
<i>előlem</i>	<i>csendeekben</i>
<i>Sóbajtós</i>	<i>Félsz hogy</i>
<i>napokban</i>	<i>elloplak</i>
<i>Hasztalan kereslek</i>	<i>Hasztalan várlak</i>

Végül – nélküled lettem
m a g a m

A teliholdra

K e r e k
orcáját a Napnak
most elirigyelte Luna
Istennő – Fénylő tekintete
telt szerelmekre vetül; Vet-
kezik a Kedves. Titkon lesi Őt
a Hold. Boldog csak hogy látja
pillanatig tán – Majd egy fel-
bőt szemérmesen arca elé
emel – Meztelen a
K e d v e s

NAPÚT

Irodalom, művészet,
környezet

VII. évfolyam 4. szám

Kiadja a Cédrus Művészeti Alapítvány megbízásából a Napkút Kiadó Kft., Megjelenik évente tízszor.
Főszerkesztő: **Szondi György**. Szerkesztőségi titkár: **Balázs Ilma**. Lapterv: **Gosztola Gábor**.
Szerkesztik: **Balázs Géza** (nyelvművelés), **Bognár Antal** (próza), **Király Farkas** (vers),
Kovács Ildikó (szöveggondozás), **Pencz Levente** (környezet), **Szondi Bence** (tördelés).
Napút-kör: **Csűrös Miklós**, **Gráfik Imre**, **Kosáry Domokos**, **Lászlóffy Aladár**,
Osztovits Levente, **Sánta Ferenc**, **Schwajda György**, **Konrad Sutterski**,
Sütő András, **Székely Magda** (tiszteltetleli konzulensek). • Alapította: **Masszi Péter**.
Szerkesztőség: 1014 Budapest, Szentháromság tér 6. • Telefon: (1) 225-3474
E-mail: napkut@t-online.hu • Honlap: www.napkut.hu
Nyomdai kivitelezés: Érdi Rózsa Nyomda. Terjeszti a Hírker Rt. és az NH Rt.
ISSN: 1419-4082

Makkai Kiss Nóra képversei (a borítóbelsőn)
Túri Klára verse (a hátsó borítóbelsőn)

Évgyűrűk

Kálnay Adél: Csendesedő véráram 3

Korcsmáros Györgyné önéletírása (részletek) 6
Lárai Eszter versei 11
Pásty Júlia emlékezései (részletek) 12
Karcagi Magyar Margit kisprózái 19
Noth Zsuzsánna elbeszélése 22
Lajta Erika regényrészlete 33
Mester Magdolna prózaverse 41
Kárpáti Tünde lélekrajza (részletek) 42
Domokos Johanna novellája 52
Balogh Ildikó két karcolata 54
Ladányi-Túróczy Csilla meseregény-fejezetei 58

Tárlat

Nagy T. Katalin: Zsemlye Ildikó tájszobrai . . . 64

Zsemlye Ildikó szobrai
és Józsa Judit kispasztikái
(a színes mellékleten)

Bába Szilvia: Magyar Nagyasszonyok,
tisztá forrásból 65

Füzesi Magda versei 67
Kis Judit Ágnes versei 68
Bauer Judit versei 70
Révész Ágnes versei 72

Szóvár

Dede Éva: Nő, hölgy, lány, csaj 73

Czapáry Veronika esszéregénymustrája . . 79
Fülöp Katha verse 88
W. Sulyok Aranka versei 89

Hetedhét

Ljudmila Petrusovszkaja: BIFEM
(drámarészlet, Molnár Zsófia fordítása) . . . 91
Isabel Allende: Két szó
(Matolcsi Balázs fordítása) 95
monika mostowik: olyan szép
(Nánay Fanni fordítása) 101
Ewa Chrusciel versei
(Zsille Gábor fordításai) 104

Berek

Zsoldos Betty: Képzés a fenntartható jövőért 105
Egy sugárfelderítő 108

Ablak

Szepes Erika: A haiku és holdudvara
(Sebők Éva haikukötetéről) 111
Némethy Andrea: A szív színei
(Egy mexikói festő Magyarországon) 118
Béresi Csilla: „A Nap nem légyölő galóca”
(Farkas István életmű-kiállítása) 119

Illusztrációk:

Zsemlye Ildikó szobrai 5, 51
Józsa Judit kisplasztikái 71, 100

Melléklet

József Attila-emlékévé 4.

Pomogáts Béla, Novák Béla Dénes,
Novák Valentin, Sopotnik Zoltán,
Gaál Áron, Zsille Gábor, Marczinka Csaba,
Lénárd József, Fried István

Következő számunkban a nőtéma folytatásaképpen többek között Venko Andonovszki, Bölöni Péter, Csepregi János, Csokonai Attila, Abilio Estevez, Ayhan Ey Gökhan, Venceslaus Ulricus Hammershaimb, Jahoda László, Köllő Csongor, Magyar László András, Merényi Krisztián, Murányi Róbert, Muszka Sándor, nextepp béla, Novotny Tihamér, Sári László, Dragan Velikic írásai. Az 5. számot a Nagy László-jubileumnak szenteljük.

Folyóiratunk támogatói:

NEMZETI KULTURÁLIS ÖRÖKSÉG
MINISZTERIUMA

NAPÚT

Irodalom, művészet,
környezet

VII. évfolyam 4. szám

Mi(n)ők

ZSEMLYE ILDIKÓ
BRONZTÁJ (RÉSZLET)

JÓZSA KUDIT
EMESE

Kálnay Adél

Csendesedő véráram

Édesanyámat kérdezem a családról (szerencsére még jó erőben, egészségben van, nem messze tőlünk). Azt mondja, összegyűjt mindent, amiről van dokumentuma, s szívesen elmondja az emlékeit is. Örülök az emlékeinek, nagyon intenzív emlékező, soha nem leszek ilyen. Számomra a valóság furcsa elegyet alkot a képzelettel, s egyáltalán nem tudom utólag eldönteni, mi az igaz történet. Anyukám sokkal éberebb hordozója a múltnak, emlékszik nevekre, dátumokra, eseményekre, s arra is, ki mit mondott, amikor ez vagy az történt. Egyre csak csodálkozik, fiam, hogy nem emlékezhetsz arra, amikor..., ezt mondja, s láthatóan meg van döbbenve, milyen felületes, figyelmetlen lánya van neki.

Nézem édesanyám precíz feljegyzéseit. Ismerős és ismeretlen nevek, a felmenőim. A cédulák mel-

lett egy komoly, fűzött könyvecske, a Kálnay család története, egy szorgalmas Kálnay – Kálnay Emília – jóvoltából. Sosem látott, régen volt ősök nevei, ügei, eseményei. Ahogy apró jeleket hagytak a gyorsan múló időben. Kik ők vajon? Hogyan éltek, mit éreztek, mitől féltek, minek örültek? Vajon volt-e egy is köztük, aki majdnem olyan volt, mint én? Aki úgy érzett, úgy látott, úgy tudott?

A Kálnay család története a réges-rég múlt története. 1298-ban egy bizonyos Jákó – talán Zólyom megye főispánjának leszármazottja – először nevezetik Kálnay néven. A család törzse Zendi, másképp Nagy-Kálnai István. Szendi (Zend) István I. (Nagy) Lajos királytól új adományként kapta a dédapjától örökölt Kálna s egyéb birtokokat 1377-ben.

Istenem, de messze van ez, el sem látni odáig az időben! De jönnek sorban, egyre közelebb, birtokosok, katonák, tisztek és kapitányok, nemesek, papok, gazdagok és szegények, jók és rosszak, békések és békétlenek. Harcok, csaták, bosszúk, merények, járványok, pusztulások. Jönnek, jönnek egyre közelebb, végigmenetelik az évszázadokat, túlélnek, meghalnak, ölnék és megöletnek, szenvednek és szenvedtetnek. Jönnek, jönnek egyre közelebb, egyre inkább szelídülnek, hivatalnokok, tanítók lesznek, verseket írnak, újságot szerkesztenek, mintha egyre csendesebben csordogálna a vér ereikben. Jönnek, jönnek egyre közelebb, akár már láthatnám is őket, de szétszóródnak, keverednek, szétdobálja őket a történelem, ez a megvadult óriás! Az őseim ők, kiktől apámon keresztül ért el hozzám mindaz, mi átadható, a vér, a gének, a temperamentum, s mi még... Bizonyára ősi félelmeim, szorongásom is tőlük való, így képzelem.

Édesanyám céduláin gyönyörű nevek: Wollner Antal dédapám, Zavilla Alojzia (Lujza) dédanyám, Wollner János nagyapám, másfelől Kürthy Antal dédapám, Molcsányi Mária dédanyám, s Kürthy Mária nagyanyám. Ők mind sokkal ismerősebbek, nem a régmúltból, hanem gyerekkorom idejéből integetnek felém, az igaz, hogy dédszüleim csupán a szobánk faláról. Kérdezem édesanyámat, honnan valók a Wollnerek, Zavillák, hogy milyen nemzet volnának, s ő határozottan mondja, itt mindenki magyar, mi más is lenne? Nem is beszéltek sosem más nyelven, teszi hozzá. Bezzeg apai dédszüleim, a színmagyar Kálnyak németül beszéltek egymással is, gyerekeikkel is. Miért is kellene persze meglepődni ilyesmin itt, a Kárpát-medencében, ahol az ország is, akár az óceán a Hold játékára, hol kitágult, hol összehúzódott, a népek meg csodálkozhattak: anélkül, hogy elmozdultak volna helyükről, hol itt, hol ott találták magukat.

Édesanyám családja ebből alaposan kivette a részét. Ő maga fiatal lányként mentette át saját tulajdonukat egyik otthonukból a másikba. Azon a hegyen át, melyen nemrég még gombáztak, kergetőztek, s melyet akkorra már katonák őriztek, s a csordakútnak államhatár lett a neve. Nagyanyám huszonöt év alatt nem tanult meg szlovákul. Most lustaságnak, butaságnak tartanánk, akkor hősiesség volt a neve. Édesanyám az utolsó két polgárit a határon titokban átjárva tette le. Mindig éjszaka szökött át, egy magyar lókereskedő kísérte, akinek jó cimborái voltak a határőrök.

Nagyapám bányász volt, bányamester egy felvidéki bányában. Egyszer, úgy '36 táján azt mondták neki, te német nevű vagy, legyél a náci párt tagja. Fél évig fizette a tagdíjat, aztán kilépett. Se arról nem volt fogalma akkor, mit jelent ez a párt, se arról, ki az a Hitler. Csak úgy gondolta, fölösleges időtöltés ez. Nem hős volt, csak tájékozatlan. '44-ben a szlovák partizánok meg akarták ölni, mert náci volt. Ha nincs egy falubelije a partizánok között, vége van. Néha azt képezem, aki akkoriban életben maradt, az mind a véletlennek köszönheti az életét.

Gyerekkoromban gyakran jártunk Szlovákiába. Nagybátyám ott élt szlovák (tót) feleségével s két unokatestvéremmel. Különös, izgalmas utazások voltak ezek. Pick szalámis, piros paprikás utazások. Unokatestvéreim nem tudtak magyarul, én nem tudtam szlovákul. Csak néztük egymást, s vigyorogtunk kínosan. Egy kedvelt mondókánk azért volt, nem tudom, ki tanította meg nekünk, ezt mindnyájan tudtuk, bár sajátos módon csupán a felét értettük: eredj oda, tam je voda, gyere vissza, utopis sa. Egymást túkiabálva ismételtgettük hát e mondókát, közös kincsünket, az egyetlen, ami közösnek látszott. Már alig emlékszem, mit jelent. Talán ezt: eredj oda, ott van a víz, gyere vissza, mert megfúlsz. Így van-e vagy nem, meg kell kérdeznem édesanyámat. Ő tud szlovákul.

Szellemi példaképem... A kérdés nehéz. Nagyon nehéz. Hogyan tudnám felsorolni, ki mindenki nevelt engem akárcsak egy mozdulatával, egy fejbólintásával, egy szavával is? Ki tudná megmondani, vajon éppen ilyen lettem volna, amilyen vagyok, ha nem hangzik el az a mondat, ha nem húzódik gúnyos mosolyra az a száj? Persze tudom én, mit takar a kérdés: ki volt a legnagyobb hatás? De erre sem könnyű a válasz. Mert a válasz, ha egyáltalán lesz rá, sokkal később fog megszületni. Addig marad a sejtés, talán ő, talán ő...

Így aztán most leginkább Hamvas Bélára tippelök. Az első olyan gondolkodóra, akinek úgy értettem meg a gondolatait, hogy nem kellett lefordítani a

nyelvemre. Őt olvasván az volt az érzésem, mintha mindazt, amit mond, tudtam volna, csak elfelejtettem. Ő pedig most az eszembe juttatja. Hálás voltam, vagyok neki ezért. Aztán ott van Weöres Sándor. Amit ő hallott meg a nem látható világból, azt vélem hallani én is. Szavainak dallama, ritmusa bennem folytatódik tovább.

Mondok még három nevet: Bergman, Fellini, Tarkovszkij. Mindhárman nagyon fontosak számomra. Ahogy ők láttak, úgy látok én is.

Persze a legelső segítséget Andersen nyújtotta. Valamelyik karácsonyomra két példányban is megkaptam a Rút kiskacsa című könyvet. Úgy emlékszem, nem tudtam még olvasni, csupán a képeket nézegettem. Láttam szegény kiskacsát, akit ütnek, vágnak, nem tűrnek meg maguk között a baromfiudvar lakói. Megszökik, s rengeteg szörnyű élményben lesz része. Nagyon sokszor meséltem ezt el anyukámmal, nagymamámmal, s elborzadva néztem a képeket. Amint megtanultam olvasni, sokáig csak ezt olvastam. Olvastam, s elborzadtam rajta. Elszomorított kiszolgáltatottsága, magánya. De nem ez volt a legszörnyűbb. A legszörnyűbb az volt, ha elgondoltam, hogy ő sem tudja magáról, kicsoda. Csak él, s élni próbál, megfelelni akar, igazi kacsa akar lenni, miközben ő hattyú! De hiszen én se tudom magamról, ki vagyok, rémültem meg, csak azt érzem, más, mint a többiek az udvarban, s ez nagy baj volt, hiszen leginkább közējük akartam tartozni.

Ma is úgy gondolom, a rút kiskacsa történetében a nekem szóló legfontosabb üzenetet kaptam: ha nem érzed, ami lesz, csupán azt hiszed el, ami van, az a legnagyobb magány. Ez Isten csendje. Aki ezt kibírja, elviseli, az mindent kibír, mindent elvisel.

Ka'ly Mú'í

KELETI PÁLYAUDVAR

Korcsmáros Györgyné

Téglák

Mint ház a téglákból, úgy épül az élet is apró történetekből. S mivel az élet írja őket, ennél szebb és tökéletesebb építmény nem is lehet. Az aranyozást az idő rakja rá.

Ilyen építmény az életem is. Fontos szerep jut benne az epizódtéglákon kívül az igazi tégláknak is. Téglagyáros unokájaként láttam meg a napvilágot a nyugati határszélen, Körmenten. Kéthetes voltam, amikor államosították a gyárat. Engem azonban ez mit sem érdekelt az édes anyamellen.

A piszkavas. Első emlékezettéglám hároméves koromból int felém. Megszületett az öcsém. Az idősebb, akit csak úgy hívtak a család: az „átok kölök”. Első napjai is erre utaltak. A bevetett ágy tetején habos-fodros, masnis pólyában megállás nélkül üvöltött. Anyám gőzfelhőben a teknő fölött pelenkát mosott. A gyerek nem adta fel. Bömbölt. Én a kissámlin ülve vártam, mikor lesz végre csend. A mosnivaló elfogyott. Öcsém még mindig erősítette a tüdejét. A pelenkákat az udvarra vitte Anyu száradni. Itt volt az ideje, hogy jó modorra tanítsam a bőgőmasinát. Először csak a cumit próbáltam a szájába tenni, de a magasra vetett ágyon nem értem el. Segítség után néztem, amit meg is találtam a kályha mellett. A jó hosszú piszkavas kínálta magát. Lábujjhegyre állva megütöttem a hangoskodót, de eredmény nélkül, mert ha lehet, még jobban rázendített.

Most már éreztem, baj lesz. Öcsém az ágy tetején, én az ágy alatt üvöltöttem. Úgy ráncigáltak ki onnét. A következményeket elmosta a jótékony feledés.

Mosóteknő. Emlékeimben mindig ott van anyám teknő fölé hajló alakja. Nyáron az udvaron mosott, közben énekelt. Templomi éneket, operettet, ami eszébe jutott. Én duzzogva krumplit pucoltam vagy a gyerekkocsit ráztam, és hallgattam, mit énekel. Bőven volt kit dajkálnom, négy fiatalabb testvérral áldott meg az ég. Akkor inkább éreztem istenverésnek, mint áldásnak ezt a bőséget. A mosás befejeztével az üres teknőt az árnyékos ház falának támasztotta Anyu. A krumpliból is étel lett, amit gyorsan eltüntették az éhes gyereksereg. A gyárat elvették, de a család ott lakott a régi házban, a gyár területén. Igaz, csak egyszoba-konyhás lakásban, de nagyanyám és nagyapám is ott laktak a szomszédban, ugyancsak szoba-konyhában, és lakbért fizettek a téglagyárnak. Az udvar többi lakói a téglagyárban dolgozó cigány családok voltak. Bőséges gyerekcsapattal szolgált a szomszédság, amit mi nagyon élveztünk a testvéreimmel. Apám viszont gyakori pofozkodással hűtötte közös csínytevéseink hevét.

A nyarak rekkenőek voltak. Az udvart bokrok választották el a gyártól. A gyár mögött ott terpeszkedtek a téglagyári gödrök, megtelve talajvízzel. Hiába tiltás, fenyegetés, a forró nyári délutánokon minden utunk oda vezetett. A szomszéd kölyköké is. Hempergés, ugrálás a sáros vízben. No meg csónakázás. Mosóteknőben. A falnak támasztott kiszáradt mosóteknőt percek alatt

sikerült elcsenni és vízre vonszolni. Akkor aztán ahányan csak belefértünk, mind beleugráltunk. Az úszóalkalmatosság törvényszerűen felborult, elsüllyedt. Sötétedéskor nagy küszködéssel vonszoltuk partra. A teknő jól teleszívta magát vízzel, és a súlya a délutánihoz képest a többszöröse lett. Felváltva cipelte mindegyikünk. Csípett a csalán és a szúnyogok, tüske ment a talpunkba, végül mindenki feladta a cipekedést. Ilyenkor, mint egy köpenybe, belebújtam a teknőbe és a hátamon cipeltem aprókat lépegetve. A gonosz csónak pillanatok alatt véresre verte a sarkamat, legfiatalabb öcsém és húgom a hidegtől és fáradtságtól elkékült szájjal üvöltött mögöttem. Az utolsó bokor takarásából kilépve mindig ott állt Anyu a legnagyobb fakanállal felfegyverkezve. A mosóteknőtől ugyan megszabadított, de a vérző sarkam fölött ellátta a lábam szárát egy-két hurkával. Mondanom sem kell, mennyire szerencsétlennek éreztem magam. Dajkálás, cipekedés, verés. Hát nem egy mártír sorsához hasonló a legidősebb lány élete? A vízbe fulladást csak anyám ijesztgetésének tartottam, sőt, szent meggyőződésem volt, velünk ilyen nem fordulhat elő. Szerencsére nem is történt egyikünkkel sem ilyesmi. Gyorsan beforrt az ebcsont, már ami a sarkamat illeti. A mosóteknő újra vígan úszott a téglagyári gödörben, a fakanál pedig táncolt a lábam szárán. Mit bántam én. Akkor éltem a legszebb, legizgalmasabb nyarakat.

A lókolbász. Meleg nyári reggelen ki az ágyból, kócosan, mezítláb első utam a küszöb volt. Ott vakaróztam, ásítóztam, amikor menetrendszerűen felhangzott valamelyik cigány asszony hangja.

– Lilike, Bözsi, Gyöngyi. Gyüttök a piharcra? – És mentek. Jó néhány kilométert gyalogoltak be a városba, és ugyanannyit vissza. Már tíz óra felé járt délelőtt, amikor hazaértek.

Én túl voltam már az első anyai pofonon, amit sürgősen továbbadtam az öcsémnek vagy húgomnak, attól függően, melyikük állt kézre.

A továbbadott pofonért újabb megtorlás:

– Indulás mosogatni!

Ennél jobban semmit nem utáltam.

Amíg duzzogva csapkodtam az edényeket, odakintről a piacról hazatért asszonyok újabb hívó szava hallatszott:

– Pariska, Muki, Rezső. Gyertek enni!

Ilyenkor tudtam, néhány pillanat, és a szomszéd küszöbök megtelnek kócos fejekkel. Most is így történt. Mindegyik fejhez egy kéz is tartozott, ami hatalmas darab lókolbászt szorongatott.

Tömték is magukba amúgy becsülettel, csak úgy, kenyér nélkül. Ilyenkor mindig elfogott engem az irigység. Hiába voltunk mi valaha gyárosok, sohasem dőzsölhettem a bűvös küszöbön akkora darab kolbással.

– Anyu, te miért nem hozol nekünk sohasem olyan sok kolbászt, mint a Lilike meg a Bözsi? – szakadt ki belőlem a félig kérdés, félig szemrehányás.

– Elment az eszed? Képes lennél megenni a kétforintos lókolbászt, mint ezek a cigányok? Te legyél büszke arra, hogy gyáros unokája vagy. Gondolj arra, hogy ezek mind nekünk dolgoztak.

– Mit érdekel engem, kinek dolgoztak, amikor mindennap tömik magukba a sok kolbászt, engem meg éhezettek.

Azért ez így nem volt igaz, mert nem éheztek, csak kolbászlakoma nem volt sohasem. Erre a kirohanásomra ha kolbászt nem is, de hurkákat azonnal kiutalt anyám a hátsó felemre. Én üvöltöttem, szolidaritásként csecsemő testvérem is rázendített. Anyám sem késlekedett a következő paranccsal:

– Ringasd a gyereket az udvaron. De nehogy felborítsd, mint tegnap, mert agyoncsaplak, te istenverése.

Ringattam, tologattam én szorgalmasan a testvéremet. A babakocsi pedig valahogy mindig közelebb került a kolbászevőkhöz.

– Már megint megverték? – kérdezték tele szájjal. Ebben az udvarban semmi sem maradhatott titokban.

– Meg.

– Miért?

– Mert ilyen kolbászt akartam vetetni.

– Nem kapsz?

– Nem – bógtem el magam, mint egy mártír, sőt annak is éreztem magam.

– Majd én adok neked, ha nekem adod a cicás poharat – ajánlotta fel Pariska. (Mariska volt a tisztességes neve, de mindenki Pariskának ismerte.)

Döntenem kellett. Nagy kincs volt a cicás pohár. Senki sem tudta, honnét származik. Csak megjelent a gyerekek közt a csorba pléh pohár, amelyre egy fekete és egy fehér macska volt festve. Igazi tulajdonosa nem volt. Mindig az birtokolta, aki el tudta lopni a másiktól. Most az én tulajdonomat képezte immár két napja, de csak azért ilyen hosszú ideje, mert én nem vittem ki játszani, hanem az ágy alatt őriztem.

Döntenem kellett. Kolbász vagy pohár. Majd a szívem hasadt meg a pohárért. Gyorsan megvigasztaltam magam.

– Úgyis visszalopom – és már hoztam is a poharat.

Ők meg a kolbászt.

A fejedelmi kolbászevés az udvar végében, az orgonabokor jóságos takarásában esett meg. Én szó szerint zabáltam a lókolbászt, a cigány gyerekek pedig gyönyörködtek a cicás pohárban.

Nem sokáig. Még aznap visszaloptam. Szó szerint jóllakott csecsemőként hajtottam álomra a fejem. Gyomromban a rég áhított kolbász, ágyam alatt a cicás pohár.

Szegény anyám úgy ment a sírba, hogy nem is sejtette, milyen cigány a lánya.

Nagyapám. Apám állandóan „nevelt” minket, ami abból állt, hogy kiabált, tiltott, pofozott (de tudom, szeretett is minket). Apai nagyapám – akit csak Papának hívtunk, és övé volt a gyár – soha nem kiabált és pofozkodott, mégis tartottunk tőle, és eszünkbe sem jutott becsapni. Magas, szikár ember volt hatalmas fehér bajusszal. Később, nagy könnyörgésekre, mellig érő szakállt is hagyott. Abban az időben rajta kívül senkinek sem volt szakálla Körmenden. A saját téglagyárában a régi munkásai között mint téglaegető dolgozott a kemencén. Nem mutatta sohasem, hogy fáj neki a gyár elvesztése. Apám annál inkább. Állandóan a „rendszer” szidta; illetve addig, amíg a Papa rá nem ripakodott:

– Andor, hagy abba! – Az „Andor” ilyenkor mindig abba is hagyta. Én magamban nagyon örültem, amikor láttam, apám fél a Papától. A régi munkásai, a cigányok az államosítás után vele együtt dolgoztak, de továbbra is kezeit csókolomot köszöntek neki és Franci úrnak szólították. Azt hiszem, ez nagyon jólesett neki. Ha a kemencén volt, soha nem engedte meg, hogy felmenjünk hozzá. Azt mesélte, volt egy kis testvére, aki épp hogy csak megtanult menni, és nem figyeltek rá, felment a kemencére, ahol beleesett a kapszliba. El sem tudták temetni, mert hamuvá égett. Kapszlinak azokat a gömbölyű lyukakat nevezték, amelyeken keresztül a szemet szórták a tűzben lévő nyers agyagtéglára. Így táplálták azt a forró tüzet, ami a sápadt agyagtéglából szép piros téglát égetett.

Megvolt ennek a tudománya, mert a téglát is el lehetett égetni. Ilyenkor nem piros, hanem fekete lett, és könnyen tört. Ezt az elégetett téglát bikának nevezték. Nagy szégyen volt, ha valaki bikát égetett.

Ha a kemencére nem is engedett fel minket, a gyár területén, amikor már mindenki hazament, sokat sétált velünk, és mesélt, mesélt.

Néha belebotlottunk olyan téglába, amelyiken még a család nevének kezdőbetűje is rajta volt. Ezeket összeszedtük és hazavittük, mert ezek „az ősök emlékei” voltak. Egyet még mindig őrzök én is. Igaza lett a Papának. A gyárat már rég lebontották, csak az a darab téglá maradt a család nevének kezdőbetűjével, de nekem drága kincs.

Sonkáért dődölle. A gyárban több épület volt, amit elvettek „tőlünk”. Azért mondom így, mert nagyapám mindig ekképp beszélt róla, és így maradt meg bennem. Az épületeket szoba-konyhás lakásokká alakították át. Minden családnak egy szoba jutott, függetlenül a család tagjainak számától. Így mi is egy ilyen kis lakásban éltünk. A ház végén azonban egy kétszobás lakás maradt, ahová a téglagyár gépésze költözött. Három gyerekük volt, olyan korúak, mint a testvéreim. Építettek ólakat, és az asszony a disznókat piros, magas sarkú cipőben etette, utána lerúgta, és az udvaron az ajtó előtt hagyta. Rettentően elegánsnak tartottam. Sokszor beleléptem, és az udvaron, ha senki nem látta, abban klaffogtam, illegtem-billegtem. Királynőnek képzeltem magam. Az új gyerekekkel hamar összebarátkoztunk, annál is inkább, mert volt hintalovuk, háromkerekű biciklijük, bűgőcsigájuk, amiket mi addig csak messziről láttunk. Megengedték, hogy a testvéreimmel játszunk a kincseikkel. Ámulva nézték, amikor egymást tépve, visítva harcoltunk, ki, melyik játékot birtokolja.

Apránként kiderült, az újonnan érkezett gyerekek sem angyalok. Vagy tőlünk tanulták a csibészséget? Mindenesetre reggelente nagy patália hangzott a konyhából. Az anyjuk kiabált:

– Addig nem mész ki, ameddig a tányérodon egy morzsa van! Mire bejövök, elfogyjon! – és az anyjuk a piros cipőben ment disznót etetni. A konyhából pedig, mintha nyúznának valakit, felhangzott a visítás. Nyár lévén a konyha ablaka tárva-nyitva. A testvéreimmel odasettenkedtünk, belestünk óvatosan, ki öli az Öcsikét? Öcsike a konyhaszekrény és a fal közötti sarokban hanyatt feküdt, lába mint a cséphadaró kalimpált, közben azt visította:

– Nem köll, nem köll!

Ami nem kellett neki, az a tányéron lévő szép piros sonka és a meleg forralt tej volt. Halkan, majd hangosan szolongattuk, mire magához tért a hisztériából.

– Add ki a kaját, majd mi megesszük! – Pillanatok alatt elfogyott a sonka piros része (a zsírosát a mindig sarkunkban lévő Bobi falta be). A forralt tejet mi is utáltuk, mikor már megfőlösdött, ezért azt a fal mellé lötytintettük. A szép ibolyás csészét beadtuk az ablakon, és már kiabáltunk az ólak felé:

– Ilus néni, az Öcsi megevett mindent, most már kijöhet?

– Majd bemegyek, megnézem! – Mi is néztük az ablakból. Fel sem tűnt az Ilus néninek, hogy csemetéje milyen tisztán, egy morzsa nélkül evett meg mindent. Nekünk nem volt soha sonkánk otthon, és nem értettük, hogy lehet valaki ennyire idióta. Ráadásul Öcsike délben ott ült a hűgával a küszöbön, és velünk együtt tömte magába a nagylábasból a mi ebédünket, a dödöllét. Ilus néni szidta a gyerekeit, mert csak annyi eszük van, hogy a pörköltet dödöllére cserélik, Apu meg üvöltözött, hogy micsoda „cigány tempó, nagylábasból, küszöbön enni”. Beszélhetett, ott és akkor ettem a legfinomabb ebédeket a küszöbön. Az Öcsike azóta gazdag svéd állampolgár, de ha hazajön, ő is mindig emlegeti, és vidáman idézi a régi mondásunkat:

– Dödölle, höntörög a téglagyári gödörbe!

Pöttyös Panni. Elsős voltam, amikor karácsonyra a „kötelező” alvós baba mellé a Jézuska a Pöttyös Panni című mesés könyvet is odatette. Még nem ismertem minden betűt, de egy-két szót már ki tudtam olvasni, és volt olyan szó is, amelyikben csak egy betűt nem ismertem. Ezt megkérdeztem Anyutól, és lassan minden betűt megtanultam. Mire vége lett a karácsonyi szünetnek, ismertem minden betűt, kiolvastam a Pöttyös Pannit, és bárhol, bármit el tudtam olvasni. A könyv írójával nem sokat törődtem, és vagy harminc évig nem is tudtam, ki írta, annak ellenére, hogy nagyon sok Pöttyös Panni-könyvet vettem később a gyerekeimnek. Lehet, hogy csak az én emlékezetemben volt annyira szép az első könyv, de ezek az új kiadások valahogy sosem tűntek olyan szépnek. Amikor Szepes Mária könyveit kezdtem falni, megdöbbsentem, amikor azt olvastam, ő az írója első és kedves olvasmányomnak. Ő tanított meg olvasni! Elrohantam a könyvtárba, és a biztonság kedvéért megnéztem a könyveken, de tévedés kizárva, az író Szepes Mária. Lám, Mária néni nemcsak az első olvasótégla az életemben, hanem azóta is segíti életem falát rakosgatni. Köszönet érte, Mária néni!

Cigarettaakingő. Még csak második voltam Berkiben, amikor színházjegyet árult a tanító néni. Az előadás bent a városban volt, ami Berkitől három kilométerre van. Az osztályból csak én vettem jegyet, de nekem is keményen meg kellett érte küzdenem. Még az Öcsike-trükköt is bevettem, földhöz vertem magam. Két pofon a hiszti miatt, utána jött a pénz a jegyre. Kiöltözve, egyedül, de nagyon büszkén mentem a városba színházba, életem első színházi előadására. Az előadás szereplői körmendi amatőrök voltak. Erről én mit sem tudtam, csak az irigységtől majdnem megpukkadtam, amikor a cukrászda eladónójét ismertem fel a színpadon, lovaglórúhában, a kalapján hosszú sállal, miközben elegáns szipkából füstöt eregetett és azt énekelte: „Kis cigaretta, valódi finom...” A dal kicsi korom ellenére teljesen lenyűgözött, és mivel az előttem ülőktől alig láttam valamit, a lábaimat felhúztam a szék ülőkéjére, és a támlájára ültem. A zene annyira elandalított, hogy elfelejtettem egyensúlyozni,

és a székkal együtt beleborultam a mögöttem ülő, rettenetesen kövér hölgy ölébe, aki olyan kövér volt, hogy még a borulás zaját is felfogta. A hölgy is el lehetett varázsolva, mert székestül visszaállított, de a szemét le nem vette a színpadról.

Később a Szív küldi műsorában sokszor hallottam, és meg is tanultam a dalt. Tizennyolc éves koromig színésznő akartam lenni, csak azért, hogy lovaglóruhában, hosszú szipkával eljátszhassam a Lili bárónőt. Nem lettem színésznő, de a varázslat megmaradt, és egy amatőr előadáson megrendeztem a Lili bárónőt. Helyettem a lányom játszotta Lilit. A varázslat is működött. Egy egész falu andalodott a dalokon. Csak szék nem borult fel egy sem.

De csak azért, mert én végigálltam az előadást.

Lárai Eszter (elgáncsolnak a fiúk)

*elgáncsolnak a fiúk a téren
kiteszik a lábukat
kiteszik farkincájukat
üres zsebemben kotorásznak
mutogatják üres zsebeiket
kipakolják az összeset
az úrt mutatják úgy tornyosul
futok mint vessző a báton
bátam beroskad pillantásuktól*

(fiúk)

*fogd meg a mellem
ugye szép
fogd meg a combom
ugye szép
fogd mindenem
most a tiéd
siessünk mert
röpke a pillanat
a gonosz manó
hamar rátalál
kiszúrja a luftballon
szívét*

(mért nem)

*mért nem
mért nem bussantottál
órjás szárnyaiddal
mért nem
nem kaptál csőrödbe
vittél volna el
vittél volna oda
bol madár se jár
apa, bol voltál*

Pásty Júlia

Nászéjszaka

(Részletek)

Szilveszter napján, tizenkét éves voltam akkor, nagypapám jött hozzánk vendégségbe. Nekünk hiába volt három szobánk, mindig csak egyet használtunk. Kályhánk is csak ebben az egy helyiségben volt. Ilyenkor úgy oldotta meg anyám, hogy az ágy végébe ágyazott a padlóra. A saját ágymat meg átadtam a vendégnek, nem tudtam felfogni, miért kell vendégségbe menni és elvenni más fekvőhelyét. Ott feküdtem a padlón szilveszter éjszakáján is, és reggel ébredéskor véres volt a lepedőm. Nem szóltam semmit, csak megemeltem a dunnát, hogy látsszon a véres folt. Nemsokára anyám hívott, Acita, gyere! Sírva fakadtam. Azt mondta anyám, most már nagylány vagyok. Azért nem beszélt erről, mert nem gondolt arra, hogy ilyen fiatalon megkapom. Ő tizenhat éves korában kapta meg. Ekkor elmondta, hogy ez a vérzés minden hónapban így lesz. Anyagból varrt betéteket adott nekem, hogy ezeket kell használnom, és addig, míg tart a vérzés, nem szabad mosakodni. Még büdösebb lettem, mint előtte, mert ha szombatra esett a vérzés, akkor kimaradt egy hét a fürdésből. A szőreimen megszáradt vércsomókat esténként szedegettem titokban, talán így kezdődött a maszturbálás, olyan jó volt simogatni magam, és aztán már szinte minden este alvás előtt a kezem, az ujjaim az ágyékomban találtak megnyugvásra.

Keszégen csak egy gazdag ember volt tizenhét hold földdel, ez volt a földmaximum. De a gazdagság nem látszott rajtuk, valószínűleg csak jobban étkeztek. Egy özvegy doktorné élt a faluban, akinek zsidó volt a férje: ő be sem fejezte az egyetemet, de mi mégis doktornőnek neveztük, hisz ő volt a falu orvosa. Egy gyógyszerár volt a faluban, benne egy gyógyszerésszel, volt egy óvó néni, néhány tanító néni, tanító bácsi és egy matektanár. Ezenkívül volt néhány iparos: cipészmester, kovácsmester, szobafestő, asztalos, néhány varrónő, egy rádiójavító. A falu egyetlen kendergyárában szegény, özvegy asszonyok dolgoztak, és földtelen emberek.

Nagybátyám volt a falu polgármestere, neki volt érettségije.

Ebben az időszakban volt az ötvenhatos forradalom. A Szabad Európát hallgattuk titokban. Nem volt még akkor mindenkinek rádiója. Alig vártam az estét, hogy a tejeséknek elmondjam a napi híreket, Pesten forradalom van, és áldozatai is vannak. Bárki jött hozzánk, apám mindenkinek erről beszélt, sajnálta az egyetemistákat, akiket megöltek az oroszok. Emlékszem, könnyezett a meghatottságtól. Azt, hogy Magyarország szomszédos Jugoszláviával, arról az egyetlen tévről tudtam, ami apám műhelyében állt, de hogy mi magyarok miért nem élünk abban az országban, arról nem volt tudomásom.

Kezdett kitágulni a nézőpontom, de csakis falusi viszonylatban. Eljött az ismerkedés újabb korszaka, nemcsak a körülöttem élők és a történések miéértje, hanem a saját testem megismerése is. Hosszan álltam a tükör előtt, néztem a

hajam, és akkor vettem észre, hogy nem minden embernek egyforma a homlokán a haj kiindulási formája, a színe, a sűrűsége. Nézegettem a szemem színét, gondosan figyeltem a szemöldökömet és így értelemszerűen minden ember szemét, haját, testét, óriási különbségeket fedeztem fel. A számat nem láttam elég pirosnak, a fejem kerek volt, a nyakam lehetett volna hosszabb is. Legnagyobb meglepetésemre az egyik fülem kisebb volt a másiknál, olyan begyűrődött volt a széle, állandóan igazítottam a hajam, hogy ki ne látsszon. A derekam nem volt elég karcsú, százszor beszaladtam a szobába megnézni, vajon változott-e az alakom. Aztán, ahogy kezdtek nőni a melleim, úgy karcsúsodott a derekam. Az osztályban rajtam kívül még csak egy lánynak volt a bugyibetegsége. Ágnesnek a nővére mesélte, hogy van nekünk szűzhártyánk, ami majd egyszer ki lesz lyukasztva. Valamikor a lányok saját maguk végezték ezt a műveletet a templomban, miközben ráültek valami kemény tárgyra. Azt viszont nem tudta megmondani, most hogy történik. A folytatást már tudta, a férfi beteszi a nőnek, és abból lesz a gyerek. Minden gyereket úgy csinálnak, és nincs semmiféle gólyamese. Megkerestem a szűzhártyámat, és félttem attól a tárgytól, amivel ki lesz lyukasztva. Anyám mellét kívántam látni, vajon milyen egy igazi, nagy női mell. Egyszer sikerült is benézni a blúzába lehajolás közben. – Anyu, viselsz melltartót? – kérdeztem tőle. – Miért fontos azt neked tudni? – kérdezte meglepetten. Szabad időmben a szekrényeket kutattam, míg rátaláltam egy melltartóra a szekrény belsejében. Maris is keresgélt otthon, ő meg védőgumit talált a szekrény polcain. Azt mondta, ezt az apja használja baszás közben. Az meg mi? Ekkor elmondta, hogy a férfi beteszi a már kilyukasztott szűzhártyán keresztül a micsodáját. Azt a nagyot – mondtam neki –, amit én a szomszéd embernek láttam, amikor kivette a kertben pisilés közben? Most már meg kell figyelni, vajon az én szüleim is basznak? Minden este fél nyolckor feküdtem le az öcsémrel, és mikor a szüleim megérkeztek, én addigra mindig aludtam. Egyik alkalommal azt hazudtam anyámnak, minden lelkiismeret-furdalás nélkül, hogy félek a sötétben, és kértem, a villanyt hagyja bekapcsolva. Azt mondta apám, akkor égjen a lámpa, ha fél a lány! Így már könnyebb volt várakozni, de anyám jött ellenőrizni, hogy alszom-e, nehogy hiába fogyasszuk az áramot. Amikor úgy gondolta alszom, elkapcsolta a villanyt. Hallgattam mert ha elárulom ébrenléteimet, akkor biztos nem fognak kefélni. Mindennap megbeszéltük az újabb fejleményeket az iskolában. Az egyik lánynak már sikerült kihallgatni a szüleit, micsoda ágycsikorgás közepette, különleges hangok hallatszottak. Minden este türelmetlenül meresztgettem a szemem, virrasztottam, csakhogy már megérjem a nagy eseményt. Egyszer sikerült ébren maradnom, jöttek is a szüleim, de mindegyik a saját ágyába feküdt, és nem történt semmi. Hosszú ideig kellett várni a megfelelő pillanatra, mire egyszer anyám átment apám ágyába. A fülem, mint egy nagy kaput, kitártam, csak hogy mindent halljak. Csalódásomra semmi jajgatás és ágycsikorgás nem volt. Rövid idő múlva anyám visszament a saját ágyába. El is mondtam az iskolában, hogy nem volt érdemes hetekig virrasztani, az én szüleimnél nem volt semmi zaj, és nem tartott sokáig. Így lepleztem le a szüleimet.

A falu szigorú, elavult törvényei és szokásai szerint éltünk. Kizárólag szabályok szerint, meghatározva a szabad és tilos cselekvéseket, kötelességeket.

A kiszolgáltatottság gyalázata és a tudatlanság jellemezte gyerekkoromat. Létezésünket az ösztöneink vezérelték. Azt hiszem, minél korábban megtaníttuk gyerekeinket a valóságra vagy a valóság felismerésére, annál értékesebb lesz az életük. Képesek lesznek felmérni a helyzetet, a jó és rossz élményeket, a győzelmet, a kudarcot. Nekem ebben óriási késésem volt. A gyermek ki van szolgáltatva a szülő kedvének, butaságának, elmaradottságának, világi felfogásának. A kiszolgáltatottság falun maximális. Úgy éltem, hogy nem volt szekrényem, egy polcom sem, nem volt saját tányérom, se poharam. Minden falat kenyeret kérni kellett, nem szerettem az ételek ízét és a falu szagát. Talán az a néhány ruha, amit használtam, az volt a sajátom, de az sem tetszett nekem, se a színe, se a hossza, se a formája. Az öltözködésben is kizárólag anyám véleménye érvényesült. Ha volt egy saját ötletem, azt máris elhárították, ne így, hanem úgy vagy amúgy. Az emberi élet legnehezebb szakasza a gyerekkor.

Sokáig nem találtam meg létezésem miértjét, nem tudtam magammal mit kezdeni, csak úgy, mint egy tárgy hányódtam a szüleim között. Miért kell nekem Keszégen élni? És miért abban a házban? És miért ők a szüleim? Olyan jó lett volna valakivel erről beszélgetni, de szüleimnek arra nem volt idejük. Nem éreztem jól magam abban a faluban. Utáltam a ragadós légyfogón az elpusztult legyeket nézni, kínos volt a naftalinos ruhák illata. A saját bűzömet fokozatosan elviseltem, néha még kedveltem is, de az idegen bűzt nem tudtam soha az életben elviselni. Nyári melegben, ha zsúfolt buszon utazom, és az emberek megemelik a kezüket, hogy kapaszkodni tudjanak, gyerekkorom soha nem felejtett bűzei jutnak eszembe. Menekülök tőlük, hogy örökre elfelejtsem.

A lét alapkérdéseit vagy alapfeltételeit, a jóságot, a szeretetet, a becsületet, a másság elfogadását nem otthon tanultam. A szülői házban csak munkára tanítottak és szófogadásra, ami egyben alázat volt. Semmiféle kibontakozásra nem volt lehetőség, ha véletlenül egy lánynál észre is vettek valami hajlamot valamihez, azt nagyon gyorsan elnyomták, visszafojtották, nehogy véletlenül eszébe jusson tanulni. Egy lánynak nem volt szabad fütyülni sem, mert akkor sír a Szűz Mária. Nem érdekelt a sírása, fütyörésztem, úgy, mint a fiúk, ha már nem énekelhettem, mert botfülű voltam.

Anyám sokat mondogatta, nekem milyen jó életem van, járhatok iskolába, mert ő csak tizenkét éves koráig tanulhatott. Hat osztálya volt, és aztán elment szolgálni. Míg iskolába járt, kesztyűje sem volt, az anyjuk minden reggel krumpelit sütött, ezt tették a zsebükbe, így melegítették a kezüket. Mert nekem már van kabátom, kesztyűm, és mehetek nyolc évig iskolába. Anyám valóban gyerekként elhagyta a szülői házat, és elment az urakhoz szolgálni egészen férjhezmenetelig. Reggel ötkor kelt, a család minden tagjának fényesre tisztította a cipőjét, mosott, főzött, takarított. Keveset kapott enni és ritkán láthatta a szüleit. Mindig fázott, mert vékony volt a dunnája, és itt vagyok én, akinek megvan mindene. Megvolt mindenünk, mert ami volt, azt véltük mindennek. Anyámról csak ennyit tudok, nem szívesen beszélt az életéről. Apámról is alig tudok valamit, pedig nyolcvanegy évig élt. Voltak olyan esték, amikor a háborúban való részvételéről mesélt apám, ahogy az árkokban védte magát, pedig nem is volt a háborúban. Arról is beszélt, hogy milyen sokat dolgozott Erdődön az apja szőlőskertjében, míg bátyja gimnáziumba járt. Ősszel őrizte apja viskóját, kerepeléssel riasztotta a madarakat. Bátyjának követ csomagolt egy szatyorba, és az olyan hülye volt,

hogy cipelte haza. Legénykorában leszedte a cégtáblákat és kivitte a temetőbe. Apócán a gyárban ő volt a mindenes, mindent ő intézett. Valószínűleg apám egy tartalmasabb életet kívánt magának, sok élménnyel, ami nem teljesült, és ezért mesélt elképzelt, be nem teljesült vágyakról.

* * *

Szüleim nem támogattak a tanulásban, hisz előttem a család nőtagjai közül, senki nem tanult. Ez csak az én bánatom volt. Anyám talán örült is, hogy nem sikerült a felvételi, mert azután mindig otthon voltam és dolgoztunk. Minden munkára megtanított anyám, amit egy falusi lánynak tudni kell. A főzést, a takarítást, a mosást, az állatok etetését, a kacsa tömését, tehénfejést, megtanultam babot szitálni, szappant főzni, falat tapasztani és meszelni, palántát nevelni, kapálni, kukoricát szedni. Azt hitte anyám, majd én is úgy élek, mint ő és az ő anyja.

Szabad időben táncolni tanított anyám, amihez nekem semmi kedvem nem volt. Új ruhákat kaptam, apám csinálta a szandálokat, cipőket, és elindultunk a kocsmába. Ott árulták a lányokat. Ez volt az ő céljuk is, férjhez adni a lányukat. Tizennégy évesen, minden szombaton este kocsmába mentem anyám kíséretében. Felvettem azt a ruhát, amit anyám előkészített. Ő is ünneplőbe öltözött.

Keszégen két kocsmá volt, az iparos- és a parasztkocsmá. A terem bejáratánál néhány zenész muzsikált, harmonikára emlékszem és szaxofonra. Biztos volt más hangszer is, mert nem csak ketten muzsikáltak. Anyám élvezte a zenét, mert ő nagyon szeretett táncolni. A kocsmá nagy termét körbeülték az asszonyok. Előttük az első sorban a lányok foglaltak helyet, és várták, hogy felhívják őket a fiúk táncolni. A legények egy külön teremben voltak, mi nem láthattuk őket, viszont ahogy megszólalt a zene, jöttek, mint fényre a bogarak. Miskával együtt tanultunk táncolni. Minden elhibázott lépést láttak az asszonyok, és mutogattak is a táncosokra. Így táncoltunk mi órákon keresztül, úgy éjfél tájban volt a nőválás. Én Miskát kértem fel, hisz mást nem is nagyon ismertem, a fiú osztálytársaim még fiatalok voltak a táncrea. A mulatság után Miska hazakísért. Ez úgy volt, hogy mi mentünk elől, és anyám jött utánunk. A házuk előtt elköszöntünk egymástól, ez jelentette az udvarlást.

Az egyedüli szórakozás a kocsmába járás volt; ott éppen a meglevő szabad helyre ültünk, és a mellé, aki ott volt már. Miskával továbbra is együtt táncoltunk szombat esténként. Ő volt az egyetlen ember, akivel beszéltem, szüleimen és öcsémén kívül. Miska Zomborban volt lakatosinas, úgyhogy nem is volt egész héten Keszégen. Képeslapokat és leveleket küldött nekem, szerelmes verseket. Az első képeslapra válaszoltam. A következő levélben megköszönte a rózsát. Anyám azt kérdezte, miféle rózsá, nem mondtam meg neki. Anyám minden levelemet kibontott, és ő olvasta először. Ha volt időm, átmásoltam a szöveget, mert anyám minden levelet gondosan elégetett. Akkoriban kaptam egy névtelen levelet is, illetve kettőt egymás után. Valaki arra figyelmeztetett, hogy ne járjak a Miskával. Sok mindent írt róla, csupa negatív dolgot. De már csak arra a figyelmeztetésre és jó tanácsra emlékszem, hogy gyenge a látása. Idős korára majd vakon vezethetem. Anyám gyorsan eltűzelte ezt a levelet is.

Egyszer a kocsmában egy ismeretlen fiú felhívott táncolni. Beszélgetésünk során kiderült, hogy Doroszlóról érkezett. Nagyon megtetszett nekem a táncosom, de azt hiszem, én is neki. Egész este táncoltattott, jól éreztem magam, a

tánc után hazakísért. Mint utólag kiderült, Miska megfenyegette. Azt mondta neki, foglalt vagyok, és eszébe ne jusson velem többet találkozni. Különben anyám megelégtelte a dolgokat, valószínűleg a levél is hatott rá, és azt mondta, mondd meg Miskának, jöjjön másfél év múlva, most még kislány vagyok. A következő szombaton a kapunk előtt, anyám parancsára közöltem Miskával. Ő eleget tett a kérésnek, már a következő szombaton nem hívott táncolni. Ekkor teljesen egyedül maradtam, se fiú, se barátnő. Pistát se láttam a kocsmában. Ezek után közöltem anyámmal, többet nem megyek táncra, nem ülök ott egyedül.

Éjjel-nappal csak azon törtem a fejem, hogy menjek el innét valahova egy városba. Nem maradhatok itt tovább, már a falu bűzét se tudom elviselni. Utáltam a tehen tőgyét mosni és fejni, bűdös volt a tehen is, meg a tej is. Csak menni innét messzire, hogy elfelejtsem ezt a falut. Azon gondolkodtam, mi fájna apámnak a legjobban, ami arra készítené, hogy mégis elengedjen iskolába. Szerintem, ha szolgálni mennék, azt nem tudná elviselni. Iparos lánya szolgálni megy a városba? Az nagy szégyen lenne a faluban, mindenki arról beszélne és elítélné a szüleimet. Vacsorázás közben közöltem apámmal a hírt, őszre elmegyek szolgálni valamelyik városba. Akkor azt mondta apám: „Egy iparos lányának szégyen a szolgaság. Megvan mindened, nem mész sehova!” De megyek, ha nem engedtek, akkor is elmegyek, a beleegyezésük nélkül. Úgyis elmegyek! Megyek szolgálni! Apám nem üthetett meg, mert elszaladtam. Kijött ő a műhelyből kezében a lábszíjjal, de lassú volt a mozgása és sántított, mire felkelt és megindult, én már kint voltam az udvarban. Így futottunk körbe-körbe. Megindultam a tizenkét méter hosszú gangon, a végén bekanyarodtam a virágoskertbe, majd a szomszéd ház oldalán szaladtam, megkerültem a füstölőt, és pillanatok alatt újra a gangon voltam. Apám csak egy-két kört tett meg, aztán elfáradt és feladta. Bűdös kölök, mondogatta. Ha kuncaft volt apámnál, beálltam a műhelyajtóba, és onnét kiabáltam: Szolgálni megyek, ha nem engedtek iskolába! Nem volt mit veszítenem, most már nem fognak térdeltetni, se megpofozni, mert elszaladok. Kitartóan mindennap azt mondogattam apámnak, reggel, délben és este, amikor találkoztunk, őszre megyek szolgálni. Csak a napokat számoltam, mikor jön haza anyám és öcsém. Érkezésük után apám újságolta, hogy a lány szolgálni akar menni.

Azt hiszem, mi voltunk az első generáció a faluban, aki nem nyugodott a sorsába, nem akartunk úgy élni, mint a szüleink. Keszégen abban a beszűkült falusi világban, még nem tudtam, hogy a világ tág és kimeríthetetlen. Talán az ösztön hajtott kifelé, mert csak menni akartam, menni valahova máshova. Előbb céllal, amikor gimnáziumi felvételtre készültem, később már céltalanul, csak el onnan.

Néhány nap múlva megtörtént a csoda, anyám elutazott és talált nekem egy helyet, ahol varrni tanulhatok. A szakmunkásképző iskola, ami szüleim választása volt, jobbnak bizonyult, mint a falusi munka. Apám is belenyugodott, és azt mondogatta, egy iparosember soha nem éhezik.

Egyszer az utcán Kocsis Pistával találkoztam. Nagyon tetszett, hisz jóképű fiú volt. Magdussal kilestük, hol lakik. Fűtүүлésünkre kijött az emeletes ház er-

kélyére és elhívott moziba. Jött velem Lenka néni is és Magdus. A filmre nem emlékszem, csak arra, hogy Pista megfogta a kezem. Ez valami csodálat volt, hisz ő volt az első fiú, aki megérintett. Miskának is fogtam a kezét tánc közben, de ott semmit sem éreztem. Ugyanúgy, mint amikor egy tárgyat tart az ember a kezében, vagy amikor az ember a saját két kezét összeteszi, akkor sem mozdul meg benne semmi. Pista érintése valami más, addig ismeretlen érzést váltott ki.

Lenka néni a filmnézés utáni napokban elmesélte saját életének rövid történetét. Volt ott néhány elmaradott falu, ahol nagy sötétségben éltek az emberek. Ő csak öt évig járt iskolába, majd szüleivel dolgozott a mezőn. Tizenöt éves korában férjhez adták; az esküvő után egy kocsira tették az ágyát, a ruháit, az ágyneműt, és elvitték a férje szüleihez. Az ifjú férj tüdőbajos volt, köhögött, és Lenka néni nem akart vele aludni. Napközben játszott, hintázott a gyerekekkel. Néhány hónapi unalmas idő után meglátogatta a szüleit, és többet nem akart visszamenni a férjéhez. A férj nemsokára meghalt, és ő szűz özvegyasszony lett. Évekkel később találkozott Gyuri bácsival, nagy szerelem szövődött köztük és összeházasodtak. Különben az emberek elítélték őt, mert elvált asszonynak számított. Tíz évet laktak Doroszlón, ahol a férje megcsalta egy özvegyasszonnyal. Lenka néni megijedt, mert akkor már megvolt a három gyerek. Gyorsan döntött, eladták a házukat és városba költöztek. Így megszakad a kapcsolat férje és a szeretője között. Különben Gyuri bácsi a városban is talált barátnőt magának, habár szerette a családot és a feleségét is. Láttam én Lenka nénit csendben sírdogálni a kapuban. Állt és várta haza a férjét, mint oly sok asszony ezen a földön, de soha nem hallottam veszekedni őket.

Lenka néni elmesélte, hogy anyámnak volt egy nagy szerelme, de nem lett belőle házasság. Így ment anyám férjhez huszonnégy évesen apámhoz, hogy ne maradjon vénlány. Nem akart gyereket szülni, aztán hat év után csak megszülettem.

Születésnapomra Lenka néni sütötte nekem az első tortát, mert azt hitte, otthon is kaptam.

Anyám évente egyszer eljött szülői értekezletre. Apám viszont a három év alatt csak egyszer. Szégyenlős, dadogós ember volt, szerbül is gyengén beszélt, de nagyon jó cipézmester volt.

Egy szombat délután hazamenet a sínbusz végén ültem, amikor is egy másik sínbusz indult az ellenkező irányba, annak az utolsó ülésén Miska ült. A két sínbusz megindult két irányba, mi csak néztük egymást addig, míg a szemünk látta a másikat. A vonat távolodása nekünk a közeledést hozta. Miskától néhány nap múlva levelet kaptam, melyet egy textilgyárba küldött, de akkor még olyan postások voltak, akik gondolkodtak, és elhozták nekem a varrodába. A levélben Miska közölte velem, hogy szeretne találkozni, hisz lejárt a másfél év. Már a következő vasárnap az állomáson vártam. Egész délután sétáltunk, beszélgettünk. A továbbiakban Miska minden második vasárnap eljött Apócára. Az egyik vonattal jött, a következővel utazott vissza Zomborba. Soha egy cukrászdába se mentünk, mindig az utcán kóboroltunk. Egyszer Mari unokatestvérem elhívott táncre. Akkor voltam először szórakozni, és nagyon jól éreztem magam. Másnap jött Miska, és neki is elmondtam ezt a lehetőséget. A következő alkalommal Miska is jött velünk, azonban Mari fiúja állandóan felkért táncolni. Hazafelé menet a fiatalember mellém szegődött. Hármában indultunk tovább.

Amikor Miska ezt a helyzetet látta, elköszönt, majd Mirkó is távozott. Másnap felkerestem Marit. Azt mondta, ne járjak én a Miskával. Neki lehet fiúja, nekem nem lehet? – arra gondoltam. Megírtam Miskának a valóságot, az igazságot, és a következő vasárnap már újra találkoztunk. Soha többet nem mentünk táncra, hidegben, melegben, esőben, szélben bolyongtunk az utcán. Lenka néni azt mondta, hozzájuk fiú nem mehet.

Miska egy vasárnap minden előzmény nélkül eljött hozzánk, és megkérte a kezem a szüleimtől. Kettőnk között szó sem volt ilyesmiről. Anyám és apám beleegyeztek. Tizenhét éves voltam akkor. Következő vasárnap újra találkoztunk Miskával, akkor azt mondta, ha már a szüleim hozzáadnak, menjek el Zomborba, és kiválasztjuk a gyűrűket. Az eljegyzésünk legyen abban a hónapban, mikor újra találkoztunk. Beleegyeztem.

Már nagyon vártam, hogy mehessek a saját esküvőmre. Indulás előtt anyám megmérte a súlyomat. Közben azt mondta: ne legyen ám mindjárt gyerek! Én visszakérdeztem. Mit kell csinálni, vagyis hogy kell védekezni? De erre már nem válaszolt. Anyám hallgatott a számára kellemetlen helyzetekben.

A Becker-féle vendéglőbe mentünk. A kapu bejáratánál Miska rajza nagy felirattal: Isten hozott, kedves vendég! A szöveg alatt a hit, remény és a szeretet szimbóluma. A kép közepén egy babérkoszorú és benne két egymásba fonódott kéz. A rajz alján a dátum és a falu neve. Jobbról a hullámos vízen egy hajótörést szenvedett hajó. Csak egy csapzott madár közelíti. Ez jelképezte a másfél éves szünetünket. A kép bal oldalán egy templom, az úton ifjú pár esküvőre indul, mögötte a lakodalmas menet.

A vacsorát közös tányérból ettük Miskával. Kissé távolabb Mari ült gyászfeketében. Nagyon sajnáltam és kellemetlenül éreztem magam, hogy boldog vagyok, ő meg eltemette a férjét.

Forró, nyári napon, sok csomaggal indultunk az első közös utunkra. Nagyon boldogok voltunk, és azt mondtuk, mi örökké együtt élünk. A legfontosabb tárgyakat vittük, néhány ruhaneműt és egy kis ennivalót, ami a lakodalomból maradt. Késő délután fáradtan értünk Szabadkára, ahol villamossal utaztunk az albérletbe. Amikor már közeledtünk, egy kis félelem fogott el. Hogy is lesz ezután? A bejárat kapura tettem a táskámat és otffelejtettem, a háziasszony hozta utánam. Egy szobát és konyhát béreltünk, benne egy matrac és két szék, ez volt az összes bútorunk, az ablakpárkányon ettünk, asztal helyett. Leraktuk a csomagokat, és elkezdtük egymást vetkőztetni. Mindig egy-egy darabot, és így fokozatosan megszabadultunk ruháinktól. Közben csókolóztunk, egyszerre csak meztelenek maradtunk, és félve egymásra néztünk. Férjem fáradtságra hivatkozott, aki felébred, az megcsókolja a másikat, mondta, és aludtunk. Ez volt a mi nászéjszakánk.

Karcagi Magyar Margit

Tanulni érdemes

Elhittették velem, hogy szép jövő vár rám. Szabad idejében táncolt, énekelt, színjátszó csoportba járt. Tanárai Lenin szavait préselték belém: „Tanulni! Tanulni! Tanulni!” Egymás után szerezte diplomáit. Hosszú, kacskaringós évek múltán ő mondta diákjainak: „Tanulni! Tanulni! Tanulni! Csak tudással lehet érvényesülni.”

Hétórás oktatás után szellemileg kitikkadva, lelkiileg, fizikailag kifacsarva rohan takarítani a gazdag családból származó iparművészékhez.

A kulcs a szokott helyen. A csendes, hűvös lakásban átöltözik. Kávét főz magának. Beleül a háziúr kényelmes, bíborvörös bársony, faintarziás foteljébe. Szemét becsukva, forró kávéját szürcsölgetve „szép” jövője felé kalandozik:

Napszínűre festett házának teraszán gyönyörködik parkosított kertjében. A fenyők s tuják között virgonc feketerigók gilisztát gyűjtögetnek mindig éhesen tátogó fiókáiknak. A locsoló áztatta gyepen fürdőznek. Fekete tollaikat verdesve a vízszugárban, boldog csettegetéssel tisztogatják sárga csőrüket. Kutyjái versenyt futnak a szomszéd ebekkel. Rózsái körül poszméhek dongnak. Fehér káposztalepkék és kék boglárkák sokasága lepi el az üde pázsitszőnyeget.

A nyitott ablak előtt elrepülő, recsegő hangú szarka riasztja. Megissza maradék kávéját. Nekilát munkájának. Fárasztó, monoton mozgás. Szőnyegrázás, porszívózás, mosogatás, vasalás...

Megérkezik a ház ura. Barna, mandulavágású szemek, dús, barna haj, kreol bőr, tarka, rövid ujjú ing. Kitüremkedő, izmos mellkas. Feszülő farmernadrág.

A harminchét éves Márta a konyha kövét mossa, térdén csúszkál a fekete-fehér négyzetben. Szőke lófarka jobbra-balra himbálódzik. Szoknyája alól ki-kilátszik izmos combja. Mellei ringnak a ritmikus, monoton munkától.

A férfi nem állja meg szó nélkül:

– Mit sportoltál?

– Kosaraztam, futottam, na és mostanában aktívan takarítok.

Néhány másodperces izgalom. Jólesik nőnek lenni, még ha egy pillanatra is.

Kulcszörgés, nyílik az ajtó. A teltkarcsú feleség érkezik. Finomságokkal teli szatyrárt a márványasztalra teszi. Diós, borsos, fokhagymás ízesítésű sajtok, kaviár, drága sonkák, primőr zöldségek, ropogós, illatos pékáruk. Mártát éhség kínozza; szédül, hányingere van. Iszik egy pohár vizet, csillapítja kimerültségét, gyomorgörcsét.

Már csak a WC maradt. A kagyló bűzös és mocskos.

Erőt vesz magán, felhúzza gumikesztyűjét, és kefélni kezdi az undorító csészét.

Bentről Vivaldi könnyű dallamával átszótt kéjes kacarászás.

„Inkább a tanult szakmámmal kellene foglalkoznom. Hogyan javítom ki holnapra a hatvankét dolgozatot? Még át sem néztem a műanyaggyártás technológiáját. A harmadik C-ben matekot helyettesíték.”

Megalázottan, izzadtan, erőteljes mozdulatokkal végzi feladatát. A WC tíz perc múlva úgy ragyog, mint a frissen fényezett fehér márvány. Kamillaillattal

fújja be a helyiséget. Kimerülten összeszedi holmiját. Félénken bekopogtat a szobaajtón. Elhaló hangon, szaggatottan lihegi a teltkarcsú nő:

– Rögtön jövök!

Vivaldi már a téiben jár. A ház úrnője kisimult, pirosuló arccal kérdezi:

– Minden rendben? A ruhákat kivasalta? Észrevette, hogy a mosogató felett zsíros a csempe? A fürdőkád alól kivette a kefé?

Megkapja bérét és néhány megunt ruhadarabot. Remegő térdekkel kapaszkodik le a lépcsőn. Örül a ruháknak, átalakítva legalább kislányának lesz egy-két jó minőségű holmija. Fiainak hamarosan megveheti a szekrényeket. Felszáll a buszra, szerencsére talál ülőhelyet. Elégedetten terpeszkedik szét. Nejlonzacskójából előveszi szotyoláját. Élvezettel ízlelgeti a zamatos, pirított eleséget. Takarítóléte „szabaddá” teszi. Aléltan köpködi bal kezébe a héjakat.

– Csókolom, tanárnő! Csak most tetszik hazamenni?

Márta ijedtében leejti a nejlonzacskót. A magok a padlóra szóródnak. A belé vert tanra gondol:

„Mintakép vagy! Példát kell mutatnod!”

A gyermek lehajol és segít összeszededetni a magokat.

A busz fekete gumiszőnyegén szétterülő szürkésfehér magokat tanár és diákja úgy csipegetik, mint két városi gerle a panelek közt elnyúló betonutakra vetett, tizedikről lehullajtott kenyérmorzsát.

A korcs

A hőség már-már elviselhetetlen. Grétiről csurog a víz. Türelmetlenül várja, hogy a budai főúton zöldet jelezzen a lámpa. Nejlonszatyorral kezében belöki az óriás kaput. A hűvös kapualjban a sötétbordó csempével kirakott falnak támasztja izzadt, csupasz hátát. A lift kovácsoltvas ajtaját kinyitja, megnyomja a gombot. Retteg, hogy leszakad. Gyakran álmodja, hogy a lift felgyorsul, átszakítja a mennyezetet, és a padlástérben kifeszített acélsodronyon robog tovább. Rázkódik, csikorog. Pókháló és aszott denevérek között tekereg órákon át. Félkezés. Kiugrik. Idegen házak, más világ. Otthonát keresi... szakadás... homály. Felébred. Izzad.

Megérkezik a harmadikra. A függőfolyosóról nem mer a mélybe nézni. Hosszú, sötét szekrények, zsúfolt előszobába. Több generáció él a százhuszonöt négyzetméteren. Gréti és fiai a konyha melletti cselédszoba lakói. Benne nagy ágy, mennyezetig érő polcok ruhákkal, könyvekkel, emlékekkel.

A fürdővel egybenyitható szobában él Jocó, a tizenöt éves, hátgerinc-ferdüléses, sovány, kancsal fiú. A kertre néző, fákkal árnyékolt lakrész ajtaja a falba olvad észrevétlen, csupán a kilincs fénylik tompán. A kamasz szórakozása a zenehallgatás. Napokig nem mozdul ki. Szaga jelzi közelségét. Alig beszél. Lehajtott fejjel mormol valami alig érthetőt. Mindegy, hiszen nincs jelentősége, az udvariasság kényszeríti Grétit a csevegésre. A férj csak aludni jár haza. Az anyós „fekvőkórban” szenved. Széles rekamién eldőlvé majszolja dugi csokiját, és

issza napi egy liter vörösborát, amit az orvosa „rendelt” el. A sógornó tizenhét. Redőnyökkel sötétített szobájában a maga álmvilágában sírdogál, és közben hintázó mozgással önkielégít.

Gréti leteszi szatyrát a konyha mocskos kövére. Elpakolja a vásárolt élelmiszert, a szekrénybe néhány edényen kívül más alig fér be. A fürdőszobában összeszedi kimosott ruháit.

„Már megint hiányzik a piros bugyim, a fehér csipkés melltartóm. Hihetetlen! Minden mosáskor eltűnik egy hálóing vagy fehérnemű. A sógornóm lopja?”

A szobájában kifeszített zsinóron szárítja a mosott holmikat. Sógornője hisztérikusan érdeklődik:

„Nem láttad valahol a pöttyös bugyimat, a kék melltartómat? Sokadik eset, hogy eltűnnek a fehérneműim.”

Nem akar hinni a fülének. Szellem jár a lakásban?

Egyik délután senki nincs otthon. Úgy dönt, hogy a közösen használt helyiségeket kitakarítja.

A WC-t kisikálja, a konyhát felmossa, az előszobát felsöpri. A szekrények alatt kotorászva megakad partvisa. Rángatja, húzogatja, s egy hirtelen mozdulattal zsákmánya előkerül. A félhomályos előszobában nem látja tisztán, így a fürdőszoba mosdójába dobja. Szétszedi. Összeszáradt, színes ruhadarabok. Piros csipkés kelmék. Penészes száradás repedezik a textílián. Mi ez? Tanulmányozza a ragacsot.

„Ez bizony sperma.”

Mozdulatlanságából felocsúdva Jocó jut eszébe. Mindig sejtelmesen viselkedik. Ki más lehetne? Bemegy a kamasz szobájába. Mocskos zoknik, gatyák szanaszét, sáros bakancs a szoba közepén, könyvek szétszórva a padlón, szürke ágynemű összegyűrve az ágy végében, az asztalon többhetes ételmaradék, áporodott szag. Gréti keres, kutat. Mindenhová benéz. Újabb összeragadt fehérneműk. Anyósa rózsaszínű, nagy bugyogója is a többi között. Gréti hisztérikusan felröhög. Sárdarabok a padlón, az ágyban száraz emberi fekália. Öklendezve kirohan a WC-be. A kagyló felett egész teste rángatózik, a hányás ellen küzd. Ebédje a frissen klórozott fajanszon landol. Legyengülve, remegő lábakkal hagyja el a budit. Lefekszik szűk szobája keskeny ágyára. A friss élményt igyekszik feldolgozni. Nincs kívül megossza. Férje haverokkal csavarog, anyósa bridzspartin, sógornője pszichiáternél „agonizál”. Nemrég anyósa cirkusolt így:

„Ki szart a fürdőszoba lefolyójába? Már megint eldugult!”

Gréti akkor nem tulajdonított jelentőséget ennek. Gondolta, biztos alkoholos állapotában találta ki történeteit.

Később Jocóról az a hír járja, hogy állást kapott egy közeli posta raktárában mint szortírozó.

Újabb hobbija gyerekek gyámolítása. Főleg a kislányokat kedveli, mert azok szelídek, mosolygósak. Csokit vesz nekik, elviszi őket kirándulni. Felhívja őket a szobájába, ahol jókat játszanak. Simogatja, becézgeti őket. Még meztelen fotókat is készít róluk, hogy levetközzék gátlásukat.

– Igen, igen, nagyon szereti a gyerekeket – meséli maga elé meredve szomszéd barátja, a leszázalékolt, gyomorráktól már egyszer megmentett Tomi.

Noth Zsuzsanna

Egy apáca házassága

Már attól tartottak az őshonos lakosok, hogy a Duna-part felől a budai hegyek irányába megindult buldózerek az egész Óbudát ripsz-ropsz szétkapkodják, pakolhatja mindenki a cókókját és települhet Újpalotára, jobb esetben Lágymányosra, amikor a Korvin Ottó utcához érve megtorpannak a szanálással. Még a mai napig is eredeti formájában áll az a háromemeletes, belső udvaros ház, ahol ennek a történetnek a lakói pergették a sors keze által méretre szabott boldog-boldogtalan életüket. Mert, mint ahogy azzal tisztában vagyunk, nincs mindenki által boldogan megélt éra, s ugyanúgy egységesen mindenkire rácsapódó boldogtalansággal viselő bura. Minden élethelyzetet az egyedek a maguk vérmérséklete szerint ügyeskednek vagy ügyetlenkednek át.

Haspók fazonú ötödikes kislány vagyok, akin a nőiesedés jele mindössze két megduzzadt, rózsás mellbimbóban, puffedt, kakaóbarna bimbóudvarban és a kánikula jóvoltából előkapott ujj nélküli blúzokból elővillanó hónaljszőrzet jelenlétében mutatkozik meg. Lenyomom a tömörfa kapu orrmagasságban lévő, enyhén domborodó hátú kilincset, és belépek a doh-, macskahúgy- és porszagú, gyéren megvilágított kapualjba. A lépcsőfeljáró hónaljában megbúvó házmesterek lakás kitért konyhaajtaja testes körömpörköltszagot böffent az arcomba. Mint a hegyvidékre keveredett alföldi ember, egyre erőteljesebben fújtatva kapaszkodom fel a második emeletre. A kovácsoltvas korlátos, belső udvar irányába lejtő függőfolyosón attól való

félelmemben, hogy oldalirányban lecsúszom, a fal tövében araszolgotok. A lépcsőház közös vécéjéhez közelítve kihagyok egy levegővételt, nehogy orrba csapjon a falakat is átítató szikkadt szurokszékletszag. Még egy kanyar és máris ott állok Emma barátnőmék konyhaajtájában. Kopogtatok a nyitott ajtón. Émelyítő kakaószag üti meg az orromat. A langaléta lány az asztal fölé görnyedve egy tömpe kés segítségével nyiszitál és vakargatja a vajsínű, zománcozott tepsi alját. Amint sikerül kivájkodnia a grízes felületű, töppedt barna nem tudni miből egy darabkát, hosszú ujjával megragadja és belöki keskeny szája nyílásába. Percekig csammog rajta.

– Mit főztetek? – kérdem körbeszimatolva.

– Még nem főztünk. Nem ért haza az Anyu. Este sütöttünk csokoládét – cuppant egy hatalmasat. – Kérsz?

– Nem is tudtam, hogy a csokoládét sütni szokták.

– Hogy pontosan miképp készül, azt én se tudom. Kakaópor, cukor, meg ha jól sejtem, akkor vaj és tej, és a sütőben szilárdul meg.

– Nem vagyok oda különösen a csokiért, egy szál kolbásszal viszont végig lehetne csalni az Egyenlítőn, de erre kíváncsi vagyok.

Már hogyné, amikor kaja nélkül ezzel a mismással is ki lehet húzni estig, amíg degeszre tömött cekkerrel hazavánszorognak az anyák, és nekiállnak valami gyorsan összecsapható vacsora elkészítéséhez. Onnan a hátralévő időt nehezebb átvészelni, mint az egész napos koplalást, viszont fel

lehet kapkodni ezt-azt a konyhaasztalról nyersen.

De az áhított vacsoráig legalább négy óra van még hátra, s mivel televíziót még nem gyártanak tucatszámra, kiülünk a függőfolyosó kövére. Fálnak döntjük a hátunkat, előrenyújtjuk a lábunkat, és egy faspulniba ütött négy szög segítségével végtelen hosszú kukacot hurkolunk, a spulni lukán át kibújtatva a kovácsoltvas korlát girlandjai közt. Az aszfaltudvar fölé nyújtózó szivárványszín kukacunkat tekergőzve lóbálja a szél. Nem sok kell még hozzá, hogy az első emeleten hazafelé baktatók megrökönyödve megtorpanjanak és fölfelé nyújtogassák a nyakukat. Aztán még néhány hét, de a nyári szünet alatt biztosan lekúszik az udvarig. Csak győzzük addig összekunyerálgatott maradék fonállal.

No de a nyár még egy kicsit odébb van, az idő meg már legalább annyira enyhe, hogy szerencsés esetben elslisszoljunk Emma apja hazaérkezése előtt néhány órát csavarogni. Erre az újonnan felvett szokásunkra amiatt kaptunk rá, mert az apja azóta kőkevényen iszik, hogy nem ihat.

Történt, hogy egy óvatlan pillanatban hátat fordított a gyárnak, ahol a galvánműhely mérgező kipárolgásait szívta bő két évtizedig, és egy gyorstalpaló tanfolyam elvégzése után felcsapott villamosvezetőnek. Előre viszont nem tudhatta, hogy mekkora nyomást gyakorol rá, ha egész nap egyetlen kortyot se ihat. Állása megtartása végett, ha fogcsikorgatva is, de kibírta műszakváltásig, aztán amint beállt a remízbe a szerelvényvel, onnantól kezdve egészen hazáig betért minden egyes kocsmába néhány pohár bor felhajtására. Annak ellenére féltünk tőle, hogy nem bántott soha senkit. A tettelegességre azért sem kerülhetett volna sor, mert sikerült

napjában annyira feltöltenie a garatra, hogy még csak nem is érzékelte a jelenlétünket.

Berúgta a szobaajtót, betámolygott, akkorát bődült – Fiúk, fel a vitorlát! –, hogy majd rászakadt a csillár. Feltépte az ágyneműtartó lefelé nyíló ajtaját, és nagy ívben jobbra-balra himbálva a fütykösét nyakon sprickolta a párnákat. Mintha nem lett volna elég a lakás aromásítására Munkás cigarettáinak kesernyés büze.

Mint minden egyes kamasz gondolatvilágát általában az enyémet is kitöltötték a mit hol evés sóvárgások. Akár egy feneketlen hengerbe, tömtem magamba szinte válogatás nélkül mindent, amivel a szomszédok és a barátnőim megkínáltak, mégis annak emléke peccsételődött legmélyebben azoknak az éveknél a hátába, hogy szüntelenül éheztem. Ezzel nyakigláb Zsuzsa barátnőm is így volt, aki képes volt a fél napja csócsált rágóm felét elkérni, és ha csavargás közben találtunk a járdán egy cseresznyét vagy akár egy szem szotyit, még azt is kettéharapva megfjeleztük.

Zsuzsit is ugyanabból a körfolyosós házból ismertem, mint Emmát, ő is ugyanúgy, mint mi, a koedukálás jóvoltából került a Fényes Adolf utcai fiúiskolába. Lélekben annyira egyformák voltunk, mintha egyazon anya egy napon szült volna mindkettőnket. Nyolcadikos korunkban kiagyaltuk, hogy összegyűjtünk annyi pénzt, amennyi elegendő egy balatoni nyaralásra. Egy kerek papundeklidoboz fedelére rést vágtunk, szigszalaggal rögzítettük a tetőt, és ráírtuk az oldalára a ballagásunk, vagyis a szabadulásunk dátumát, amit egyenlőnek hittünk a nagykorúsításunk idejével. Egyáltalán nem foglalkoztunk azzal, hogy mikor melyikünk mennyit dob bele, a lényeg az volt, hogy a doboz

malacunk súlya rohamosan gyarapodott, és végül olyan paradicsomi állapotba juttatott minket, hogy kerek egy hónapig dőzsöltünk egy ismerősünk Balatonalmádiba telepített gyümölcsösében. Meggy, sárgabarack, őszibarack roskadásig, de még a konyhájába is beinvitált minket Emma nagybátyja, hol rántott csirkére, hol pedig nyúlpaprikásra. Nagylányosan vedeltük az őszilikört és stikában a pincéjükben erjedő meggybort.

Abban az évben osztottak ki az iskolában tánciskolai jelentkezéshez űrlapokat. S mi már csak olyanok voltunk, hogy mindent akartunk, s ha egy mód van rá, akkor egyszerre. Azonos felfogásunk arra készítetett, hogy bandát alapítsunk. Ötösfogatnak neveztük el az öt alapító tagra utalva, mégpedig: Emma, Judit, Zsuzsi, Anna és jómagam.

Amikor kitérték a tánciskola első időpontját, rádöbrentünk, hogy az iskolai ünnepélyeken kötelező sötétkék rakott szoknyán kívül egyetlen szoknyánk sincs. Panaszkodtunk fűnek-fának, nem akarunk úgy leégni, mint a Reichstag, hogy dedósként lépünk a tánciskola vikszelt parkettájára. Az utolsó lélektani pillanatban szaladtunk el vásárolni magunknak vastag bukléanyagot. Akkoriban még minden egyes család birtokában állt egy pedálos varrógép, így az anyukánk sebtiben összezsáphatott egy egyenes vonalú, szűk szoknyát. Már csak arra emlékszem, hogy a pisze orrú, pösze Judité fekete alapon volt szürkekockás, az enyém pedig sötét türkizkéken feketekockás. Az anyukám drapp körömcipőjét lefestettem feketére, előhúztam a pulóverek alá rejtett egyetlen pár, vagyonokat érő nejlonharisnyáját. Szerencsére pulóver volt a birtokomban. Nemrégiben kötött nekem az anyukám bordás mac-

kókötéssel egy vastag négerbarnát. Majd szétvetett minket az izgalom, amikor besorjázunk a kultúrházba. A barátnőim kijárták az egész kurzust, de én a konokságom miatt összetűzésbe kerültem a tanárnővel, és egy jöttányit sem engedtem az igazamból, ezért még az angolkeringőt sem tanultam meg. Történt, hogy a második órán félkörívben fölálltunk a tanárnővel szemben, odalépett hozzám az a fonnyadt madárijesztő, két kézzel megragadta a szoknyám alját, és megpróbálta lejjebb húzni. Egy picit engedtem a szövet, aztán visszaugrott.

– A legközelebbi táncórára engedjed le a szoknyádat, különben le is út, fel is út. Ha nem jöttél volna rá, a tánciskola kultúrprogram. Itt elegáns dolgokat tanulunk: keringő, szving, tangó. Finom úrilányokat igyekszem faragni belőletek, nem a sarki posztolásra lesztelek felkészítve. Egy szónak is száz a vége, vagy leengeded a szoknyád alját, vagy másíkba bújlsz. Ez különben se praktikus, túlságosan vastag, belefülled az ember, ha a mozgástól kimelegszik.

Nem szóltam egy árva szót sem, még arra se hivatkoztam, hogy mindössze egy centi van az aljában fölszegve, több szoknyám meg nincs, inkább nem mentem el több táncórára. Azt nem mondhatom, hogy nem vérzett a szívem, de más megoldást nem tudtam kieszelni.

Abban a körfolyosós házban, közvetlenül Emmáék szomszédságában lakott egy kiszuperált apáca. Helyesebben mondva, nem őt magát csapták ki a zárdából, hanem az apácarendeket szüntették meg a felszabadulást követő években. Ennek az Ida néninek már a pusztá látványa is mosolyt fakasztott belőlünk, és valamelyest szimpatizálhatott velünk, mert időnként leállt mellénk a gágon trécselni.

– Jaj, lányok, lányok, jól teszitek, menjetek csak táncolni, moziba, úszni, mindenhova – biztatott minket, miután elárultuk, hogy hová igyekszünk –, csak férjhez ne menjetek, mert onnantól, hogy hazasétáltok az oltár elől, nem győztök majd kifogásokat találni, hogy most azért ne, mert fáj a fejetek, aztán azért nem akartok az uratokkal ágyba bújni, mert fáj a derekatok a padlósíkalástól... Nagyon vigyázzatok rá, hogy ne hogy úgy járjatok, mint én. Azt nem tudom, említettem-e már, hogy én lányfejjel Jézus Urunknak esküdtem örök hűséget? Nem? Na, akkor elbeszéltem. Olyan csendes, szolid lány voltam, hogy más foglalkozást el sem tudtam volna képzelni, mint az Urat szolgálni. Aztán a háború után, amikor szélnek eresztettek minket, vérző szívem parancsának engedelmességgel egy másik úr rabigájába hajtottam a fejemet. Az úgy történt, hogy az én szegény húgom a bombázások alatt, amíg a pincében bujkáltunk, elkapta a tüdőbaj. Akkoriban az még végzetesnek számított. Göthösködött jó sokáig, aztán elragadta a halál a kicsi gyerekei mellől. Addig-addig jártam az árváit istápolni, meg a sógorom portáján rendet tartani, míg az a széllel bélelt tele nem beszélte a fejemet, hogy menjek hozzá feleségül. Úgy mondta, jó dolgom lesz mellette, szépen keres a vasöntődében. Számításai szerint még dolgozni se kell mennem, hiszen úgyszincs semmilyen szakmám, elég, ha a gyerekeket ellátom, ugyanúgy, mint addig. Főzök, mosok, takarítok. Minek vigyen ő más mostohát a fiainak, ha azok már úgyis megszerettek engem. Addig-addig duruzsolt a fülembe, míg megszántam a kicsiket, meg egy kicsit őt is, hiszen olyan fiatalon maradt özvegyen. Igen ám, csak hogy azzal nem számoltam, hogy én

a felfogásom miatt berzenkedni fogok attól, hogy esténként egy ágyba bújjak vele. Hogy sikerüljön megúsznom az esti huzavonákat, nem győztem sürölnivalót keresni a lakásban. Ő meg csak szólongatott: – Gyere már, te Ida, eddig se volt itt köröttem patika-rend, senki nem várja el tőled, hogy a seggén csússzon a légy, ha betéved hozzánk.

Hosszú éveig felváltva takarítottam és betegeskedtem, míg ágynak nem dőlt az a nagylegény férjem is. Kiszípolyozta a szervezetét a kemény munka a magas hőmérsékleten. No, csak azért intlek titeket, arra vigyázzatok, hogy férjhez ne menjetek.

Azzal az ájtatos madonnaábrázattal és a kenetes szövegeivel felkellette bennünk a kaján kíváncsiságot, hogy vajon kakaskodik-e még vele hébe-hóba az a vén kujon. Emmáék konyhafalára tapasztott talpas pohárral hallgatóztunk a szobájuk falán, de nem sikerült egyetlen sikamlós hangfoszlányt sem elcsípnünk. Kizárólag lamentálás, dörmögés és krakogás hallatszott odaatról.

Alaposan kiröhögtek az öreglányt, bevonultunk a szobába, és a padlón hanyatt fekvé az Emma által harsányan diktált vezényszavak ütemére emelgettük és ringattuk körkörösén a csípőnket. Készültünk felnőtt nővé válni.

Ebbe a szexjátékba Rudi nevű osztálytársunk is bekapcsolódott, miután egyszer rajtakapott minket, mivel akkoriban a bejárati ajtaját még senki sem zárta kulcsra. Minek, ha úgyis csak illetékes személy lépne be.

Rudi akkor már annyira nagyfiúnak érezte magát, hogy amint kitétte otthonról a lábát, rögtön rágyújtott. Emmáéknál szintén dohányozhatott, mivel a papája felfüstölte az egész lakást. Egy alkalommal addig marhás-

kodtunk, amíg fogadást köttem Emmával, hogy megeszem a hamutartó tartalmát, mire a szülei hazaérnek. Ezt egyikük se hitte el rólam.

– Fogadjunk egy Melódia szeletben – mustrálgattam Rudi felnyírt tarkóját, mert addigra már alaposan beleestem a pimasz csibézképébe, és így kívántam imponálni neki, hogy a csikkjeit bekebelezem. Vagyis semmi vele kapcsolatos dolog iránt nem érzek undort.

– Rendben – állt rá Emma –, csak a négy csikk mellett ott vannak még a faterom bélyegeinek a szélei, meg valami száraz viráglevélféle – kukacoskodott, hátha elálllok a szándékomtól.

– Jöhet! Mindet megeszem – nyújtottam a hamutartóért a jobbomat.

Kimentem a konyhába egy kiskanálért és egy pohár vízért, és addig rágtam és nyeltem, míg el nem tűnt a hamutartó tartalma. Akkor, mint aki jól végezte dolgát, utána lötyyintettem a pohár vizet, megráztam magam, fölálltam, és színpadiasan meghajoltam Rudi felé. – Kész – leheltem lágyan a kettőnk közt feszülő levegőbe. A vak is láthatta, hogy mindenre képes lennék érte, egyedül ő nem érzékelte.

– Te marha! – csapott a homlokára Emma. – Szaladhatunk mindjárt a mentőkért telefonálni. Nem tudtad, hogy a vízbe áztatott dohány leve megrégező?

– Nem, én csak gyufa- és marólúg-ivásról hallottam. Ezzel a módszerrel vetettek véget a megesett cselédlányok a kapitalizmusban az életüknek.

De nekem nem volt elég, hogy a csikkevést megúsztam, hogy mindenkinél vagányabbnak tüntessem fel magam, szabadjára engedtem egyéb szeszélyeimet is. Egyszer március 15-én megizzadtunk a Duna-parti napozásban meg a sóderdombon felfelé futóversenyben, és fogadásból leúsz-

tam a Dunában egy eléggé hosszú távot. De csalánba nem üt a ménkű, ettől se lett semmi bajom.

Ahogy közeledett a ballagás napja, apránként felhagytunk a táblagyűjtögetéssel, pedig olyigen büszke voltam én arra a kartonládányi fémtáblámra, aminek a legpompásabb zománczott darabja egy legalább kétszáz éves kúriának a kapujáról került hozzám. Ovális táblára egy kecses csengettyűt pingált hajdani készítője, és félkörívben fölél írta, hogy Éjjeli, alá pedig: Harang. Egy táblát pedig a vak trafikos üzletével szembeni telefonfülkéből szereltem le: „Ne feledkezzünk el arról, hogy a beszélgetési idő három perc!” Számláló nem volt beleszerelve, tán még feltalálva se, trécselhetél benne ítéletnapig, ha ki nem űztek a kint rekedt telefonálni vágyók, hasonlóak, mint akik a táblán az öklüket rázták. Ezt a táblát lelopva egyenesen a spejzajtómra szereltem fel, ahol évekig kényszerlaktam.

Ez a vak trafikos valami csuda egy pók volt. Mi, pimasz kölykök, unalmunkban azzal szórakoztunk, hogy sorba álltunk nála, mindegyikünk egy húszfilléressel stollverkot vagy fruttit venni. Mintha meleg hájjal kengettek volna, annyira élveztük, hogy udvariasan köszön, amint nyílik az üzletajtó.

– Szép jónapot kívánok. Mit tetszik parancsolni?

– Csókolom, egy fruttit kérek.

– Elég lesz egy?

– Igen, köszönöm.

Letettem eléje a húszfillérest, megvártam, míg kitapogatja, hátra nyúl a polchoz, megmarkolja az üveget, leteszi az asztalra, kirak elém egy fruttit, aztán húztam vele kifele. Amint egyikünk becsukta maga mögött az ajtót, rögtön nyitotta a következő, és ugyanezt eljátszotta. Ahányan csak összeverődünk, mind vettünk egy-egy

cukrot. Utána a szemközi hatalmas akácfa alatt alaposan kiröhögtük az öreget. Célba dobáltunk a cukorkákkal az oldalsó kisablakára. Lestük, fölkapja-e a fejét, ha megkoppan az üveg.

– Biztos azt hiszi, hogy a cserebogarak verik az ablakát – pukkadtoztunk. Majd mint aki jól végezte a dolgát, felszedegettük a lövedékeket és bekopkodtuk.

Abban a körfolyosós házban, ahol két barátnőm és az apáca lakott, akadtak még egyéb különös figurák is, mint például a földszinten Ibolyáék. Erről a csúfocska kamasz lányról azért tudtunk csak nagyon keveset, mert a szülei annyira féltették, hogy még az udvarra sem engedték ki a verkljét nyekergető kintornást vagy a hegedűjét nyiszorgató cigányt, de még a biciklis köszörúst megbámulni se. Pedig a hangszerek különösképpen vonzották a lánykát. Be akart íratkozni zenét tanulni – zongora, hegedű, bármi szóba jöhetett volna –, de mivel sehová sem engedték el az iskolán kívül, így erről az élvezetről is le kellett mondania.

Ibikét, amint betöltötte a tizenharmadik évét és rendszeresen látogatta a termékenység hírnöke, hódolata jeléül az ölébe vörös bokkrétát helyezve, az apja minden áldott este fölfektette a konyhaasztalra, széthúzta nyeszlett combjait, bütykös ujjjaival széjjelrejelgette a sötét szőrzet védelmében megbúvó szeméremajkakát; magyarárn mondva megvizsgálta, hogy szűz-e még a lánya. Erre azért volt szerinte szükség, mert sötétbarna, gubancos hajával, enyhén púpos hátával és görbe, nagy orrával hozomány híján nehezen kel majd el. Utolsó aduként talán nyom majd valamennyit a latba az oltárig megőrzött ártatlansága. Lehet, hogy az apja élete végéig vizsgálta, vagy még mindig vizsgálja, ha meg

nem halt. Egy biztos, hogy azokat a kibogozhatatlan görcsöket a lelkébe ő kötözte be, amik miatt már felnőttkorában sem mert a férfiakkal kokettálni. Egy életre elment a hímneműektől a kedve, mindamellett, hogy nekik se jött meg a kedvük a sótlan teremtéshez. Ez esetben csakis apja nézhetett farkasszemtel kincsekkel felérő szűzhártyájával, ami festhetett akár úgy is – ahogy azt egy széttárt lábú nő ábrázoló grafikán láttam egyszer –, mint egy kissé eltátott, lefelé görbülő száj, a húgycsőnyílás szüzessége manóarcának a tömpe orra, és ennek a manónak a szemére a szeméremajkak csuklyaként rácsúsztak.

Az ezerkilencszázhatvannégyes év tavasza ugyanolyan zsongító volt, mint a testvéresztendőké, a különbséget csak az adta, hogy az én barátnőim kijárták a tánciskolát és vérpezsdítően hatott rájuk az ösztánc szombatja. A tűzkeresztségen átesve minden egyes Liversing-koncertre elmehetnek. No igen, de mi lesz velem, akit a kurta szoknyája miatt kicsaptak? Egyáltalán beengednek-e majd a kultúrházba, hogy nem végeztem el a tánciskolát? A hebrencs kis Judit addig-addig csicssergett a fülemben, hogy majd ő előremegy és kimagyarazza a helyzetet a rendezőknek, Emma is kardoskodott, hogy teljes lelki nyugalommal vonuljak be köztük, ügyet sem vetve a kotkodácsoló vén szipirtyóra. Azt próbálja csak meg, hogy kiküld, miután zsebre vágta a pénzemet, és a szoknyám hosszára való hivatkozással nem tanított meg táncolni!

Lázasan turkáltunk a több szatyornyos kölcsönkért ruhák tárában; ki mibe fér bele, melyik felsőrész vagy alj a legelőnyösebb neki. Bármennyire igyekeztünk, még az átlag külvárosi elegancia szintjét se sikerült megünnünk. Sebaj. Mindig a fiataloké a világ.

Ezt az alapigazságot még a tánctanárok sem fordíthatják fejtetőre.

Falazásra és mentegetőzésre nem került sor, mert megvettük a belépőt, és egyetlen kukk nélkül bevonultunk a hatalmas táncterembe. Egy darabig izgatottan ácsorogtunk a bejárattól nem messze, mintha lelkiileg felkészültünk volna egy esetleges menekülésre. Hülye poénokat csattintgattunk el, válaszra nem is várva, aztán jobbnak láttuk leülni a terem falához tolt székekre.

A zenekar már hangolt. A rendezők lekapcsoltak néhány lámpát. Feszengve vártuk, hogy a minket vizslató suhancok fölkérjenek. Na, gondoltam, nekem befellegzett. Kicsi vagyok, deszkalapos és színtelen. Ha ne adj' isten, ezek ellenére is felkér valaki, amint összekapaszkodunk a táncparketten, azonmód kiderül, hogy semmilyen formában nem tudok velük lépést tartani. Egyre jobban behergeltem magam, hogyan lehetek egy ilyen baromarcú, hogy a két karólábamon bepofátlankodom ide az ösztánra. Négy-öt számon keresztül nem is kértek fel. Először szétkapkodták a csinos arcú, formásabb csitriket; Judittal kezdve a sort, egymás után Zsuzsit, Emmi és Annát is, és amint elnéztem az ő csetlésüket-botlásukat, helyrebillent a lelki egyensúlyom.

A zenekar Beatlest, Stonest és hasonlókát játszott, s akik már az egész évadban lejártak, a rock and rollnak valami egészen új változatát ropták. A frissen végzett tánciskolások sunyin lesték őket, összevissza rángatták és tiporták egymást, ahogy megpróbálták a mozdulataikat leutánozni. Akkorra már engem is felkért egyetlen fejbiccentéssel egy magas, gombafrizurás, szabályos arcú srác. Lesz, ami lesz, futott át rajtam. Legfeljebb néhány taktus után visszakísér a szé-

kemhez. De nem. Több számon keresztül, egy kicsit szolidabb formában, mint a többi fiú, de kitaratóan vezetett. Már kezdtem átvenni tőle a ritmust, amikor mellénk lépett Anna barátnőm udvarlója, lekért, és a combjai satujába befogva a térdemet, a karjaival is olyan tolakodóan szorongatott, hogy elkapott a harctéri idegesség. Lestem a tőlünk kissé távolabb csetlő-botló Annát, szemmel kíséri-e a mi összegabalyodott tangónkat, ami annál fogva is feltűnést keltett, hogy a zenekar sorozatban gyors számokat pörgetett.

– Eressz már! – próbálkoztam erőnek erejével kitépni magam Szuki karmaiból.

– Mit akarsz te egy süketnémától? Ahelyett, hogy örülnél, amiért lekértelek tőle, itt kapálódzol.

– Milyen süketnémáról beszélsz?

– Hát az a muszklis, párhuzam-nadrágos srác, aki táncoltatott.

– Ne marhászkodj! Hogyan lehetne süketnéma? Teljesen ütemre veszi a lépéseket.

– Persze te nem láthatod, mert a hóna alatt kavarsz, de ha innen megnézed, a vak is látja, hogy vagy a dobost lesi, vagy a körötte táncolók lábát, hogy lépést tudjon tartani az ütemmel. Egyébként szólt hozzád egy árva szót is?

– Nem, de ilyen dübörgésben amúgy se hallottam volna meg.

Amíg Szukival civakodtunk, Annának egy óvatlan pillanatban sikerült a frissen feltett vattacsíkját a bugyijából kitáncoltatnia. Arcszíne bíborpirosba váltott, fölkapta a vattát, és sírva kirohant a mosdóba. Annak ellenére, hogy nem mindenki őt bámulta és senki sem röhögte ki, Zsuzsi félórási könyörgését követően is alig mert a vécéfülkéből kissonni. Eközben én Szukit unszoltam, hogy ugyan menjen már utána, hiszen az ő menyasszonya,

de csak röhögött rajtam, és továbbra sem eresztett. Anna időnként belesett az ajtón, aztán végleg felszívódott.

A csürdöngölés még javában folyt, amikor Judit babaszép anyja megjelent az ajtóban egy jókora bebarnult, féloldalasan lekoptatott fakanállal. Feje fölé emelte, mintha mozdonyak jelezne, és éles hangján addig sivalkodott, hogy Judit! Judit!, míg a lánya oda nem ment.

– Ki az a bomba nő? – kérdezték egymástól a srácok.

Judit anyja meg két akkorát vágott a fakanál lapátjával a lánya kobakjára, hogy azt hitte, beszakad a feje. Anyyira persze nem durvult el a dolog, csak két lüktető pukli nőtt rá, de nem is ezek jelentették Judit számára a katasztrófát, hanem az, hogy ezzel neki az ösztánc félbeszakadt.

– Mit mondtam?! – sivalkodott hegyes mellű, karcsú anyja meggyszemajkával. – Én még pontosan emlékszem rá, hogy azt, nyolcra tessék hazajönni a kisasszonynak – rázta barna hajkoronás fejét ütemesen.

– Na de, Anyu, még javában tart az ösztánc, a kapura is azt plakátozták ki, hogy tízig – csipogta megejtő bájosan az anyja csinosságának nyomdokaiban tipegő kamasz lány.

– Engem ez egyáltalán nem érdekel. Tisztességes lánynak nyolckor otthon a helye, és tízre az ágyában – közölte olyan határozottsággal, mintha ő nem alig tizenhat évesen hozta volna Juditot a világra. Ezt követően még sűrű egymásutánban két gyereket, hogy aztán mind a négyüket búcsúszó nélkül ötvenhatban cserbenhagyja az ő hites társa.

Judit hazaterelgetésével újra megcsappant vérszerződéssel összebörnált ötösfogatuk. Már csak Zsuzsi, Emmi és jómagam roptuk tovább. Aztán amikor a zenekar a többszöri

füttyszóval kísért visszakialtozása után végleg elhagyta a mi ösztáncunk hadszínterét, cuppogásra izzadt kölcsönruházatunkban mi is elindultunk hazafelé. Szuki olyan erőteljesen karolt még az utcán is, mintha le sem lépett volna a táncparkettről. Addigra én már teljesen meg voltam zavarodva. Mit akar tőlem egy ilyen hozzám képest öregecske fazon, aki ráadásul az egyik legjobb barátnóm párja, de annyira, hogy az anyja jeggyűrűjét elkunyerálva küreten is megfordult már az ő jóvoltából Anna. Száz százalék, hogy néhány éven belül összeházasodnak. Abban a fogamzásgátlótól mentes világban a fiúk vagy azért vették el feleségül a lányokat, hogy megkaphassák őket, vagy ha anélkül is megkapták, akkor a gyermekáldás miatt.

Mintha nem lett volna szegény Annának amúgy is éppen elég baja abban a Lajos utcai szűkös társbérletben a robusztus anyjával és annak a nyikhaj második párjával. Náluk akkortájt olyan viharos csetepaték folytak, hogy az egész környék azokon a történeteken csemcsegett évek óta.

A társbérletet egy földszintes ház kertre néző lakásának egy batárnagy kredencsel kettéválasztott konyhája és abból két irányba nyíló egy-egy szoba alkotta. Tehát akár Annáék, akár Bencéék tértek haza, kinyitották a konyhaajtót, s ha odabent motoszkált valaki, úgy tettek, mintha észre se vennék, és besiettek a saját odújukba. A vita tárgyát csupán az képezte, hogy az öntöttvas vízcsap a Bencéék szobája felé vezető falon pöffeszkedett, és amikor a két család fasírtban volt egymással, a közös falikutat bútorokkal eltorlaszolták Annáék elől. Kérdés, hogy mikor nem voltak haragban?

Történt, hogy egyszer Anna kápatosan hazatérő mostohaapja ne-

kiveselkedett egy kiadós kolbászos lecsó főzésének. Abban a hiszemben, hogy rajta kívül senki sincs a lakásban, beletette a zöldségeket az öblös, zománczott tézstaszűrőbe, aztán nekiállt a csapot eltorlaszoló székkal spékelt komódsánc elbontásához. Addig csiszorgatta a komódot a csorba kövezen, míg a szobájában szunyókáló Bencét felköltötte.

– Megállj csak, te patkány! – hördült akkorát, mint egy álmában megsebzett vadállat.

Kiugrott az ágyból, felkapta az asztalról a nagykest, és rárontott a szomszédjára. Ha Anna mostohaapja nem lett volna annyira részeg, mint amennyire volt, még békével visszavonulhatott volna az ő odújába, de erre akkor már azért sem tudta rászánni magát, mert orrában érezte a sercegye aszalódó paprika illatát. Így aztán addig öklözött Anna mostohaapja Bence arca felé, majd rángatták egymást összekapaszkodva, míg pengeéles késeivel hadonászó szomszédja egy jól irányzott csapással a kisujját lemetsette. Akkor a vékonydongájú János a csonkját a mocskos konyharuhába betekerve, gyilkost ordibálva ugrándozott, míg a szomszédok ki nem hívták a rendőrséget és a mentőket.

Amikor Anna hazatért az iskolából, annyi vértócsa feketéllett a kövezen, hogy azt hitte, egy egész disznót öltek ott bent le. Föltette az aktatáskáját a konyhaszékra, és szó nélkül, azonmód benyitott a szobába. Zuhant egyik ámulatból a másikba, mert odabent a sűrű csipkefüggöny jóvoltából éjjel-nappali félhomályban majdnem belebotlott a szőnyegen hanyatt fekvő kétmázsás, pucér anyjába, akit olyan vehemenciával sulykolt pattogva, bepólyált kezét messzire eltartva a mostohaapja, mintha néhány órával előtte a konyhában semmi sem történt volna.

De most visszakanyarodom ez után az apró kitérő után a mi fergeteges ösztáncunkhoz, mivel annak még nem jártam a végére. Ott tartottam, hogy rabláncként tekeredt rám Szuki napbarnított karja. Hiába próbáltam lerázni a barátnőm vőlegényét, nem tágitott mellőlem. Nemcsak a botránytól tartottam, ami Anna részéről volt kilátásba helyezve, amennyiben megtudja, hogy a tánciskolából együtt tértünk haza, legfőképpen az zavart, hogy Szuki fizikai jelenlétét egy porcikám se kívánta. Miért pont arra a szurokhajú bugrisra vágytam volna, amikor az odáig még senki sem dobogtatta meg annyira a kamaszszívemet, hogy a lányságomat az oltárán feláldoztam volna.

Az a nem egészen tízperces sétaút eltartott vagy másfél óráig, míg elcivakodtunk fától fáig lökdösődve a házunk sarkáig. Ott kapott igazán vérszemet Szuki, amint a kertünkbe vezető lépcsőt elválasztó vaskorlátot meglátta. Tudta, ha csak egy pillanatra meggyengül a szorítása, kezéből kitépve magam berohanhatok a házba. Nekilökött egy növendék hársfa csenevész törzsének, hátracsavart kezeimet a fa mögött egy marokra összefogta, és teljes súlyával rátszakolódott védtelen testemre. Baljával tépte rólam a ruhát, miközben húsos szájával csókolgatott és harapdált. Amekkora majom voltam, ahelyett hogy segítségért ordibáltam volna, inkább hánytam-vetettem magam, rúgtam, és hogy megszabadulhassak kesernyés nyálától, oldalirányba köpködtem. A tusakodásban észre se vettem, hogy kinyílt a kapunk, és feljött anyám a lépcsősor tetejére hálóingére vetett kardigánban, csak a hangjára ocsúdtam.

– Ja, itt vagytok? Búcsúzzatok el szépen egymástól, és gyere aludni –

mondta kásás hangon, és egy ásítást elnyomva visszament a házba.

Már hogyne, amikor úgy látta a néhány villanykörtevel megvilágított utca félhomályában, hogy csókolózik a szerelmes lánya. Másnap már nem volt kedvem kiábrándítani, magyarázkodni, hogy miképpen is keveredtem én haza Anna vőlegényével, az egyszerűség kedvéért a puhatólózó kérdéseit inkább elengedtem a fülem mellett.

No igen ám, csakhogy a kultúrház nyári szünetre szóló kapuzárásáig hátravolt még legalább öt ösztánc, és Szukit úgy felpaprikázta az én csökönös rátartiságom, hogy a következő alkalommal rajtam átnézve a pizkafa Emmát táncoltatta. Az ő inas és göbös keselyűnyakába szuszogott egész este. Hogy miket, azt nem hallottam, csak arra lettem figyelmes, hogy egyre gyakrabban villannak ki Emmi kissé befelé álló metszőfogai és természetesen az azokat övező előreugró szemfogai is, s ez a jelenység egyértelműen arról tanúskodott, hogy felhőtlen a vidámsága. Gondoltam, szólni kéne Annának, vagy inteni Emmát, hogy mire számíthat, aztán a gyavaságom azt súgta, hogy a békesség kedvéért jobban teszem, ha a dolgokat szabad útjára eresztem. Kell az nekem, hogy az ötösfogatunk egy ilyen kerge kandúr miatt széjjelszakadjon? Jóval több erővel bír nálam Emma, meg aztán van legalább annyira talpraesett és harcias, hogy magát megvédje.

Már nemcsak Judit kedvéért mentünk át a kultúrházba, aki belehabarodott az egyik gitárosba, hanem magunk miatt is, mert egyre gördülékenyebben ment a táncolás. Gondolatban elküldtük a tánctanárnőt a sóhivatalba, mi a francnak csökönösödött az ásatag szvingjével, amikor mindenki egy emberként a rokit járja.

Úgy elszaladt tánc közben az idő, hogy nem győztünk sajnálkozni, amikor vége lett az estnek. Arra gondolva, hogy jobban járok, ha nem kíséretet senki, amint kitessékeltek minket a rendezők, nyakamba vettem a nyurga lábaimat.

– Ilyen hamar véget ért? – ámuldozott anyám, aki a rádiót hallgatva egy almazöld, rövid ujjú ruhát horgolt nekem az ágyban ülve.

– Ja, pedig még bírtam volna szusszal.

Másnap délelőtt a két házat elválasztó, omladékos mészke kerítésen átmászott Judit. Jobb szerette a rövidebb utat választani, mint a Lajos utcáról a Cserepes utcán át jönni hozzánk az Árpád fejedelem útjára.

– Ötösfogatgyűlés lesz – zihálta. – Mindjárt itt lesz Emmi, aki szól Zsuzsinak, még az is lehet, hogy Annát is eléri, de ez még nem biztos. Hozz egy pokrócot, hátramegyünk az orgonabokrokhoz a fűre. Remélem, mindenki húst ránt, és nem zavar meg minket.

– Mondd már meg, hogy mi van! Mi ez a nagy titokzatosság?

– Mindjárt megtudod, mi történt. Megérkezik Emmi és részletesen elmeséli. Aztán tanácsot ülünk, meghozzuk az ítéletet. Nem úszhatja meg egy ilyen szemét alak ép bőrrel.

– Bökd már ki, hogy mi kavart fel ennyire!

– Éjfél tájban bezörgetett hozzánk Emma, legalább egy bugyit meg valami tiszta ruhát az anyámtól kölcsönkérni. A ruhája szétszaggyatva, meg csupa sár volt, tele horzsolással, a szoknyáján tenyéryi vérfolt. Az történt, hogy Szuki lecsalta a hidroncsokhoz a Duna-partra, azt duruzsolta a fülébe, ne szarjon be, szép idő van, csak sétálgatnak, mert meg kell valamit beszélniük. Aztán a roncokhoz

érve elgáncsolta és rávetette magát. Persze védekezett, csapkodott meg rúgkapált, erre Szuki ököllel állon vágta, hogy majd leszakadt a feje és addig verte, míg sikerült róla a harrisnyatartót és a bugyit letépnie, és akkor megerőszkolta. Ezért szaladt be hozzánk, mert náluk a kaput tízkor bezárja a házmesternő, aki később ér haza, annak ki kell őt csengetnie és kapupénzt adnia. Nem akarta, hogy az a locskaszájú szipirtó a szájára vegye, ha olyan tépetten meglátja.

Lett is nálunk olyan nyüzsgés, amikor beállított ramaty állapotban Emma. Apránként az egész család kisereglett szörnyülködni a konyhába. Hogy ne bámészkodjanak, anyám visszaverte az öcsémet és a húgomat a szobába, anélkül is van ennek

a szerencsétlen lánynak éppen elég baja, mondta, és a pléhlavórban vizet tett fel a sparheltra, hogy Emmát lecsutakolhassa. Néhány kukoricaszárral felszította a hamvadó tüzet, és vastagabb fahasábokat hajigált rá. Naná, hogy Nagymama is kikászálódott ezalatt, és a gyászos helyzetet konstatálva azon a repedtfa-zék-hangján ilyeneket óbégatott Emmának, hogy jól van, lányok, basszatok, baszszatok, csak gyereket ne csináljatok! Nem értem, hogy mitől lett olyan fene jó kedve. Talán a fiatalkori emlékei jutottak eszébe.

Ezt a felkavaró eseményt követően nemsokára forró burát borított ránk a nyár, hogy apránként aszalgatva minket, a lehető legészrevétlenebbül megkezdje a szétválasztásunkat.

MAGYAR KULTÚRA ALAPÍTVÁNY

1014 Budapest, Szentháromság tér 6.

Tel: (36-1) 224-8100 Fax: (36-1) 375-1886

E-mail: mka@mail.datanet.hu Honlap: www.mka.hu

A Magyar Kultúra Alapítvány székháza a Budai Vár szívében, a Mátyás-templom szomszédságában található. Az Alapítvány rendezvényeket szervez a magyar–magyar párbeszéd érdekében.

Alapítványi feladataink pénzügyi forrását vállalkozói munkával termeljük meg. Különböző méretű termünk kongresszusok, konferenciák, fogadások, hangversenyek, előadóestek, bemutatók méltó helyszínei. Az épület díszes aulájában képzőművészeti és üzleti, szakmai kiállításokat rendezünk.

A kétszintes, tizenhat szobás, Hotel Kulturinnoban a szobákhoz zuhanyzó, telefon, minibár tartozik; vendégeinket svédasztalos reggeli várja. Ha velünk dolgozik, a magyar–magyar kapcsolatokat is támogatja!

Júniusi közösségrendezvényeinkből

Június 17-ig: Novák József erdélyi képzőművész kiállítása

Június 1. 17 óra: Komjáthy István „A tehetségkutatás magyar módja” c. könyvének bemutatója

Június 3.: Zürich-i Magyar Történelmi Egyesület és a Magyar Emlékekért a Világban Egyesület közös előadássorozata

Június 7. és 21. 18 óra: Magyar Emlékekért a Világban Egyesület rendezvénye keretében előadások

Június 9. 17 óra: Ausztrália Magyar Baráti Köre találkozója

Június 13. és 27. 18:30 óra: Tűzzománc Egyesület rendezvénye keretében előadások

Június 20-július 17.: Régiók találkozása a képzőművészetben: a Magyar Rajztanárok Egyesületének kiállítása

Mindenkit szeretettel várunk!

Lajta Erika

Szerelemkollázs

(Regényrészletek)

Önellátásra rendezkedtem be a szerelemben.

Ez semmiképpen sem egyenlő az önkielégítéssel, ahhoz túl finnyás vagyok, pusztán arról van szó, hogy felismertem: ha olyan kapcsolatot szeretnék, mely illene az egyéniségemhez, s emellett zökkenőmentesen beilleszthető lenne az életembe, akkor a viszonzatlan, vagy ahogy bizonyos tekintetben talán pontatlanul, egy más nézőszögből viszont igen kifejezően nevezik, a fantáziaszerelmet kell választanom.

Választanom – mert a szerelem ezen válfaja melletti döntés többnyire választás kérdése. Olyanok választják, olyanok részesítik előnyben a gyakorolt, a kölcsönös szerelemmel szemben, akiknek ugyan szükségük van egy másik emberre, hogy megvalósítsanak valamilyen sajátos harmóniát, de akik a fantáziaszerellemmel a szerelem lényegéből fakadó problémákat mintegy kiküszöbölni vágyanak.

Persze egy, a szerelemhez a képzelete segítségével eljutó is éppen azt szándékszik elérni, amit a többi szerelmes: felfokozott, rendkívüli lelkiállapotot. Sőt, mindenki másnál jobban jellemző rá, hogy igyekszik az időben minél hosszabban elnyújtani ezt a lelkiállapotot. Tartósít. Beoszt. Mondhatni takarékoskodik.

Tartalékol rosszabb időkre.

1. betélap a 242/1987. számú kórlaphoz

Név: Vida Regina, 23 év

1987. 09. 25.

Anyja kíséretében érkezik ideggondozói beutalóval. Beutaló diagnózis: Regresszív állapot. Acut depressio. Suicid veszélyeztetettség.

Exploráció

Viselkedése tétova, bizonytalan. Közli, hogy szerinte még sincs szükség kórházi kezelésre. A problémáját csak ő tudja megoldani. Különben is csak tévedés volt az egész. Ha nem mondta volna, hogy öngyilkossági gondolatai vannak, akkor nem utalták volna be. Ő igazán nem akar öngyilkos lenni, erre megesküszik. Neki csak pihenésre volna szüksége, itt úgysem tudna pihenni. Hazamegy, olvas, pihen, sétál – és rendbe fog jönni.

Már belátja, hogy rosszul választott pályát. Ő nem való ügyvédnek. Képtelen elintézni bármit is. Mindent olyan körülményesen csinált. Mikor elküldték a Földhivatalba, akkor előre felírta magának, hogy mit fog mondani, utána percekig várt, mire az ablakhoz mert menni, és ott felolvasta, amit előre leírt. Mindenki nagyon kedves volt vele, senki sem volt türelmetlen, de érzi, hogy így ez nem mehet tovább. Az semmit sem számít, hogy kitűnően, évfolyamelsőként végezte az egyetemet. Aki ott bukdácsolt, az sokkal jobban megállja a helyét. Pedig a legfontosabb számára a tanulás volt. Vizsgaidőszakban reggel 8-tól este 10-ig tanult. Semmi más nem érdekelt.

Microman tartalmakat hangoztat. Nem való semmire, csúnya, senkinek sincs rá szüksége, úgyszemint tud rajta segíteni senki. Nem akarja elfogadni, hogy beteg. Ha befeküdne az osztályra, akkor ezzel elismerné, hogy nem egészséges.

Partnerkapcsolata eddig csak egy volt. Egy vak fiú, aki csoporttársa volt az egyetemen. „Egyáltalán nem szép, kopasz, hízásra hajlamos – mondja szégyenkezve. De hát én is csúnya vagyok, csak az a szerencsém, hogy nem látja!” Sokat segített a fiúnak a tanulásban, ő olvasott fel neki. Sexkapcsolata is volt vele néhány alkalommal, de aztán annyira tartott a terhességtől, hogy ezért nem folytatták. A fiú mondta, hogy gyógyszerrel (hormonnal) ne terhelje a szervezetét. Ő ezt (is) gondolkodás nélkül elfogadta. Többnyire mindent elfogadott, amit a fiú mondott. Feleségül is akarta venni, de ő úgy érzi, hogy nem tud eléggé segíteni a fiúnak az életvitelében (pl. csekkek föladata stb. – soha nem csinált ilyen gyakorlati dolgokat), s csak utána teszi hozzá, hogy nem biztos, hogy annyira szeretik egymást, amennyi kell egy házassághoz. Most egy igazi barátság van közöttük, minden problémáját vele beszél meg.

Elmondja még, hogy nem tud koncentrálni, mindent elfelejt, hetek óta nem alszik, állandóan fáradtnak érzi magát.

Életvezetés

Értelmiségi család egyetlen gyermekeként nőtt fel. Gyermekkorát jónak mondja, mindent megkapott, mindentől óvták. Mindig zárkózott gyerek volt. Nehezen barátkozott. Többször változtattak lakóhelyet, az általános iskolát négy helyen végezte. Kitűnő tanuló volt. A jogi egyetemre is maximális pontszámmal vették fel. Itt is szinte minden vizsgája jeles volt. Az egyetem csak öt embert jelölt ügyvédnek, és ebben ő is benne volt. Erre büszke volt, de most már látja, hogy inkább egy hivatalban kellett volna elhelyezkednie.

Anamnézis

Pater: 60 éves, él, egészséges

Mater: 48 éves, él, egészséges

Testvér: nincs

Diabetes, pajzsmirigy, epekő, ideg-elmebetegség, suicidum: negatív születés, fejlődés rendben

jobbkezes

Első menstruáció: 14 éves kor Utolsó menstruáció: 2 napja kezdődött. Általában elhúzódó.

Nicotin: negatív Alcohol: negatív Coffein: negatív

Előző betegség: nem volt.

Psyches status: Meglassult, kicsit tétova magatartás, ugyanakkor időnként agitálttá válik. Figyelme teljes mértékben beszűkült jelen helyzetére. Gondolkodása alkatilag ép, tartalmilag insuff. érzések, microman tartalmak, suicid készletés explorálható.

Az utóbbit kifejezetten disszimulálni igyekszik. Jövőre vonatkozóan reális terve nincs. Kifejezett döntésképtelenség. Introvertált, sensitív személyiség. Deprimált hangulat. Emotionális labilitás.

Vélemény: Krízis-szituáció. Depresszív állapot.
Therápia: Seduxen, Ludiomil.

Dr. Horváth I. Árpád

Ámbár az állami egészségügyi szolgálat keretében a lehetséges legintenzívebb módon foglalkoztak velem, hiszen Horváth I. Árpád, akár a többi betegének, nekem is mindennap juttatott magából legalább egy félórácskát, mégis, némi elégedetlenség támadt bennem az orvosommal szemben: neki, mint a társadalom által megbízott szakembernek tudnia kellene, hogy páciensei közül kik azok, akik egy kis alkatrészcsere, egy kis javítás-szerelés után ismét működőképessé tehetők, s kik azok, akik – ahogyan én is – akkorát zuhantak a magasból, hogy nincs az az ezermester, aki újra rendbe hozza őket, tehát a legbecsületesebb eljárás hagyni, sőt elősegíteni, hogy *teljesen kikapcsolják* magukat.

Horváth I. Árpád ezt, úgy tetszett, képtelen belátni. Nem voltam türelmetlen. Tízszer, hússzor is elmagyaráztam neki:

– Értse meg! Egy ennyire egyetlen centrum: a bíróság körül összpontosuló pályán, amilyen a jogi, ha valaki ügyvédjelöltként annyira leszerepel, mint én, annak a „jó híre” eljut a bíróságra és az ügyészségre is. A diplomáját akár szét is tépheti! És akkor minek tanult?... Minek él?

– Nem tudom, Regina, milyen a jogászoknak a teljes lakossághoz viszonyított aránya, de aligha tévedek, ha úgy hiszem, ennek az országnak kilencvenegynéhány százaléka elég jól elvan anélkül, hogy jogász lenne!

– Persze. Azoknak van valami készségük, érzékük, tehetségük máshoz! Én viszont...? Én egy „univerzális tehetségtelenség” vagyok. Mi a polihisztor ellen-téte?... Az vagyok én.

Az orvos felnevetett. Nem érti, miért mondom ezt ilyen keserű öngúnnal. Végül is büszke lehetnék önmagamra: én vagyok az egyetlen ember a földön, akinek semmihez sincs tehetsége.

Értetlenkedése bosszantott. Minek megy orvosnak az, aki nemhogy segítené, de gátolja, hogy a gondolatok bejárják önnön tekervényes útjukat, majd a labirintusból kijutva, határozott állításként fogalmazzák meg magukat.

A terhemre volt. Zavart. Idegesített. A pokolba kívántam, mivel nem hagyta, hogy az egyetlen empátiára képes emberrel: önmagammal társalogjak.

Miért nem nyugszik bele, hogy az a csökkent életcsonk, ami még ott zsugorog bennem, nem akar többé küszködni, nem akar elbutult alakzatok formájában tovább degenerálódni.

– Valamihez azért van tehetségem! – szólaltam meg hosszú, percekig tartó csend után. – Az önsorsrontáshoz. A rossz választásokhoz. Hiszen én nemcsak a munkában, jogászként mondtam csődöt. Lehet-e nagyobb kritikája egy ember életének, mint az, hogyha önmaga előtt is pirulva, be kell vallania: engem senki se szeret!

- Hány éves maga, Regina?
- Huszonhárom.
- Huszonhárom... Ez *tényleg* az az életkor, amikor már teljességgel lehetetlen társat találni.
- Olyant, mint Zoltán, olyant már soha nem találhatok.
- Leteszem a fegyvert, Regina. Valóban nem biztathatom, hogy találni fog még egy vakot. Mert maga semmiképpen se érné be egy egészséges, jóképű fiatalemberrel, ugye?

Önkéntelenül is mosolyra húzódott a szám. Aztán észbe kaptam. Mint depresszió kórmejelöléssel kezelt személy, nem hagyhatom cserben a „betegségemet”. Egy depressziós ne kábuljon el egy évtől, egy vicctől, egy depressziós ne adja be a derekát egykönnyen az Életnek! Egy depressziós ne engedje megrabolni hosszú éveken át fölhalmozott szomorúságát! Egy depressziós tartózkodjon a vidámságtól – hiszen azzal kapitulál.

Kapitulálni pedig nem fogok!

* * *

Pszichiáteri felszólításra írt önéletrajz (kötelező!)

1964. július 20-án születtem Veszprémben.

Édesapám egy nagyvállalatnál dolgozott, pályája szépen ívelt felfelé. Főnökeivel azonban konfliktusba került, ezért otthagyta a munkahelyét. Budapestre, lényegesen szűkösebb körülmények közé kerültünk, s édesapám – ha kis mértékben is, de – inni kezdett, hogy karrierje törését feledni tudja. A családban, bár a szeretet uralkodott, ám a túlzott spórolás és a kudarcérzet érezte hatását.

Első „világfájdalmam”, még hétévesen, az volt, hogy mivel elgáncsoltak, letört az első két fogam: a korábbi vidám, komolytalan kis fruskából koravén könyvmoly vált. Többen értésemre adták a társaim közül, hogy csúfnak találnak. Beszédképességem sem alakult ki, mert nem akartam, hogy idegenek megtudják, hogy csorba az első két fogam.

Később a korombeliek már mind kialakították nemcsak a baráti körüket, a partnerkapcsolataikat is. Egy-két lehetőségem nekem is lett volna, de egyszerűen elképzelhetetlennek tartottam, hogy házasságon kívül bárkivel is a leghalványabb kapcsolatot létesítsek. Teljesen szeparáltam magam a valóságtól, újságot, híreket nem olvastam, illetőleg hallgattam, kizárólag a művészetek iránt érdeklődtem. Mindig csak egy emberre építettem: neki a lehető leggyerekesebben kiadtam magam, máshoz viszont szinte egy szót se szóltam.

Kezdetben az iskola nem jelentett sok gondot: könnyűszerrel teljesítettem a követelményeket, s emellett rengeteget olvastam. Valóságos álomvilágot építettem ki magamban, a legszebbek a lefekvés utáni percek voltak, amikor mindenféle történeteket találtam ki. Ambivalens viszonyban voltam a környezetemmel: általában kevesebbre tartottam magamat náluk, de néha úgy éreztem, érdekesebb, színesebb egyéniség vagyok, mint ők.

A szerelmi élethez való viszonyom is kettős volt: faltam az erotikus regényeket (Zola, Maupassant), ugyanakkor nem tudtam elképzelni, hogy technikailag mi is az a nemi élet.

Mindig elutasító voltam, ha közeledtek hozzám: megkérdőjeleztem, szerethet-e egyáltalán valaki.

Az egyetemen megismerkedtem egy vak fiúval, akiről úgy éreztem, hogy két tökéletlen félelemből egy egészet tudunk alkotni. Ismeretes volt előttem, hogy tizenhat éves korában már szerelmi kapcsolatot létesített az egyik tanárnőjével. Kapcsolatukról azt mondta, hogy az már kizárólag baráti jellegű. Én Zoltánba, úgy hiszem, nem voltam szerelmes, ám óriási gyöngédséget éreztem iránta. Vele szükségszerű természetességgel következett be, hogy egyévi, mindennapos találkozás, beszélgetés után egymáséi lettünk. Rendkívül gyengéd volt hozzám, és életem legszebb élménye volt, amikor a testét magamhoz ölelhettem.

Őszintesége abban is megnyilatkozott, hogy elmondta: nem sokkal korábban, abban az időben, amikor azt mondta nekem, hogy szerelmes belém, a másik barátnőjével is együtt voltak. Egy szót sem szoltam, de ettől kezdve úgy változott a hangulatom vele szemben, mint az időjárás. Nem az fájt nekem, hogy másban is örömet talált, hanem nem tudtam elhelyezni magam ebben a viszonyrendszerben. Mindig tartózkodó voltam, hisz sose tudhattam, hogy előző nap ők éppen egymásra borultak vagy veszekedtek. Érintkezéseink rendkívül hamar megszakadtak, mert – bizonyára idegi alapon – elmaradt a menstruációm. Már mindent elrendeztünk az abortusz érdekében, amikor kiderült, hogy mégsem vagyok terhes. Akkor megfogadtuk mind a ketten, hogy semmilyen lépést nem teszünk egymás felé.

Ma sem tudom, szeretett-e, vagy csak azért kellettem neki, hogy naponta felolvassak, és megírjam a szakdolgozatait, évfolyamdolgozatait?

Rettentően megkeményedtem. Önzővé váltam. Büntettem őt, és büntettem magamat.

Kapcsolatunk azonban utóbb új irányt vett, egyenrangú, egymást szerető barátok mindennapos beszélgetésévé vált: ismét kezdtünk egymással barátságosabban viselkedni.

Majd a végső fázisban következett az be, hogy minden problémámmal hozzá fordultam (ez a munkába állásommal kezdődött), s ő adott tanácsot az „ő kis szerencsétlenkéjének”.

Ma már úgy látom, kár volt ebbe a kapcsolatba belebonyolódnom, jobb lett volna egy nyugodt, kétszemélyes viszony. Legfőbb feladatomban az kell legyen, hogy önállóan döntsek, felnőtt módra, s ne óvodás módjára fussak a pótpapához.

A legnagyobb bajom, hogy bolhából elefántot csinálók: mindig kisebbségi érzés fűtött a karikás szemem, a rossz bőröm, az anyajegyeim, a vastag combjaim és az elől deszka-hátul lécs alakom miatt.

Rosszul csináltam az életemet. Szélesebb érdeklődési kört kellett volna kialakítanom, több barátot szerezni, tudatosabb pályaépítésre lett volna szükség.

Itt állok egy jogi diplomával, állás nélkül, idegosztályi kezelés alatt!?

Még csak a kollégáimra sem panaszkodhatok, valamennyien rendesek voltak velem, mégsem tudtam megállni a helyem az életben!?!?

A depresszió törvényszék, ahol nincsen védő, s ugyanaz a vádlott, a vádló és a bíró. A felmentő ítélet ritkaság. Annál gyakoribb viszont a halálbüntetés.

A hóhért is megspórolja a depressziós. Csökkent értékűnek érzi magát, pedig egyszerre négy ember munkáját is ellátja.

„De hát hogy lehetek annyira bolond, hogy saját magamat a vádlottak padjára ültessem, keresztkérdésekkel sarokba szorítsam és elítéljem? – kérdeztem

magamtól, mintha bizony olyan állapotban lettem volna, hogy higgadtan felelni tudok. – Miért van az, hogy míg egyesek a legsötétebb bűnöket követik el anélkül, hogy bármiféle lelki furdalásuk lenne, mások összeroppannak sokkal kisebb vétkek terhe alatt?”

Vagy a depressziós a kudarcot vallott maximalista lenne? A teljesítménykényszer áldozata, aki szívesen válik vértanúvá, ha többé már nem teljesíthet.

Ha egyikük-másikuk megnyílik és – legalábbis egy szintig – beavat az életébe, lemondóan, mély szomorúsággal ismételteti:

– Hatalmas munkabírásom volt. Játszi könnyedséggel elintéztem tíz-húszféle dolgot, míg most a legegyszerűbb rutincselekvések: a reggeli felöltözés, az esti bevásárlás is gondot okoznak.

Végül is a depresszió bosszú. A szervezet bosszúja azért, mert annyi mindezzel terhelték le, hogy másként már nem állíthatta meg a feladatok özönét, csak úgy, hogy azt mondta:

„Kész. Vége! Üzemzavar miatt zárva.”

A javítást pedig, amennyire rajta áll, elszabotálja.

Nem tudom, melyik társadalmi rendszerben mennyi a depressziós – úgy gondolom, hogy a polgáraitól fokozottabb teljesítményt elváró kapitalizmusban több lehet a sikert hajszoló, s a hajszában tragikusan elbukó, mint az ilyen tekintetben elnézőbb szocializmusban –, de ahogy hallottam, hozzávetőleg minden harmadik ember életében vannak olyan szakaszok, amikor levertségtől, szorongástól, memóriazavaroktól, önvádtól szenved, öngyilkossági gondolatok gyötrik, alvás-problémákkal küzd, étvágytalan, szexuális aktivitását veszti, egyszóval depressziós.

Embernek lenni tehát nem kis kockázat.

Jobb híján – és ez így igaz, tényleg csak jobb híján! – egy időre a szerelem lett az életcélom. Szokványos életcél ez egy huszonhárom éves nőnél. Cél, melynek segítségével megadja magának azt a fontosságot, jelentőséget, mely egy embert mindenképpen megillet. Cél, melynek segítségével összeköti magát másokkal akár a valóságban, akár csak képzeletben.

A valóság Fejti Zoltánt adta nekem. Adta, de voltaképpen már el is vette tőlem. A képzelettől Horváth I. Árpádot kaptam.

Mivel akárhogy szépítjük is, egyiküket sem tudhattam valóban a magaménak, úgyesen kellett gazdálkodnom velük. Hol az egyiküket játszottam ki a másik ellen, hol a másikat használtam fel, ha úgy kívánta úri kedvem.

Zoltánnak célozgatni kezdtem arra, hogy úgy érzem: valami kétértelműség, valami tisztázatlanság árnyékolja be a kapcsolatomat Horváth I. Árpáddal. Mintha vonzódna hozzám, s el kívánná érni, hogy én is vonzódjam hozzá. Nem állítom persze, hogy visszaélne a kezelés során a terapeuta és a beteg között kialakuló bizalmi viszonytal, de...

– Szerinted lehetséges, hogy szeret? – kérdeztem Zoltántól a torkomban dobogó szívvel.

– Szeret?! – köpte ki magából Zoltán dühösen. – Én nem ezt a szót használnám! Csak szórakozni akar a doktor úr!

Sérthette volna a hiúságomat, hogy Zoltán el se tudja képzelni, hogy Horváth I. szerethet engem. Sértette is. Ugyanakkor már annak is örültem, hogy azt a lehetőséget nem zárta ki, hogy ha a lelkem nem is, de a testem vonzhatja őt.

– Szórakozni akar...? – ismételtem meg Zoltán szavait ártatlanul, mint aki nem érti a dolgot.

– Szórakozni bizony! Azt hiszed, nem hallottam róla, hogy egyes doktor urak hogyan kúrálják ki a női pácienseiket? Kúrva kúrálnak. Kezelik őket derekasan, fáradságot nem ismerve... De én azt hittem, hogy te értelmesebb vagy, és nem ugrasz be a trükkjeiknek.

– Ugyan már! Csak szóbeszéd, mendemonda ez az egész! Az állásukat kockáztatnák, ha a benti nőkkel kikezdenének! – dadogtam zavarodottan. – Különböben is, mintha bizony az intézeten kívül nem találnának maguknak elég nőt!

Soha életében nem volt még olyan drasztikus Zoltán, mint ekkor. Négybetűs szavak tömkelegét rám zúdítva vágta az arcomba: a bolond nő is ugyanolyan, mint a nem bolond nő; mind a kettőnek megvannak ahhoz a testi adottságai, hogy egy férfi a kedvét lelje bennük.

Haragját annak bizonyosságaként fogtam fel, hogy még mindig fontos vagyok a számára. Nem tudtam megállni, hogy ismét próbára ne tegyem. Újabb és újabb „bizonyítékokkal” traktáltam, melyek Horváth I. félre már alig érthető magatartását voltak hivatva alátámasztani.

Hatott, amíg hatott. Amikor már nem, bevallottam Zoltánnak, hogy szeretem Horváth I.-t.

– De hát én persze igazából egyáltalán nem szeretem. Én csak téged szeretlek! – zokogtam kétségbeesetten: úgy, hogy nem volt szükségem arra, hogy műkönnyeket dörgöljek ki a szememből. – Tudod, az ilyen, az orvosok iránt feltámadó szerelem valójában csak tünet. Indulatátvitel. Érzelemáttétel. Nem nekik szól személy szerint, hanem az ember a szerettei iránti érzelmeit vetíti rájuk. Amikor őt szeretem, akkor téged szeretlek benne.

Ez volt az a pont, ameddig Zoltán hagyta, hogy bevonjam őt ebbe a számára egyre elfogadhatatlanabb, s úgy tűnik, nemhogy a gyógyulás felé, de éppenséggel az ellenkező irányba vezető kezelésbe.

– Rossz nézni, mi lett belőled! – dűnyögte lemondóan, elfehérült ajkakkal. – Mikor hagyod már ott végre azt a szemét helyet?... Ha nem szeded össze magad, előbb-utóbb az lesz az otthonod! Vagy te pontosan ezt akard?!

Országos Ideg- és Elmegyógyászati Intézet

Budapest, II., Vörös Hadsereg útja 116. Telefon: 164-640

Levélcím: Budapest 27. Postafiók 1.

OTE Pszichiatriai és Klinikai Psychol. Tanszék

ZÁRÓJELENTÉS

VIDA REGINA (szül: 1964. 07. 20., Veszprém; lakóhely: Budapest, III. kerület, Szélmalom utca 16.) 1987. 09. 25-től 10. 12-ig, majd 10. 19-től a mai napig feködt osztályunkon.

Anamnézisében említésre méltó somaticus megbetegedés nem szerepel. Felvétele előtt körülbelül két hónappal kezdődtek depressiora utaló panaszai. Három hete situatív tényezők hatására állapota rohamosan rosszabbodott. Anxiosus-depressiv sy., suicid veszély miatt ideggondozó utalta osztályunkra.

Felvételi status: RR: 120/80 hgmm P: 80/min. Fiz. neg.
 Psychesen: Introvertált, sensitív, infantilis személyiség.
 Gondolkodása alkatilag ép, microman tartalmak, suicid késztetés explorálható.
 Emotionalis labilitas.

Leletek: Vizelet, vérkép, vércukor, VDRL: kóros eltérés nélküli.
 Psychol. vizsgálatok (Rorschach, Szondi, MMPI, Lüscher): Éretlen személyiség.
 Jelenleg krízishelyzetben van. Suicid veszélyeztetettség.

Therapia: Ludiomil, Seduxen

Körlefolyás: Depressív tünetekkel került felvételre. Az alkalmazott farmako- és psychotherapia hatására állapotában javulás indult meg, de adaptációs szabadságra engedése után súlyos gyógyszeres suic. kísérletet követett el. A Korányi Kórházba került, ahonnan egy hét múlva – toxicológiai szempontból rendezett állapotban – osztályunkra visszavettük. Az ezt követően alkalmazott therapia mellett állapota hullámozott, depressív tünetek csökkentek, összességében mérsékelt javulás következett be. A továbbiakban psychotherapias és farmakotherapias kezelés javasolt rendszeres ideggondozói ellenőrzés mellett.

Diagnosis: Személyiségzavar talaján kialakult depressív állapot. Tentamen suicidii.

Budapest, 1987. december

Prof. Dr. Mottányi-Maros Erzsébet
 egyetemi tanár

Dr. Horváth I. Árpád
 oszt. orvos

Próbáltam ráismerni magamra.
 Nehezen ment.

A fantáziaszerelem demokratikus.

Nemcsak idő- és térbeli korlátja nincsen, de nem gátjai szerelmünknek a társadalmi és a kulturális különbségek sem.

Ki akadályozhatja meg abban, hogy beleszeressem egy, számomra a realitás síkján nyilvánvalóan elérhetetlen, a világ másik felén élő rock- vagy filmsztárba? Ki tilthatná meg nekem, hogy képzeletben magamhoz kössek egy alig néhányszor, s akkor is csak futólag: egy-egy pillanatra látott családapát?

Álmaimban társammá tehetek olyanokat is, akikkel a valóságban még csak találkozni sem lesz módomban. Szélsőséges esetben arra is lehetőségem van,

hogy ne is élő emberről vegyem a mintát, hanem virtuális anyaként szüljem meg kedvesemet.

Ha sokat ábrándozom, attól a lehetőség ugyan nem válik valósággá, de jótékonyan elfedi azt a tényt, hogy ami lehetőség, az nem valóság, és többnyire nem is lesz az.

A fantázia korlátlan szabadsága egy helyütt azért mégiscsak hátrálni kényszerül. Akivel egyszer már a valóságban is egymáshoz sodort a sorsunk, azt aligha tehetjük a magunkévá fantáziaszerellemmel. Ha a valóság halódik vagy elhalt, a képzelet újjá nem szülheti.

Pedig nem igaz, hogy a fantáziaszerelem passzív. Sőt, amíg a gyakorolt, a valós szerelem csak egy új világot ismer meg, a fantáziaszerelem új világot teremt. Kétségtelenül ez a szerelemfajta a leginkább kreatív szerelem.

Csak hát, azt tudomásul kell venni, hogy a fantáziaszerelem, mely teremteni tud, újjáteremteni igen ritkán képes...

Azután, hogy pszichiátriai kezelésem befejeződött, életem meglepően könnyen tovább folytathatónak, sőt, kisebb nehézségekkel bár, de meg- és átélhetőnek bizonyult. Nekem magamnak ugyan nem fűződött ahhoz határozott érdekem, hogy éljek, ám mindenki másnak, úgy tűnt, ez a legkényelmesebb megoldás.

Mester Magdolna

Körtörténet

Üzenetrögzítőknek fenyegetőztél, ma visszapörgeted a vacak szalagot... ha van mit letörölni rajta.

De leginkább csak házimozit nézel, és szivarkarikákkal gurigázod át a perceket.

Befutottál, s a versenylovakat ünnepelni szokták: pezsgő, virágfüzér...

Pezsgőre telne jócskán, te mégis pálinkafélékkel kúrálgatod a lelkedet, ezt a fránya csökevényt, mely sebogy sem akar mögötted elmaradni. Pedig láthattad: köreidben másoknak ez rögtön sikerült.

Korábban rád kérdeztek néha. Toporogtak izzadó tenyérrel, ha túl őszinte voltál. Elég lett volna egy félszeg „jól”, aztán a visszakérdezés, majd hallgatni őket érdeklődő arccal... Már csak a tőzsdeárfolyam tünnyomai villannak monitorodon.

Akad azért még jó pillanatotod: kibúzod magad, ha koldust látsz az úton. Ő nem TE vagy, s ez büszkeséggel tölt el.

Felszólítod a bejárónőt: pancsoljon csak a kivilágított márványmedencében.

Időnként izgatott leszel. Beléd nyilall, hogy fegyvert kell tisztogatnod. Talán az ólom tiszta lesz fejedben.

Kárpáti Tünde

Szerelemcsütörtök

(Részletek)

Ákosék a Télapó-napi ismerkedés után csakhamar meghívtak lakásukba. Le is vizitáltam. Átevickéltem a Terézvárosból Budára. (...) A Bem tér közelében becsöngettem egy első emeleti lakásba. Sötétedő délután volt. A kis szoba asztalkáján szertartásos rendben három kistányér három minyonnal, három pohár. – Mint a Hófehérke-mesében – gondoltam kissé gonoszul. A beszélgetést a feleség irányította. Miután legyűrtem a minyont és jó sok vizet ittam rá – mintha eltalálta volna Hilda, hogy az édességet, de a minyont különösen utálok –, kissé kényszeredett kérdezgetések következtek. Firtatására megvallottam, hívó ember vagyok. – Mi a zenében hiszünk és az emberi jószágban – mosolygott kissé fölényesen Hilda. Rózsaszín bőre volt, erős álla, és szabályos fogai alól ilyen, épülesemre szolgáló mondatok sorjázta. Végzettségemről, munkámról érdeklődött, aztán kifejtette, hogy az okos nők hideg természetűek. Frigidek. Ezen igen megbotránkoztam – bár lehet, hogy ezt a poént egy későbbi alkalommal sütötte el. – No, Ákos, te aztán kifogtad – próbáltam hessenteníteni a makacs gondolatot. Elmeséltem nekik egy zeneakadémiai tanárral való találkozásomat, akinek előjajáztattam, Bachot, Mozart-szonátát, Chopint, Grieget. Szemlőhegy utcai lakásán tea mellett kedves tapintattal, de mégiscsak levizsgáztatott Mozart szimfóniáiból.

Hilda azután családomról faggatott. Minden retyerutyát felsoroltam kínomban. Hogy olvasok-e, mi érdekel? (Jó harminc évvel később valaki szintén egy ilyen kérdezősködés szörnyen szenvedő alanya lesz, úgy tetszik, átfordul az Idő homokórája, és a féltékeny nők tudják a kényelmetlen kérdések sorozatát.) Ákos mentett meg, kért, hogy zongorázzak valamit. Akkor még nem volt meg a Bösendorfere, de egy elég jó hangszer került a kezem alá. Kínban voltam, mit játsszon egy szolfézs-zeneelmélet szakos tanár egy művészképzősnek? Aztán egy Bach-korálélőjátékot hallott tőlem. Finoman megdicsért, aztán kérésemre ő játszott. Chopin Asz-dúr balladáját. Közben esteledett. Ákost a homályban csak hangok által észleltem. Beleszerettem a hangokon keresztül a kezébe, és ettől a pillanattól úgy éreztem, Ákos ajándékaként enyém ez a ballada. Mikor a végére ért, ránk szállt a korai sötétedés. Az utcai lámpák derengése húzott furcsa árnyakat a falakra. Megkérdeztem tőlük: – Ti nem szoktatok villanyt gyűjtani? – És Ákos a kedvemért felkattintotta a csillárt.

Recept (a kockás fedelű gyűjteményből)

Palacsinta

Közepes nagyságú fazékba üss két tojást.

Pici só kerüljön bele.

Jól keverd el, miközben adj hozzá fél bögre lisztet.

Nosza a ragacsos masszát ereszd föl egy nyomás szódavízzel.

Keverd el simára. Megint jöhet fél bögre liszt.

Nyomás a szódavízből, keverés, keverés.

Akkor jó a sűrűsége, ha a kanálról nehezen folyik le.

Végül keverj hozzá fél bögre olajat.

Picit álljon.

Addig vedd elő a palacsintasütőt. Csorgass bele kis olajat, forrósítsd föl.

Szaglani fog, füstöl is.

Ez a megfelelő pillanat, hogy a palacsintatésztából egy merőkanálnyit a serpenyőbe csorgass.

Nagy hangon serceg, ne lepődj meg, hanem próbáld a serpenyőt a nyelénél fogva kicsit ide-oda forgatni.

A sült tészta körbecsorog, beteríti a serpenyőt.

Tedd vissza a tűzhelyre.

Tízig számolj lassan, majd egy lapos késsel próbálj alányúlni a palacsintának.

Ez a megfordítás pillanata.

Határozott mozdulattal a másik oldalára lendíted a tésztát, hogy ott is megsüljön.

Rázogassad a serpenyőt. Ha a palacsintád csúszkál, jó. Megsült.

Egy odakészített tányérra csúsztassad ki.

Ez volt az első. Addig kell ismételni a dolgot, míg a fazék kiürül.

A töltelék tetszés szerinti. Legegyszerűbb valamilyen lekvár.

Az összetekerés már nem probléma.

Ha elszakad, vagy bármi baj ér, közben fel lehet falni a selejteket.

Hangjáról megérezem, ha valami bántja Ákost. Ismerem a kezét. Karonfogva vagy kézen fogva járunk. Meleg kezű. Szelídíteni való vadóc vagyok. Nehezen nyíló, bezárt. Szeretem a kezét a klaviatúrán, szeretem a tenyeremben, szeretem, ha írógépet püföl, vagy ha pohárka sört melenget. Órái után rendszeresen a Lyra étteremben ebédelt. A Zeneakadémia bejáratával szemközt volt ez az olcsó söröző, ahol menüt lehetett rendelni. Szinte naponta találkoztunk. Tudtam, merre keressem. Letelepедtem asztalához, és míg ő evett, elszopogattam sörmét, és beszélgettünk, beszélgettünk. Először zenéről, a tanáráról, a darabokról, amiket tanul. Aztán jött a baráti köre, zeneakadémiai társai. Vizsgakoncertekre hívott, megismertem évfolyamtársait a dobogóról. Némelyiket személyesen is. Témánk volt a világ minden csodája. Irodalom, filozófia, ismeretelmélet, vallástörténet. Csakhamar Isten, akiben nem tud hinni. Céljai, reményei, kudarcai. Lassanként és párhuzamosan az én életem is kinyílt számára. Gyakran tettük meg az utat gyalog „házáig”, ha már nem volt délutáni órája. Ez a hosszú séta a körutat jelentette, át a Margit hídon Budára. Hildáról soha nem esett szó.

Papa ordít, rugdossa az ajtót, baltával léket vágott bele. Dühében földhöz vág mindent, ami a keze ügyébe kerül. Mama hol túri, hol duettban üvöltene. Papa érzelmi élete fölfoghatatlan. Szombatonként nagymama átjön Rákospalotáról – rítus ez már – ebédre. Feszengünk a nagy ebédlőasztal körül. Mama nyájasan merít mindenkinek. Egyszerre, és csak akkor szabad az evésbe kezdeni, ha papa megengedte. Csoda, hogy nem akad torkunkon az a szegényes akármí. Meg kell vallani, a terítés mindig elegáns. A lecsúszott polgár büszke

nemessége mama gesztusaiban. Kávékészletben kínált pótkávé vagy metszett gyümölcskehelyben a szilvakompót. Papa nem beszél. Hallgatag. Gondolatai ismeretlenek. Valami miatt boldogtalan. És nem tud szeretni. – Szemérmes – mentegeti mama a mimikátlan arcot, a sohase simogató kezét. Néha mi megyünk át Palotára. Örökös paradicsomleves a menü, kifőtt tésztaival, amit nagymama mindig odakapat, hogy legyen „lesült tészta” – ezt ajándéknak szánja a kevéske lekvár mellé, amit kanállal rácsap. Nagymama ül a bordó plüsskanapén – papa előtte térdelve zokog, és csókolja, csókolja a kezét. Riadt gyerekszemeknek feldolgozhatatlan emlék. Aztán kitelepített rokonokat fogad be nagymama a palotai házba. Átrendeződik a lakás, a plüssdívány máshova kerül, a sakkasztal végleg a padlásra.

A sors furcsa fintora, hogy a reggelente misére siető nagymamát a kistemplom tövében úgy megrúgja a szemben lakó Pista bácsi lova, hogy a sérülésekbe belehal. A ló frissen ültetett árvácskapalántákat legelészett. Nem tetszett neki nagymama szigora, amivel odébb akarta őt hajkurászni. Szent asszonynak csúfolták szegényt. Méltó helyen kapta „lórúgásnyi” menetlevelét a Jóistenhez.

Néha Ákos azt kérdezi: – Játsszam el neked az Asz-dúr balladát? Vagy valamelyik Consolationt Lisztől? – Kedvesen kérdezi, őszintén.

Ne játsszad. Nem tudnám meghallgatni. Már másnak játszol. Te mesélted, órákat játszol Renátának, aki elragadtatottan hallgat. Rajong. Meghatott orrát zsebkendőkbe fújja. Véleménye van, kétségei vannak. Tanítod, bátorítod őt, visszaédesíted elutált gyakorlását. Regina sohasem rajongott a lábadnál ülve. Sose támasztotta válladra fejét, odaadón, szerelmesen. Keservesen végigbogarászta veled a kottát, aztán otthon kigyakorolta repertoárodát. Versenyek előtt megkérte, hogy szóljon hozzá a művekhez, máskor nem kérte. De mikor a koncertdobogóról visszahallotta, balga szívvel azt hitte, a zene mind az övé. És boldoggá tette játékos a huszadik sorban. A gratulálás perceit kivéve, háttérben maradt. És azok a hosszú csöndek! Regina azt hitte, a közös öröm csöndjei. Az egyedüllét hónapjaiban egy-egy átbeszélte frázis formája, Beethoven Op. 26-os Esz-dúr bagatelljének bensősége átforrósította, boldoggá tette. Büszke volt Ákos tehetségére. Amúgy igen ütődött volt hiszékenységében Regina – persze utólag könnyű belepofázni a történetbe.

– Te zongorázni ugyan nem tudsz – mondotta egyszer Ákos (ej, de gonosz vagy!) –, te *hallgatni* értően tudod a zenét. – De hallgató nélkül mire való a muzsikálás? – kiabálta kétségbeesve.

Renáta, tanítalak, vakosan írom a recepteket.

Nem telefonálsz, nem e-mailezel. Ákos mintha nem is lenne a világon. Azt írtad a múltkor, hogy már nincs szüksége rám, te vagy a kedvese, nem szorul Ákos az én vigasztalásomra.

Éjjel van, ujjaim alá simulnak a sorok. Ebben a torokszorító időben, a hírek egymásnak ellentmondó üvöltése mögött elrejtőzve élek. Egészen szótlantul. És nincs igaza Momónak. Ő egy gyerek, aki időn kívül él. Mesefigura. Nem igaz e mondat: Az idő a szívben lakik. Fordítva van. A szív lakik az időben. És

belepusztul a napok, hetek mozdulatlan vonulásába. Ebbe az irdatlan szótalanságba. Momo kegyetlen, mert hallgat. Talán nem véletlen, hogy nem szól. Meresztli megértő szemét a szomorú világra. A megértő hallgatás vigasztal? Akkor, Renáta, te most vigasztalsz engem a hallgatásoddal? Vagy leírtál, mert csak az idődet lopnám? A te fiatalságodnak én lennék a tolvaja?

Recept

Egyszerűen elkészíthető, gyors meleg vacsora

Végy két tojást.

Végy egy teflonserpenyőt (ha nincs, bármi jó)

Zsírozd be a serpenyő alját (jó módszer, ha belekotorsz a zsírba 2-3 ujjal, és azt szétkened egyenletesen, ügyesen)

Ne bátortalanodj el! Tiszta tányér fölé az első tojásba belevájad hüvelykujjadat, belesorgatod. Eztán jön a második, hasonlóan bánj vele. Ha egyik sem volt bűdös, villával kicsit keverd meg. Só jön hozzá csipetnyi. Döntsd a serpenyő fölé a tányért, hadd süljön meg a rántottád. Ha sercegést hallasz, jó helyre folyt a tojás.

Bizakodj, előbb-utóbb megeheted egy szelet kenyérral. Legegyszerűbb a serpenyőből, de még a főzőiskola többi fejezete eligazít az elegáns étkezést illetően.

Végre megtaláltam azt kis rést, amin az időt fölön csíphetem. A busz kínzó lassúsággal dőcögött a Bosnyák tér felé, minden hepehupánál fölbüfögött egy jó adag olajbúzt. Ahogy a második ülésen ültem jobboldalt – az a kedvenc helyem, mert a kerekek dobjára fölpackolhatom lábamat –, egyszóval rájöttem, ebben a rázkódásban van valami mámorító egyhangúság. Kinn téli sötét. Tölem suhanhatnak házsorok, villák, vagy épp a zuglói Porcelán lakópark félig rombolt és félig kész házai. Koncentrálok, és minden eltűnik. Homlokom mögött eleven vetítővászon jelenik meg, és rajta pergő filmsorok. Jó meleg jár át, érdeklődve figyelem az épp zajló komédiát vagy drámát. Néma figyelője vagyok az eseményeknek, bele nem nyúlhatok a múlt történéseibe. Némelyik kép megáll, mintha film szakadna, érezni a celluloid égett szagát. Máskor olyan sebes a dolgok iramlása, beleizzadok.

Újra meg újra előjön az a képsor: állok a Nádor Terem előtt műsorral a kezemben, az én feladatom színpadra küldeni a délelőtti koncert szereplőit. Túl vagyok már az épület három szintjének számtalan megmászásán, a csivitelő gyerekek összetételén. Zavárom őket termükbe, a hatodik zsömlét faló kölyköt helyreigazítom, és félig kiivott kólákat tüntetek el papíropoharokból. Indulnék keresni a következő szereplőgardát, mikor meglátom feltűzött hajával Zizit, kezében meggyszínű csellója, mellette Ákos szmokingban – ők lesznek az utolsó előtti szám Kodály Adagiójával. Mellettük áll hadonászva a már hatalmasra növekedett Hilda. Gesztusai idegesek, jó, hogy a gyerekzsivajban hang nem ér el hozzám. Ákos arcán látom: nagyon elege van. Renáta meg kipirultan és huszonhat éve minden biztonságával hallgatja őket. Leszegett fejét látom, és érzem feszült eltökélttségét. Kezét egymásba kulcsolja, begörbített ujjával körmét piszkálja folyamatosan. Mosolyog.

Aztán ez az állókép átúszik időtlen, porszagú csöndbe. A dobogó függőnye mögött várjuk a fölkonferálást. Nehézselyem mézsárga függöny. Renáta biztonsággal jár a színpalak mögött, ebben a teremben gyakran szerepel. Arcát most fölemeli. Átszellemült. Érezni, hogy minden hangot előre hall. Ez már a beavatottak biztonsága. És egyedül akar lenni. Tudom. Hallgatja az Adagióban Ákost. Együtt rezdül Ákos zenéjével. Aztán majd karon fogja, fülébe sugdos. Magával röpíti a művészszoza felé, de elébb, míg a szereplők hajlonganak, neki kell tartani a csellót, ő karol Ákosba is, a kamarapartner székét komikusan vállára veszi, úgy vonul szerencsétlenkedve gyerekesen és diadallal. Renáta, Renáta!

Azt mondtad első találkozásunkkor: barackszín árnyalatú a lényem – így tudod kifejezni, mert nincs arcmemóriád. Meg hogy: Köszönöm, hogy Ákost harminc évig szeretted. Így! Múlt időben! Átöleltelek, belül megmosolyogva az előttem feszengő gyereket. Mit mondhattam erre a múlt időre? Renáta, kívánom, hogy te is legalább harminc évig szeresd.

Barackárnyalatú lényem! No, ez megjegyzendő.

És a megemlegetett esztendő sora – az milyen árnyalatú, és azt hogy lehetne kitörölni? Az én memóriám sistereg Renáta, mint a tűz, ha lobot kap.

Utolsó éves voltam a főiskolán, mikor a szürke, nyúlós télbe hirtelen be-robbant a március. Langyos szelével, szeszélyes esőivel, nehéz földillattal, úgy, ahogy illik. Éreztem a napocska gyenge sugarát, de a világ valahogy nem akart megszínesedni. Már kibújtak a krókuszok, ibolyát árultak – sok levél közt pár szál lila szírom. A nárcisz sárgája nem volt az az eleven, a pulóverem pirosa nem az a tüzes, mintha a tél ködfátyla ott lebegett volna a színeken, a tárgyak felszínén. Örültem a napfénynek, de ha szemből sütött, nem ismertem fel a tárgyakat, embereket, fekete folt állt vagy mozdult előttem. Ez nem is zavart elérte. Kellemetlenebb volt, hogy órán a partitúrát egész egyszerűen nem láttam. Valami sűrű homály fedte a kottalapokat. Nosza, szemészhez küldött áldott emlékü tanárom, Sz. I. zenetudós, zeneszerző. Vitaminhiány – állapították meg. Tavasz fáradtság, a félévi kollokviumok után teljesen érthető. Beszedtem a sok vitamint, aludtam nagyokat. A következő héten már zongoraórán is problémám volt. A nagyobb kottafejek olvasása bármi erőlködés után sem ment. Rémültömben ismét szemészetre szaladtam, látva idegességem, az orvos szemüveget írt fel. Kiváltottam, és egyre rosszabbul láttam. A szürkeség magam körül elviselhetetlenné vált. Abban az évben, nagypénteken volt a diplomakoncertem. Szakdolgozatom már februárban elkészült. De világom fényétől fosztott, keserű illatú lett, mint a nagypéntek reggeli szertartás. Márciusi aranyesőágak dideregtek. A diplomakoncertemre szemüveg nélkül mentem, minnek, abban sem látok. Kimerültség? Didergek egyetlen szál sötét ruhámban, didergem a nagypéntekben. Még jó, hogy csak meghajolnom kell, ha a műveimet eljátszot-ták. Ha lesz kinek. Ha lesz közönség!

Két hónap alatt teljesen megvakultam mindkét szememre. Ezt a Mária utcai klinikán diagnosztizálták. Jobb és bal szememen erősen kifejtett, de még nem

operálható szürke hályog fejlődött. Mivel huszonharmadik évemet töltöttem be épp azon a nyáron, a klinikusok előtt is rejtély volt az eset. Mert a tünet, a szem lencséjének teljes elmeszesedése időskori betegség.

Ez a nyár szakrendelőben és klinikákon való ücsörgéssel telt. Mitől kaphattam a hályogot? A számtalan kivizsgálásnak furcsa eredménye született: gyógyszerártalom okozta. Regina vizsgaidőszakok idején, mikor egyáltalán nem tudott elaludni, orvosi rendelvényre enyhe nyugtatót kapdosott be. Nem is olyan sokat. Két év alatt mindössze húsz fiolát. Így jótékony álom szállt az éjjeli bagoly szemére. Csakhogy az a gyógyszer törzskönyvezés előtt nem lett igazán kipróbálva. Környező világom először meghomályosodott, majd teljesen eltűnt. Miközben elveszítettem magam körül minden láthatót, belül – látóvá kezdtem válni. Képzetelem megtartotta elevenségét, memóriám a dolgok rendjét, élni vágyásom pedig megtalálta a megoldást: hogyan tovább.

Legelső kérdésem orvosaim felé lényegre törő volt: fogok-e valaha látni? A válasz biztató volt, de nem egyértelműen pozitív. Ha egyáltalán műtenek. Ez volt a nagy kérdés, hozzá merjenek-e nyúlni a speciálisan kifejlődött, az üvegtesthez csapokkal kötődő, merev, elmeszesedett lencsééhez. Fialat vagyok, az orvostudomány fejlődik, hátha van megoldás ezt a meszet leoldani. Ha mégis műtenek, szódásüveg vastag szemüvegeim lesznek életem végéig. Nos, rájuk hagytokoztam. Ne siessük el a dolgokat. A várakozás ideje: három év sötét magánzárka. Épül a belső „vár”, épülnek és bomlanak a kapcsolatok falai. Ideje volt egy keserves vetésnek. Harminc év után ideje lenne valamiféle aratásnak. Szolgálatban és segítségben telt el életem. Hogy is, hová is tartozom? Oldás-kötés ideje. No de ki dönt mindezekről? Ákos Renátája? De ne siessünk a dolgok elé.

A diplomám éve volt ez. Szakdolgozatomat (Bartók és a népzene) a „Gyermek” ciklus négy fürete és az Amerikában közreadott kritikai kiadás összevetése alapján készítettem el. Ezt a tematikát kaptam. A cédulázáson túl voltam, fejemben nagyjából készen állt a dolog. Gépelni kellett. Márpedig zenei szakzsargonral teli szöveget hogy diktáljak gépbe?

Hogy a dolgozatomat beadhassam, megtanultam vakon gépelni. Elvégeztem a telefonközpont-kezelői tanfolyamot, hogy előbb-utóbb dolgozni tudjak, nemlátóként.

Muzsikus lettem, de meg vagyok fosztva minden képességemtől, hogy muzsikálni tudjak. Üldögélek a díványon, üldögélek az asztal mellett leeresztett kézzel, az ablak felé tárt szemekkel. Az ablak világos kocka a szoba sötétjében. Kívül és belül minden csak a szürke árnyalataiban létezik. Még a csönd is. Kocsi zörög eltávolodóban, kívül gyerekzsivaj a Cibulák telkéről. Datolyát ültettem cserépbbe. Ha kitavasodik, valaki elvisz kirándulni.

Az önállóságra hamarosan igen nagy szükségem lett. Megvakulásom után megváltoztak az emberekhez fűződő kapcsolataim. A legtöbbjük sajnálatában,

szánalmában megijedt. Elmaradoztak a barátok, elhallgattak a telefonok. Megritkultak a látogatók. Nemcsak áthatolhatatlan homály vett körül, hanem álnok csönd is.

Papa nem akarta hinni, hogy mindez igaz. A vakságban eltöltött három év alatt végig látóként kezelte. Egészségemről szó nem eshetett. Mint ahogy addig sem. Kikapcsolódnai a heti meló után, bizony kirándulni kellett, kötelező vasárnapi autóutak voltak a Wartburggal. Nagy örömet leltem ebben a banánzöld négyüteműben. Veszélyes virtuozitással vezetett. Mama ecsetelte a táj szépségeit, merre járunk, mik a jelzőablák, papát óvatosságra intette az eszement száguldásban, én a hátsó ülésen homályomban üldögéltem. A benzinszagú kocsi órák hosszat rázkódott, míg a kiszemelt helyre értünk. Ipoly-part, gödöllői dombok, Veresegyháza a békaszagú tóval – mikor merre vitte papát a kedve. Ott karon kapott anyu vagy valamely potyautas rokon. A friss levegőn jólesett kinyújtózni, lábam megtanultam magasabbra emelgetni, ha járok, amolyan golyaforma lépdelésre szoktam, a kirándulások hepehupás talaján hasra ne essek. Aki karon fogott, szóval is tartott.

Mindez változatosság volt az otthoni üldögélés után. Egy nap tartalma két ágyazás közt, paplan az ágyneműtartóból ki, be. Szellőztessünk. Ez az ablak kerete, ez a telefon, az álnok néma, karnyújtásnyira a díványomtól. Itt a beavatított húrú ingaóra, mókásan puffogja el negyedóránként az időt. Mint a Big-Ben, berekedve a londoni ködtől. Órát vásárolok a Vakok Szövetségében, nyitható fedelűt, meg lehet tapogatni a mutatókat. Amúgy pontosan tudom, nappal van-e vagy éjjel, a hangok tájékoztatnak. Lassan megtanulom az idő múlását sejtjeimben mérni. Pontos időt kérnek, megmondom percnyi pontossággal. Miként van ez, magam sem tudom. Közben valami bennem mozdulatlaná válik. Nyugodt, derűs. Vár.

* * *

Honnan tudja a vak, hogy poros az ablakpárkány, ideje lemosni? Nos, egyszerű. Fogod a gyanútlan kérdező tenyerét. Jó erősen tartod, miközben végigsikálod kezével a párkányt. Az érdes, szemcsés felület és a felejtethetetlenül durva gesztus egy életre kiokít. Itt az idő hozni a felmosó vödröt, a rongyot. Sok mindent tisztára kellene mosni. Az ablak után a függönyöket. Állsz a párkányon, beborítva a nedves függönnyel, nyújtózol, kezed keresi a csipeszeket. Lenn Hilda szemtelenkedik. Ákos csitítja, nekem próbál segíteni, hogy talán ő sokkal magasabb, cseréljünk. Hilda csak nevet. Kártyák vannak a kezében, szeméhez emelve azokat nézegeti. Jó nagy veszekedés keveredik a semmiből.

A vak tükre egy látó. Lehet a látó a legjobb indulattal hamis tükör. Vaktükör. Nem tükröz. Nem a valót vallja. Évtizedek múlnak el a vakok időtlenségében, életek múlhatnak el álságos valóságban. Ákos élete sekély vízből indult, és az örökös zátonyok nemhogy kedvét szegték volna, küzdött. Sőt – élete céljául vallotta ezt a küzdelmet. Ki nem mertük mondani, önmaga megtartása a cél, élete, hogy zenéljen, mindenek dacára.

Egyszer a Rádióba mentünk együtt, nyilvános koncertet adott a 22-esben. Két darabja közé ékeltek egy énekszámot, amit a nálunk jóval idősebb – ötve-

nes éveiben járható – művésznő kísért. Ákos gratulált neki és letegezte. A hölgy kissé meglepődött, de vette a lapot. Hazatérve szóba hoztam az esetet. – Honnan tudhatnám, hány éves? – mondta. Ákos szenvedélyes. Igaza van. Fiatalos hang. Érzékeny muzsikálás. Nem mindegy? Végül is a bemutatkozásnál nem közöljük a korunkat.

No de hogy Renáta huszonhat!

Egy kis kellemetlen számolás. Harminc éve vagyok Ákos mellett. Ha ezeket az éveket hozzáadom a sajátomhoz – én akkortájt már csak mint portörlés lehetek valaki bosszúságára. Ha a harminc évet Renáta mostani éveire adom, hát... akkor hány éves a kapitány?

Most itt ez az e-mail. Másfél éve csak a válásról van szó. Elviselhetetlen hosszú történetek Hilda rémtetteiről. Mintha elmebeteg lenne a feleség. Ilyet kimondani nem lehet. Ákos panaszkodik, de remél, hogy Hilda jó útra tér. Harminc év után valaki kicserélődik? Hirtelen megszereti a komolyzenét, szereti a zongorázásodat? Okossá és művelté lesz? Mégis, gyerekeim anyja s a többi. Mindig oda tért vissza Ákos, hogy bár megutálta Hildát, újabb és újabb esélyt ad neki. Ej, de Hilda közben elkurvult. Ákos minden kocsmatöltelékét bevallott nekem, aki miatt összeverekednek. Méltatlan helyzet, elképesztő az a hazugság, amiben él. Próbálok biztatni: meneküljön, váljon el végre. Meg is kérdezem, nincs-e menedéke valakinél, akit megszeretne, aki társa lenne.

– Nincs – mondja.

No, ekkor hazudott.

Később ez az a tömondat, amitől nem tudok megszabadulni, ami miatt véresre sírom a szemem és hetekig nem alszom. Lehetnek titkai. E kapcsolat kibírta, hogy Ákos tíz évig csaknem eltűnt életemből, csak a szülinapi, karácsonyi telefonbeszélgetések, híradások koncertjeiről, postázott meghívók, szórólapok, miegymás, azután laza természetességgel visszajött. Mintha előző nap beszélünk volna legbelsőbb dolgainkról. Ez a biztonsága zavarba ejtő.

Zavarba ejtő Renáta fiatal zagyasága. Láss tisztán. Mindent elviseltél, amíg Hildával volt Ákos. Hilda mintha levegő lett volna. De ez a Renáta a huszonhat évével! Mintha megisméltódne egy rossz álom. Ákosnak gyengébb kell. Ákosnak olyan nő kell, aki percenként elsírja magát ügyetlensége miatt? Ákos magának akar újabb bálványt faragni, Coppélius mester, aki aztán beleszeret a művébe, szereti percről percre a saját munkáját benne, Ákos lelke is vak? Elment az esze? Mint furcsa Pygmalion addig tanítja csacsogni a verebét, míg az fülemüleként trillázik? Renáta a nyakán lóg, arról álmodozik, hogy négykezes darabokat tanulnak. Ravel Lúdanyó meséit. Aztán a Schubert f-moll fantáziáját. Csapong, képzelete rabja. Infantil és rafinált.

Adott egy férfi, akit egy gyerek gyöngesége megindított. Adott egy gyerek, aki nem tud felnőni, és nem is akar. Jó ez a kényeztetett állapot. A jelen idő libikókája kétszemélyes.

Minden hely foglalt. Fönn, lenn. Meg kell őriznem magam. Ákostól távol, Ákoshoz közel, próbálj aluszkálni, ne sírj. Zseni nyalja a képem, lábamhoz bú-

jik a takaróra. Hajnali fél négy, hallom a cirkó be-bekapcsol. Reszketek. Zseni hozzám bújik, melenget.

Ákos e-mailje kimarja a szemem, megszégyenülök.

Recept

Lencsefőzelék újévre

Előző nap áztass be másfél bögre lencsét.

Egy csülköt is tégy hideg vízbe, hogy jól megpuhuljon.

Lehetőleg hívj vendégeket, hogy a Szilvesztered ne legyen unalmas.

A lencsét másnap reggel tedd fel főni nagy fazékban, a vízhez adhatsz egy kicsit a csülök kiázott levéből.

Hámozz meg egy nagy fej vöröshagymát, dobd a lencse közé.

(Nem kell összevágni, ne izgulj)

Ízlés szerint tegyél sót, törött borsot és 3-4 babérlevelet a fazékba.

Másik főzőlapon remélhetőleg már fő a csülök.

A lencsének fél óra, a csülöknek egy óra fővés kell.

Kavargassd, nehogy a lencse leégjen.

Kis zsíron pirospaprikát kellene olvasztani.

Öntsd a lencse tetejére, és kész is.

A telefonokat kapcsold ki, így semmi sem zavarja a főzés örömét.

Ha a vendéged közben megérkezne, álldogáljon csak.

A lencse fő és az a FŐ.

Előbb utóbb úgyis bekerül a „vendög” a pezsgójével.

Úgyis csak belekontárkodik a csülök fölaprításába és minden egyébbe.

Huss, hazafuss!

Úgyhogy a kajálás a háziak öröme lesz.

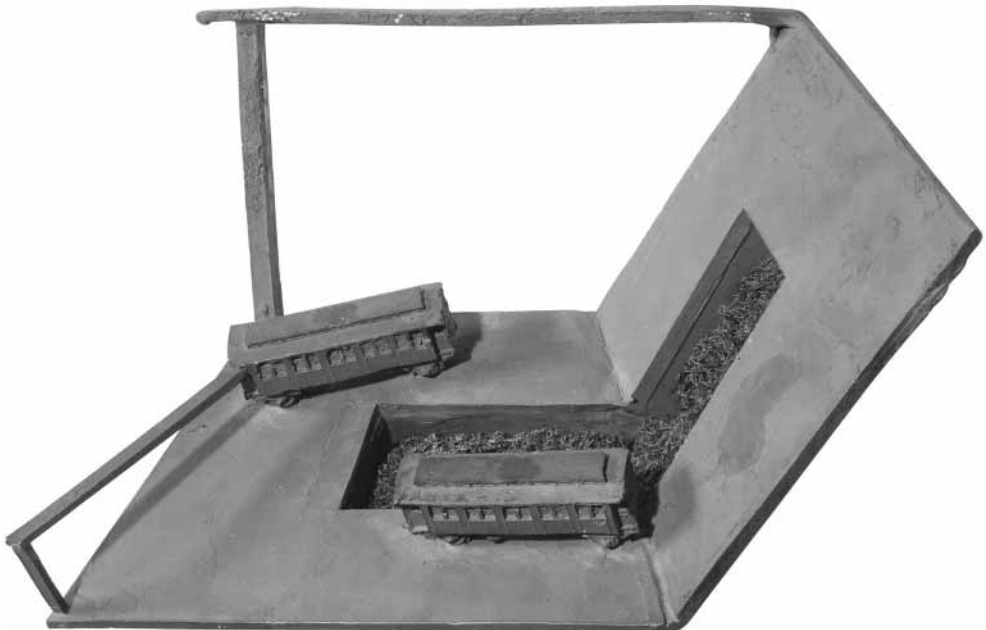
Kettesben jó a pezsgővédelem.

A Mária utcai szemklinikára feküdtem be. Hároméves vakságomból ott műtöttek. Egy éven belül háromszor. A szem a lélek tükre – így a szóolás. Ez a tükröz visszavonhatatlanul bepárásodott.

Az operáció után tíz napot kellett háton feküdni. Nappal kiültettek, a vaságy előtt álló trónusszerű, magas borszékre. Klórszaga volt az épületnek. Tágasnak tűnt, és nyugodtnak. Bennem is ez a tágasság és nyugalom lakozott. Nem féltem. Éjjelre kikötötték az ágy széléhez kezeimet, hogy meg ne tudjak fordulni. Hason fekvő vagyok, úgy alszom el. Nos, itt beletanultam a háton fekvés gyötrelmeibe. Hajnalban, mikor lavórcsörgéssel jött az éjszakás nővér lemosdatni, kioldozott, alig tudott felhúzkodni, teljesen megmerevedtem. Nem is a letakart, operált szemem sajtott, inkább egész testem szenvedte a mozdulatlanságot. Nagyon igyekeztem. Rajtam ne múljon! Nónay professzor úr operált. Nagyvizit volt befekvésem másodnapján – még csak a műtéti előkészítés folyt, szemcsatorna-átmosás, kenet mintavétel. Ott ültem hátulkötös kórházi ingben a magas széken. A lábam le sem ért. Lóbáltam kínomban.

Egész rövidre vágott, fiús haj, mész kristályoktól ragyogó, szürke szemek, a hang irányába forduló gyerekarca.

Ülök a szobában. A klinika párás tisztasága után mindent porszagúnak érzek. Óvatosan végzem fekete szemüvegben a házimunkát, ne emeljek, le ne hajoljak. Megtanítottak a klinikán egy kissé magasabb fejtartásra. (Ezt a vakság alatt már elsajátítottam, az örökös füleléssel.) Úgyesen leguggolok, ha keresek valamit, körbetapogatom a terepet, mint régebben. Előbb-utóbb kezemhez szelődül a világ. A fülemmel érzékelek. Hallásom által észlelek dolgokat. Nagynagy türelmet tanulok kiszolgáltatottságomban. Fejemben mindenre emlékszem. Bot nélkül közlekedem. Számolom a fordulókat, lépcsőket.

FALI TÁJ III.

Domokos Johanna

Az égsátor története

Hol volt, hol nem volt, Napokon innen, Holdakon túl, ott, hol a sírás nevetésé válik, és a bosszú szeretetté, volt egy gyönyörű, nagy birodalom, mely olyan hatalmas teret ölelt föl, mint szívünkben a képzelet.

Ennek a birodalomnak ragyogó királynője és királya bölcseivel együtt olyan csodálatos égsátrat emelt a szellők szárnyára, hogy aki szomorúságában lehajtott fejét feléje fordította, szívében a kín markolatának szorítása megengedett, és újból derű árasztotta el lelke látható és láthatatlan arcait. A rengeteg virágzó és termő fától a levegőszellő illatokkal volt gazdag, és aki egy kicsit is elfáradt, mélyet szippantott belőle, és újból friss erőre kapott.

A birodalom összes lénye boldogan élt, és ki-ki könnyedén ügyelt arra, hogy együttérzésben, szeretetben, türelemben, jóindulatban tarthassa saját otthonát. A hirtelen, gonosz gondolatok hamar megszelídültek, és jót nevetett, aki ilyesmit vett magán észre, ám igyekezett több ilyen lelki magot el nem vetni.

Évek múlásával a királynak és királynénak két szép gyereke született, akik örültek a birodalom békességének, és nagyon ügyeltek arra. „Milyen jó ez nekünk!” – kiáltott fel az egyik. „Milyen jó ez mindenkinek!” – kiáltott fel a másik. A király és a királyné sokat mesélt egymásra nagyon hasonló gyermekeikről, hogyan kell óvni a vizet, a földet, a levegőt, az égsátor nyugodt feszülését, hogy minden érintése, megélése az élőlények javára legyen.

Történt egy gyönyörű tavasszal, hogy a királyi pár bölcseivel együtt hosszas elvonulásra készült, mely alatt kinyithatják lelküket a teljes térnek, sebes paripákat foghatnak be a szellők szekerei elé, és bevonhatják az égsátrat örömolajjal. A csillagok szeme, az emberek szíve nagyon várta ezt a szép, lassan kibomló, de mindenkit próbára tevő ünnepet.

A két királyi gyerek már jó nagyocskák voltak, így rájuk bízott a birodalom rendjének megtartása. Az emberek először a nagyobbikhoz fordulhattak óhajaikkal, de ha nem voltak megelégedve a megoldással, a kisebbik elé is járulhattak. Ő is nyitott, együtt érző szívvel fogadta a kéréseket, és megpróbált a maga nemességében enyhíteni a testi-lelki fájdalmon. Ugyanis ha szépen kérlelték, a nagyobbik ifjú mindig szívesen segített az embereknek, ám az öröm, amit jutalomként adott, csak ideig-óráig tartott.

Ezt a kis próbát sokan nem vették észre, elégedettségük múltán újabb és újabb kérelemmel fordultak a nagyobbikhoz, ki végeláthatatlan onthatta, oszthatta a rövid enyhüléseket. Igazán kevesen voltak, kik nem is annyira a nehézségekre nehezteltek, hanem az öröm mulandóságára. Kinek ez a felismerés lelkében felötlött, addig nem nyughatott, míg észrevételével a fiatalabb királyi sarj elé nem járulhatott. Ő viszont nem azonnali jutalmat adott, hanem megtanította sok türelem, odaadó figyelem és törhetetlen bizalom árán a tartós örömet, mely érzékeny testükön belül kierősítette erőssé tette a halhatatlant. A két kirá-

lyi gyerek viszont ifjúvá cseperedve is olyannyira hasonlított egymásra, hogy szemmel nem is lehetett megkülönböztetni őket, csak helyes megérezéssel. Emiatt az embereknek a szívükkel kellett hozzájuk közelíteniük.

Teltek-múltak az évek. A királyi pár sokáig elmaradt bölcseivel, nem is igen tudták a birodalom lényei, hogy szükségből-e, vagy csak az emberek próbára tevése miatt.

Közben élőlények haltak meg, de mindenki érezte, hogy ez az egyik legkülönösebb próbájuk. Úgy készültek rá az öregek, mint második lakodalmukra, melyben a jegyességet a mindenséggel köthetik. Azok, akik az idősebb uralkodójukat imádták, újból helyet kaptak a birodalmában, és emiatt sokan őt magasztalták. Virágkoszorúkat fontak gyönyörű ajándékozóhelyeikre, szobrokba vésték nemes arcát, és szép dalokkal dicsőítették boldogító tetteit.

Mivel az emberek mindegyre hozzá fordultak panaszaikkal, könyörgéseikkel, imájukkal, és nem néztek fel az ég sátorára, nem szippantottak nagyot az illatos szellőkből, feledni kezdték lassan, hogy korábban miként volt. Másik uralkodójukat viszont szomorítani kezdte, amit látott. Ám a hozzá fordulókat annál inkább nem hagyta cserben: végeláthatatlanul mesélt nekik növények, állatok, történeések nyelvén az égsátor csodájáról, a múlthatlan örömről, melyből mindig maguk köré vonhattak egy áldással, vidámsággal teli világot. Szívükbe

és tetteikbe ültették megfigyeléseiket, és amikor ezek az emberek elhagyták mulandó testüket, olyan birodalomba születtek újjá, ahol nemcsak égi sátoruk, hanem testük is múlthatlan örömből volt, mely nem ismert idő- és térbeli korlátokat, s ha valakinek segítenivalója akadt régi otthonában, oda is könnyen eljuthatott.

A királyi pár még ma is vándorol bölcseivel világról világra, hogy kiépítse szivárványos égi sátorát, és miután ez gyönyörűen ráborul birodalmuk lényeire, két vidám gyereket megint otthagya, hogy tapasztalataikra figyelve finoman bölcsülhessenek azok a lények is. Egyik királyi gyerek azt mutatja, hogyan lehet a fájdalomtól kilépni, másik pedig, hogy miképpen lehet azt egy időre megszüntetni. Idővel a királyi gyerekek felnőnek, és családokat alapítanak. Születendő gyerekeiket ki-ki oktatja, nemesíti a saját feladata szerint. Megkülönböztetni őket viszont ma is nagyon nehéz, így az embereknek igazán oda kell figyelniük, hogy kinek és miként fejezik ki óhajaikat.

Ám az égsátor csodája mindig ott ölel bennünket, hogy aki szomorúságában lehajtott fejét feléje fordítja, szívében a kín markolatának szorítása megengedjen, és újból derű áraszsa el élete látható és láthatatlan útjait. Virágzó növényektől, bölcs lényektől a levegőszellő illatokkal, vidámsággal gazdag, és aki egy kicsit is elfáradt, mélyet szippanthat belőle, hogy újból friss erőre kapjon.

Balogh Ildikó

Szantál

Az indiai túrógolyókba cukorszirup és rózsavíz is került. Egyébként úgy néztek ki, mint a meztelen túrógombócok. Gergely egy ezüstös fémtátra tette őket, bordó rózsaszirmokat szórt köréjük, és így vitte ki a Szantál étterem hatos asztalához. Izmos felsőkarján megfeszült a vászoning. Leborotvált fején csak hátul hagyott meg egy kis lófarokszerű haját.

– Kár, hogy hinduista – sóhajtott Zenóbia, amikor Gergely elé rakta az ezüstös tálat. – Milyen helyes fiú – és bekapott egy rózsaszirmot.

– Az a dísz – mondta a szemben ülő Zétény, majd meglazította a nyakkendőjét. – Milyen bájos lány – gondolta, pedig ez már a hatodik randevújuk volt.

Zenóbia közben Gergelyre nézett. Mit szól hozzá, hogy bekapott egy szirmot? Talán szentelt szírom volt. Mintha az étlapon is ezt olvasta volna. Ekkor Gergely előhúzott a köténye alól egy szál vörös rózsát, és átadta a lánynak.

– Te már most megkapod – nevetett szabályos fogsorával Zétény, mire Zenóbia nyakig pirult. Az egyik tévékamera egész közeliben hozta, ahogy megszaglászta a rózsát. Jót tesz a műsornak egy ilyen női pofi.

Zenóbiának nem kellett megvárnia a rózsaceremóniát, amin eldől, ki az a két lány, akinek Zétény rózsát ad. Már ott van a fináléban, és még befutó is lehet. A Nagy Ő, vagyis Vári Zétény választottjaként. Micsoda siker lenne! Huszonöt lányból jutott el ideig.

– Talán még egy külföldi utazásra is sor kerül – gondolta Zenóbia. Egy utolsó randevú mondjuk Indiában. Igen, az utazások miatt mindenképp érdemes volt jelentkeznie. De fel is fedezhetik mint modellt, színésznőt vagy riportert. Igaz, őt ez nem vonzza, tényleg csak a játék kedvéért vágott bele.

Gergely ezalatt visszament a Szantál étterem látványkonyhájába, és főtt tökdarabkákat kezdett rakosgatni egy edénybe. Nem zavarta a forgatás, hiszen mint hinduista kívülről szemlélte a külvilág ezen villogásait. Mégis nyitott és tájékozott volt, erről a tévéműsorról is hallott. Sőt felfedezte, hogy Vári Zétény egy amerikai filmsztárra hasonlít, abból a filmből, amiben a színész dzsigolót játszott.

– Nem tudni, hol találod meg az igazit – mondta ábrándozva Zétény. – Lehet, hogy egy perui tehenészlány, egy kínai falu doktornője vagy egy eszkimó lány, akikkel soha nem találkozol.

– Egy óbudai titkárnővel mindenesetre találkozott: velem – morfondírozott magában Zenóbia, és bekapott egy túrógolyót.

Aztán Zétényre mosolygott, mintha egyetértene vele. Ez az egyetértési taktika eddig is bevált.

– Lehet, hogy épp leszáll a villamosról az igazi, amikor én meg felszállok. Így elkerüljük egymást – folytatta Zétény. – Mit szólsz ehhez, Zenóbia?

– Érzem a paradicsomszósíz illatát, amibe tökdarabkákat rakosgat bele a hinduista – nézett el Zétény állig érő haja mellett Zenóbia a látványkonyha felé. És azt válaszolta: – Regénybe illő mindaz, amit mondasz.

A kamera most Zétényt vette, amint csillogó tekintettel figyeli Zenóbiát. Szép szőke és karcsú, és milyen frappáns válaszai vannak néha. Kár, hogy a másik versenyben lévő lány, a barna hajú Niki jobban tetszik neki. Vári Zétény mellesleg úgy érezte, hogy nem itt fogja megtalálni az igazit. Sebaj, ennyi lány még soha nem versengett érte, mint ebben a műsorban. Annak viszont nem örül, hogy felismerik az utcán. Ilyenkor baseballsapkát húz a fejére.

– Meglepetés – állt fel hirtelen Zenóbia. Lassan felemelte a jobb karját, és közben úgy tartotta a kézfejét, mintha homokot pergetne. A fejéig emelte, majd úgy engedte vissza, akár ha bársonyfüggönyt simogatna az ujjaival. Utána a másik karjával folytatta a mozdulatsort.

Elindult Zétény felé, aki szemlesütve nézte a lányt. Olyan parázsló, ahogy a csípőjét is mozgatja. Zenóbia azonban továbbtempózott Gergelyhez. A fiú pont tökmagot pirított, nem is vette észre, hogy a lány operatőrökkel a háta mögött közeledik hozzá. A stáb egészen izgalomba jött. Nem várt fordulat; a fináléba jutott lány megcsalni készül a jóképű és gazdag Nagy Őt. Egyébként még egy csók sem volt az eddigi tíz adás során.

Zenóbia Gergelyhez ért. Szőke haját megrázta, kézfejével a fiú fejéhez kigyózott, és megsimogatta a lófarkát. Bár Gergely a jógában elsajátította az önuralmat, most zavartan és mozdulatlanul álldogált.

– Megkínálhatlak egy kis indiai női szeszélyel? – kérdezte Zenóbia.

Az operatőrök egyike Zétényre kamerázott, hátha a néhai élsportoló odakenuzik a turbékoló párhoz. Ám Zétény tiszta szívvel drukolt nekik. Javíthatatlan romantikus volt.

Zenóbia ajkához emelte az ujjait, és kihúzta azt a bordó rózsaszirmot, amit a túrógolyók mellől kapott be úgy fél óra.

– Itt az indiai női szeszély, még meleg – és Gergely tenyerébe rakta. A fiú Zenóbiára nézett, aztán a szirmot a tökmagok mellé tette. Folytatta a pirítást.

A műsorból persze kivágták ezt a jelenetet. Nem találták elég izgalmasnak, pedig Zétény könnyezni kezdett, amikor látta, hogy Zenóbiát visszautasítják, és ki is futott a Szantál étteremből. Igaz, egy másik randevún a film vetítése végén ugyanígy viselkedett.

Azt már nem is vették észre, hogy Gergely felkapta a szirmot a tökmagok mellől, és hamm, bekapta. Izmos felsőkarján úgy megfeszült a vászoning, hogy később meg is kellett varnania egy helyen.

Galagonya

A selyemmajom apró lábai kikandikáltak a tortásdoboz oldalsó nyílásán. Rendben, a kínai naptár szerint a Majom évébe léptünk, és február van, őt akkor se kellett volna ellopni az állatkert pálmaházából.

Hiába makogta többször is Alpárnak, a gondozójának, hogy még csak nyolc hónapos, és ne engedje szabadon a látogatók közé, Alpár azért is mindennap kifényesítette a szőrét, és azzal a túl gondoskodó mosolyával a rododendronra tette.

Ilyenkor a kapucnis kabátos gyerekek két kézzel integettek neki, a szövetkabátos anyukák gügyörésztek hozzá, a dzsekis apukák némelyike meg a kopszodó fejbűbját vakargatta előtte. Inez, a selyemmajom körülpislantott, mert úgy érezte, összekeverik valakivel.

– Csigamadár! – rikoltotta Kokika, a szürke papagáj a közelben álló datolyapálma egyik ágáról.

A látogatók többségének több se kellett, rögtön otthagyták a selyemmajmot, és a papagájhoz tódultak. Inez szívéről selyemcukorka nagyságú kó esett le. Nem bírta a tömeget. Alpárnak gyakran panaszmakogott, hogy még erősödnie kell, nőnie – hiszen csak tenyéryi hosszú volt –, és megszeretnie az emberáradatot, a gondozófiú nem akarta őt meghallani azokkal a kajla füleivel.

„De minek, de minek, köpni kell, püjjj, köpni” – mormolta magában Majtény az egyik kedvenc dalszövegét, és sietett vissza a munkahelyére. Belenézett a szembejövő csinos lány szemébe, de minek, minek... – Ezt megszívtam, pedig csak két pohár sört ittam tegnap.

A rendőrségen az imént vonták be egy évre a jogosítványát. Nem elég, hogy megint a szüleinél kell laknia, mert tavaly tönkrement, most már kocsija sincs. Egy nő; kisbetűvel, de inkább csupa nagybetűvel tudná őt kitaszajtani ebből a helyzetből.

Mókuskerekeztek az óvoda udvarán. Majtény megállt az utca felőli kerítésnél. A barátai nagy része már családos. Ő meg rohadtul lemaradt. Abban is, hogy informatikus lett, amikor mindig is fizikus akart lenni. Rendben, harmincöt évvel ezelőtt született, a kínai naptár szerint a Majom évében, de ez utóbbival véglépp nem foglalkozott.

– Én még nem tudom úgy hernyóztatni a harisnyámat – mondta az egyik óvodás kislány a másíknak, aki épp a leharmonikázott harisnyáját húzta fel.

– Selyemhernyó – dűnyögte Majtény, és eszébe jutott Kína. Ott is járt, amikor még volt pénze. Keletutazóként.

Majtényt kirázta a hideg, bár amúgy is tél volt.

Amikor a selyemmajom apró lábai kikandikáltak a tortásdoboz oldalsó nyílásán, Adrián, a taxis meglepetten kiáltott fel:

– Biztos urak, nem bomba van benne, hanem egy állat – és a tűzszerész azonnal odaugrott. A taxis kocsijának hátsó ülésén feküdt a doboz, amit mindenestre óvatosan nyitottak ki. Inez barna szemei pislantottak rájuk.

Adrián felismerte a két napja ellopott selyemmajmot, akiről fotót is közöltek a napilapok. Naná, hogy az ismeretlen férfi utasa nem közölte vele, hogy mi van a dobozban. Csak arra kérte, vigye az állatkertbe. Adrián erre kihívta a biztos urakat, de a férfi addigra elmenekült.

Inez szívesen elmakogta volna, hogy Kázmérnak nevezik azt a férfit, és egy garzonban él egyedül. De a testével együtt a szája is didergett a dobozban, a gyomra meg csikkant egyet.

Kázmér banánnal kínálta az otthonában, ám ő nem csimpánz, nem él ezzel. Aztán ismeretlen eredetű magvakat adott neki, amikből evett is pár

szemet. Viszont nem mert elaludni, hátha altatót vagy kábítószerrel tettek bele. Kázmért figyelte, aki egész éjjel egy biológiai albumot tanulmányozott az ágyában.

– Még szeretkezni sincs hol – morgott Majtény, pedig nála ez az egyik belépő. Már a munkahelyi számítógépe előtt ült. Több internetes társkeresősítő is be volt jelentkezve. Régebben talált is nőket, kis- és csupa nagybetűvel egyaránt, most ez sem ment igazán. – Kéne bérelni egy kurva lakást – gondolta, és belépett a rendszerbe.

Majtényről úgy látszik, lepergett mindaz, amit a bölcsebb Távol-Keleten magába szívhatott volna. Ő inkább az itteni versenyszellemet szívta meg, ráadásul a legutóbbi barátnői a karrierjüket tartották előrébb, mint őt vagy a családalapítást. Igaz, Majtény sem bírta eddig fél évnél tovább egy nővel.

Akkor is utol akarja érni a barátait, neki gyerekek kellene. Elvették a jogosítványát, Majtény meg elveszi a kerékpárját, és azzal fog járni. Évekig verseny-kerékpározott, gyönyörű és okos női voltak, és őt is szépnek tartották. Akkoriban.

„Most randa vagyok” – ahogy mondani szokta. Fél csalódnai, de szerelmes lesz, égni fog, és behozza a lemaradását.

A kínai naptár szerint a Majom éve azoknak kedvez leginkább, akik ebben a jegyben születtek. Minden megy a maga útján. Hát Majtényt ezt nagy ívben nem érdekelte.

Inezt az állatkert éjszakai portása vette át, és Alpár már ott várta őt a bejáratnál. Hazatért, és ez selyemnél is lengőbb megkönnyebbülés volt Inez számára.

Bár Kázmér nem bántotta, sőt amikor a ballonkabátja belső zsebébe tette a pálmaházban, kifejezetten finoman fogta meg. Inez úgy látta, Kázmér csak egy lakótársat szeretett volna a személyében, és nem kísérletezni vele. Hiszen még szólni sem mert hozzá.

Nem úgy Alpár, akinek könny lepte el a szemét, amikor megpillantotta a selyemmajmot. Makogni kezdett, hogy vele ébredt, vele feküdt, és két napja nem aludt semmit. Cirógatta Inez pofiját, aki semmit sem értett Alpár beszédéből. Arra várt, hogy lepihenhessen.

Közben befutott az állatkert ügyeletes orvosa, dr. Csín Csilla, és alapos vizsgálat után enyhe gyomorrontást állapított meg Ineznél. Két hét tartózkodás a pálmaháztól – írta fel a receptet.

Inez hálásan pislogott rá. Végre egy kicsit megerősödhet, nőhet, és megszeretheti az emberáradatot. Selyemmajom-szeretettel.

– Galagonya! – rikoltotta az éjszakába Kokika, a szürke papagáj, aki ilyenkor már aludni szokott. Hogy melyik látogatótól hallhatta, nem tudni.

Mindenesetre Majtényt így hívták kiskorában.

Ladányi-Túróczy Csilla

A papírnők és a Tükör Szelleme

(Részletek)

3. fejezet

Hüvilyke és Hunyulga feleruhát ad a papírnőkre

Abban az időben történt mindez, mikor Hüvilyke és Hunyulga, Mogorvember és Hajrabló két unokája örömet leltek az öltöztetőbabákkal való játszózásban, nem voltak majmocskáik, sem hosszú lábú, szőke, földön kívüli babáik, csak néhány fecni papírlapjuk, helyesebben kartonlapjuk. Hüvilyke volt az idősebb, a papírnők, régi ismerőseink csak Ultrahangúnak hívták, mert szokása volt fölmászni a rozoga létra tetejére és Mogorvember hangos biztatása közepette fülsüketítő lármát csapni, persze ultrahangon.

*Ha felbong az ultrahang
a létra legtetijén
a kilépő korlátján át
az egész város enyém
az énekiem ultrahang,
ultratitkos, ultrabiztos
hullámhosszon égi gang,
nem halljátok, mégis zúg,
én se hallom, mégis bűg,
égi gangon égi csőrű
sok agg néni összesűg,
nincsen nálam ultrahangúbb
unoka vagy dédunoka,
unalmas unokahúg.*

Tudta ám Hüvilyke, hogy minden érzékeny fülű lény hallását borzalmasan sérti az ultrahang, de sem ő, sem Mogorvember ki nem hagytak volna egyetlen vasárnapot sem e szertartás nélkül. Hunyulga, a hirtelenszőke kis-

testvér nagyon szeretett aludni, ám ő volt a Libapresszó ételkóstolója és főszakácsa is egyben: a presszóbéli látogatások rendre borzalmas hasfájással végződtek, de ez sem akadályozta meg Hajrabló Asszonyt abban, hogy folytassa a hagyományt. Ha Mogorvember nem volt otthon, még a kamrát is kinyitották, hogy onnan a legfurcsább, igen régi keltezésű konzerveket és befőttés üvegeket is kikeressék, amelyek nagy-szerűen illettek a Libapresszó étlapjára. (Egy ilyen alkalommal került sor a rozsdás kard esetére is.)

Most azonban arra vállalkozik a mese, jól figyeljétek ám oda, hátha a galambok itt-ott megszággatták, hogy elbeszélje, mint esett a gyerekek papírnőkkel való találkozására, amely a kartonlányok életét oly gyökeresen megváltoztatta. Lilafej megnyilatkozásának délutánján történt, ismét vasárnap volt, és a két kislány alaposan elfáradt az olajos lábú asztal körüli észveszejtő kergetőzésben, amely miatt Mogorvember örökre kitiltotta őket a szoba szentséges légköréből, s míg Hajrabló Asszony rosszkezdű urát szolgálta ki, a két kislány bebújt a fürdőterembe. A kard miatt majdnem összetörtött sámlira ültek, és szemtelenül tanulmányozták Lilafejet, aki szegényszemre kopasz volt, mint nappal szinte mindig.

– Ne labdázunk veled? – kérdezte Hüvilyke.

– Nem jó ez labdának, nem elég kerek – felelte Hunyulga.

– Akkor töltsük meg vízzel a kádat, és úsztassuk meg benne.

– Gondolod, hogy elmerül?
 – Kipróbáljuk!
 – Tegyük bele sampont is, legyen jó habos a víz!

– Nézd, itt van a hőmérőhal, az is ússzon egyet.

Jött aztán a békasampon, a kacsasampon, mégpedig jó adag, mert Lilafej fürdővizének mindenképpen meg kellett adni a módját. Arra ügyet sem vetettek, hogy Lilafej szeme lán-gokat vet a haragtól, és Üvegkalandor vadul hadonászik a kardocskájával, egészen elmerültek a pancsolásban.

*Lilafej a fürdőkádban,
 fürdő, fürdő, fürdőkádban,
 lilafej és lilanyak,
 lilaorr, lilaajak,
 lila szeme lilavak,
 lilakopasz rémalak,
 esténként, ha felriad,
 öregasszony tar fejéről
 egy hajzatot elragad,
 úgy repül a vakablakon,
 a sötéten, a tűzfalon
 át a lila lenyakazott
 lilanő,
 hátha teste,
 és ki róla őt lenyeste,
 arra száll, arra halad,
 ilyenkor a lilafejről
 a hajzatot leemelni,
 lecibálni nem szabad.*

Mondanunk sem kell, a papírnők életük legnagyobb rettegését állták ki, a nedvesség félelmetes közelségbe került hozzájuk. Annyira gyöttrődtek, hogy inkább kiszaladtak a kád alól a lavór mellé, amely még nagyjából száraznak látszott.

– Hol lehet az a hátúszónő? – mondta akkor Hunyulga.

– Itt szokott lenni valahol, a kád szélén.

– De lehet, hogy nagypapa elrakta a kamrába.

– Gondolod, miért rakta volna el?
 – Nem szereti a fekete hajú nőket.
 – A hátúszónőnek fürdősapka van a fején.

– De látszik, hogy fekete hajú.

– Te be mersz menni még egyszer a kamrába?

– Inkább nem, most, hogy a nagypapa úgy megkergetett, jobb, ha nyugton maradunk.

– Nagy se fog örülni, mert megúszattuk ezt a bábút...

– Á, észre se veszi. Visszatesszük a polcra.

– Teleszívta magát vízzel.

– Na jó, de mire észreveszi, már nem leszünk itt.

– Akkor tegyük vissza a polcra.

A papírnők egészen a lavór mögé simultak és csak gyűrögették szomszédjuk kezét. Hunyulga azonban megpillantotta őket.

– Nézd, mi van ott! Egy sor papírnő. Ezeket te vágta ki?

Hüvilyke a mosdókagylóba tette Lilafejet, és az egyik szélső papírnő fejét fogva felemelte a sort a lavór mellől.

– Nem, dehogyis. Ilyen nagy papírnőkhöz nincs is karton, fogalmam sincs, hogy kerültek ide.

– Fel kéne őket öltöztetni kivágós ruhába. Fogalmam sincs, hol vannak az öltöztetőnők, inkább rajzoljunk nekik új ruhát.

Mindjárt meg is ragadták a papírnőket, rohantak a konyhába, de a lehető legnagyobb ívben elkerülve a nagykabátfogast, amely félelmetes tömegével fenyegette az előszobában megfordulókat, Hunyulga tudta, hogy test nélküli kezek rejtőznek benne, amelyeket valaki egykor elfelejtett kihúzni a kabátujjából, a kalaptartót pedig még a létra tetejéről sem lehetett elérni, ezért azt tartották róla, hogy egyszerűen lenyeli a feldobott

sapkákat, kesztyűket és rozoga esernyőket.

*Félelmetes égzengzetes
naftalinos nagykabátok,
egymást döntve és dőlöngve
a fogason lógtok, láttok,
fekete rossz szőrmebunda,
kibolyhodott szőtt kabát,
színházjáró gumiköpeny,
usánka és kucsmagát,
kesztyűk félig elhagyottan,
sálak, kendők – szakad ottan
szakadozik a szövet,
pirul a bőr, az övet
senki fel nem övezi,
sárga falra szögezi,
a svájcisapka nem tudja,
ki a kalaptartó foglya,
s mi van a kabáthalom
alatt, között, ujjakon
belül. Bélés színvakon?
Az álom s az alkalom.*

A konyhában Hajrabló csapott zajt az edényekkel, az asztalon azonban úgyis ott tornyosult egy rakás papír, és a félig kiszáradt filctollkészletet is megtalálták a gyerekek, bár utáltak vele rajzolni, más épp nem volt kéznél. Leültek a sárga sámlikra, amelyekről nem lógott le a lábuk, és a konyha szalonná átalakított részén nekiláttak a ruharajzolásnak.

A papírnők dideregtek, nem mint ha fáztak volna, csupán izgatottak voltak a váratlan eseménytől, amely megalkotásuk óta először tette lehetővé, hogy a fürdőterem Lilafej uralta világából kikerülhessenek. Ha csak arra gondoltak, milyen irtózatosan mérges lehet Lilafej az őt ért megaláztatás miatt, előre remegtek a hazatéréstől, Hüvilyke és Hunyulga ténykedése viszont nagy reményekre jogosította őket Üvegkalandort illetően – ha végre megpillantaná őket, mégpedig szép ruhácskákban!

Hamar kiderült azonban, hogy szép ruhácskákról szó sem lehet, a két lány félig használt, szakadós írólapra rajzolta a ruhákat, túl kicsi füleket illesztve hozzájuk, ráadásul csálén vágták ki, és előtte nem mérték le megfelelően a papírnőket, az öltöztetés kínos művelete után nyilvánvalóvá vált, hogy jobb, ha soha többé nem kerülnek Üvegkalandor szeme elé. Mivel a ruhácskáknak csak első felük volt, hátul ugyanolyan pucérok maradtak, mint eddig voltak, csak most ezt érezték is, bár korábban eszükbe sem jutott. A ruhafülek szinte semmit nem értek, Hüvilykének ezért az a csodálatos ötlete támadt, hogy cellulusszal ragasszák azokat a papírnők hátára, a cellulux közismerten mindenüvé ragad, ahová nem kéne, és soha nem úgy, ahogy azt a gyerekek szeretnék, az eredmény nem lehetett kétséges. Később Hüvilyke, mikor ki kellett mennie a fürdőterembe, a papírnőket csálé ruhájukkal együtt csak a fogas melletti tükörig vitte, amely előtt nagy halom újság volt feltornyozva, egy pillanatra letette barátnőinket, és a másik pillanatban már el is fedkezett róluk, így ragadtak egy kis feles cellulusszal a hátukon a papírnők a nagytükör előtt, a félelmetes ruhafogas és a bejárati ajtó rettegést keltő kisablaka között, kitéve mindenféle lég- és szövevethuzatnak.

4. fejezet

Hüvilyke két fotel közé esik és testet cserél

Soha olyan félelmetes nem volt még az éjszaka, mint akkor, mikor a papírnők a nagytükör előtt ragadtak. Hunyulga a titokzatos fotelágyban már rég elfeledte őket, Hüvilykének azonban eszébe jutottak, de annyira fáradt volt,

hogy nem tudott felállni a két összetolt fotelből készült rögtönzött ágyából. Hallani vélte a szerencsétlen papírnővérek sóhajait, a kabátujjakban és az ajtó kisablakán motoszkáló ismeretlen eredetű kezek kúszását, rettegve nézte a Búsulót, aki mintha kihajolt volna keretéből és az előszoba felé nyújtózott volna, borostás képe eltorzult és nyaka gumiként araszolt. Hüvilyke sikoltani szeretett volna, de nem jött ki hang a torkán, megmozdulni se tudott, nehezen vette a levegőt, mintha fogták volna mindkét kezét, mintha hátára súlyt ragasztottak volna, nem tehetett semmit, amikor a két fotel lassanként távolodni kezdett egymástól, ő pedig csak csúszott, csúszott lefelé, már csak a lepedő tartotta, aztán reccs, akár a villámsújtotta kárpit, végighasadt.

*Reccs,
a becses, repedő,
sebedő, fecsegő lepedő
oda már, oda ő,
bele hát úrinő,
kacsaláb-csecsemő,
alwást kereső
homokemberevő
bele nem heverész,
odalett az egész,
hasadozz, repedés,
hasadozz, szakadozz,
hasadékot okozz,
belehull, belehull,
szakadékba gurul
az a lány, a papír,
a papírsebe sír,
papi sebre se ír,
csak a kard, ami nyír,
ami nyír, ami vág,
karodon szalad át.*

A kislány a mélybe, a mélységes sötétségbe zuhant, elszárguldott mellette hajzatát vadul rázva egy hatalmas fej, a füle belsejében kopogott egy teknőspáncél, és egyszer csak egy

hideg, fémes valaminek ütközött, beverte a karját, valami forró csorgott le rajta, fájts is, meg nem is, könnyűnek tűnt minden, de nem értette, mi szorítja le a két kezét és miért fázik a háta.

– Valami nedvességet érzek – suttozta mellette egy hang.

– Ne ijesztgess – suttozta egy másik.

– Pedig igen, talán egy esernyőről csöpög a víz?

– Napok óta nem esett.

– Beáztunk! – sikoltott az első hangocska.

– Én nem érzek semmit – így a válasz.

– Hát te, Medilla, miért nem szólsz? Csak nem alszol?

Hüvilyke meresztette a szemét, hogy meglássa, ki beszél hozzá.

– Hunyulga, te vagy az?

– Mit dadogsz itt, Medilla, azt mondd meg, érzed-e a nedvességet.

– Hol vagyok?

– Hol lennél, ahol ez az Ultrahangú hagyott minket, az előszobában, a nagytükör előtt. Szerinted is ázik a plafon?

– De hát én a szobában vagyok, ott alszom!

– A szobában! Álmodban arra jártál? Soha nem voltunk még a szobában, Medilla. A plafonnal foglalkozz, ha ez beázik, nekünk végünk!

*Hüvilyke lett
hüvelyknyi lányka,
borsóhüvelyknyi pirlipátka,
perelt papírnőkkel hiába,
ő nem papír, fotel hasába
hasadt fotel hasába hátra-
zuhant csupán, de nem papír,
vérezni tud, a vérvényi pír
karjáról csendesen csepeg,
de ezt egy papírfő-papírnő
papír szerint nem érti meg.*

Hüvilykét nem érdekelte a plafon, rémálmom van, gondolta józanul, azt

álmodom, hogy papírnő vagyok, hát persze, ez nyilvánvaló, fel kell ébrednem.

– Hunyulga! – szerette volna kiáltani, de nem tudott kiáltani.

Nyilvánvaló, hogy ez egy rémálom, de fel kell ébrednem.

Nagy levegőt vett, és úgy érezte, kinyílik a szeme, kikel a sírboltszerű papírnő-létből, na most, hol a csillár, ha meglátom a csillárt, a szobában vagyok és felébredtem, de a csillárt nem látta.

– Medilla, belőled jön a nedvesség – hallotta megint az első hangot.

Hát mégsem ébredt fel? Felébredt és tovább álmodik, két álomba van bezárva, vagy ki tudja, még mennyibe.

– Biztos beütöttem a karom – mondta Hüvilyke, ha már álmodik, hát elbeszélget a papírnőkkel, miért is ne.

– Dehogy ütötted, mert akkor én is beütöttem volna.

– Pedig beütöttem és most vérzik.

– Vérzik? – kiáltotta a két papírnő egyszerre. – Mi még sírni sem tudunk, nemhogy vérezni!

– Pedig vérzik.

– Kiütött rajta Mancini néni őrülsége – állapította meg az első hang.

– Ki az a Mancini néni? – kérdezte Medilla.

– Most már azt sem tudod, ki Mancini néni? Mit fogunk csinálni egy őrülttel a kezünkön, Upsilla?

– Hátha tényleg beverte a fejét.

– A kezemet vertem be.

– Akkor a kezét, teljesen mindegy – mondta Upsilla, aki sokkal nyugodtabb természetű volt, mint a másik oldalon lévő papírnő.

Hüvilyke lázasan gondolkodott. Mancini néni, Mancini néni, biztos hallott már róla, de ezek mindenkit más néven ismernek, mint ő, az előbb nem őt magát nevezték Ultrahangúnak? Hát persze, a létrás jelenetek miatt. De ki Mancini néni, ki volt őrült a család-

ban? Ami azt illeti, ez nem könnyített a helyzeten, mert hozzávetőlegesen mindenki őrült volt, Mancini néni azonban a jelek szerint túltett a többiekén.

– Upsilla – fordult Hüvilyke a bal oldali, józanabb papírnőhöz –, be kéne kötözni a karom.

5. fejezet

Üvegkalandor színre lép

*Véletlenül megszúrtalak,
mert kardom éle vág, de vak,
papírcod papírfehér,
papírkarodra most a vér
piros patakot rajzol szépen,
három piros csepp a kardélen,
éles papiros kardomon,
ilyen szín tintát még nem láttam,
sehohol tükörben nem találtam,
jöhet huzat vagy villanyáram,
a cseppek megmaradnak nálam.*

– Úgy van, be kellene kötözni a karját – tette hozzá a dalhoz az éneklő hang a sötétségből. Helyesebben a tükör felől.

– Üvegkalandor? – sikoltott fel az ismeretlen nevű papírnő.

– Tükörszellem, ha szabad kérnem.

– Ó, Üvegkalandor, nekünk már csak az marad, micsoda boldogság, hogy végre megismerhetjük önt!

– Medilla, bocsásson meg, nem értem, hogy történhetett. Sejtelmem sincs, hogy ejthettem sebet a karján, hiszen a tükör köztünk van.

– Honnan tudja, hogy ön volt? – kérdezte Hüvilyke, aki nagyon kellemesnek találta a Kalandor hangját és udvariaságát, hiszen korántsem kényeztették el hasonló figyelmességekkel.

– Éreztem, hogy a kardom éle puhába szalad. És nézze, a három vércsepp még ebben a vaksötétben is látszik!

A három papírnő meresztgette a szemét, persze nem a három vércseppre voltak annyira kíváncsiak, hanem Üvegkalandor két szép ragyogó szemére, elsősorban Hüvilyke-Medilla szerette volna megpillantani, mert ő még soha nem látta. A három vércsepp azonban valóban ott ragyogott a kardon.

– Különös – mondta Upsilla –, hiszen mi könnyezni sem tudunk, nem-hogy vérezni.

– Az lehet, hogy ti nem tudtok, de én igen – felelte dacosan Hüvilyke.

– Üvegkalandor, szúrjon meg engem is – kérlete a harmadik papírnő.

– Soha nem sebeznek meg egy hölgyet szándékosan! – tiltakozott a lovagocska.

– Könyörgöm, megengedem, tegye meg, kérem, csak egy egészen kicsi sebet ejtsen, hogy megtudjuk, képes vagyok-e vérezni.

– Ne kérje tőlem, Imilla – hangzott a válasz –, esküm tiltja, hogy egy hölgyre emeljem kardomat!

Imilla azonban hajthatatlan volt, hát Üvegkalandor megkísérelte elérni őt kardjával. A tükör felülete azonban nem nyílt meg, mint az imént.

– Mire vár, Üvegkalandor, miért nem vág meg? – toporzékolt Imilla.

– Hölgyem, a kardom nem tud áthatolni a tükrön.

– És az előbb miért tudott? – méltatlankodott a papírnő.

– Sejtelmem sincs – válaszolta a férfiúcska.

– Tudom én, tudom, ön csak Medillát hajlandó megsebezni, micsoda méltatlan viselkedés! Hiszen nem is lát bennünket, honnan tudhatná, hogy ő a legszebb?

– Egy szóval sem állítottam ilyesmit, hölgyem.

– Nem is kell azt kimondani, értem én szavak nélkül is.

– Úgy viselkedsz, mint Mancini néni legrosszabb napjaiban – hurrogta le Imillát Upsilla.

– Mi közöd hozzá!

– Hölgyeim, könyörgöm, ne kapjanak hajba!

Hüvilykét a két szélső papírnő ideoda huzigálta, megpróbálták szabad kezükkel elérni egymást, noha hajuk persze ugyancsak papírból volt, és a kartonpapírt nem könnyű megszagatni, vagyis a veszély nem volt igazán nagy.

– Üvegkalandor, válasszon le engem a két szélső papírnőről, nagyobb vérveszteséget is vállalok, csak ne kelljen hozzájuk ragadva élnem! – suttogta Hüvilyke a tükör és a három világító vércsepp felé.

– Sajnálom, Medilla, a kardom nem hatol át a tükrön, szavamra mondom.

– Nem csupán Imillát nem akarta megszúrni?

– Szó sincs róla, a tükör szilárdabb, mint valaha.

– Kérem, ne szólítson Medillának, nem ez az igazi nevem – susorgott tovább Hüvilyke.

– Ó, mindenkinek több neve van, hogyan szólítsam hát?

– Hüvilykének – suttogta a kislány.

– Hüvilykének? Különös név – mondta az Üvegkalandor, miközben a két szélső papírnő továbbra is ráncigálta a középsőt, de szerencsére egy szót sem hallottak a párbeszédéből.

– Üvegkalandor, elég volt ebből! – kiáltotta akkor Imilla –, magyarázatot követelek! Miért nem nyílik meg a tükör?

– Nézze, hölgyem, ha akarja, elmesélem a történetemet, akkor talán rájövünk, miért történik mindez.

– Nagyon helyes, uram, mesélje csak el a történetét, mi addig kényelembe helyezük magunkat, nem igaz, hölgyeim? – javasolta Hüvilyke.

Zsemlye Ildikó tájszobrai

Zsemlye Ildikó befejezvéen főiskolai tanulmányait sorra nyerte a díjakat a különböző szobrászati kiállításokon, majd 2003-ban megkapta a fiatal művészek ritkán odaítélt Munkácsy-díjat.

Művészetét a kezdetektől a táj, annak motívumai inspirálták, hol élő anyagokkal – vízzel, földdel, fűvel, homokkal – megtöltött, vastálcákból konstruált installációkat készített, hol hosszú lábakra állított ligetes tájetűdöket épített, legutóbb pedig *Bronztáj* címmel elindította máig tartó, vonattal vagy Trabanttal kísért tájidézetait. A művész fantáziáját egy másfajta tájkép ragadta meg – a mérnöki kezek formálta, mesterséges látvány, az autóutak, felüljárók, sínek, hidak szabdalta táj. Ezek a gazdagon tagolt, minden irányból másként elének táruló, egyszerre ipari és természeti látképek jelennek meg Zsemlye szobrászatában. A vonat-motívum megjelenésével a természeti elem kiegészült egy ipartörténeti tárggyal, s ezzel, ha rejtve is, de megjelent az ember. Vékonyka zsiráflábakon egyensúlyozó, lezáratlan tájrészletein a semmiből a semmibe tartanak a rejtélyes vonatok és vagonok. Üres kísértetvonatok, vagy tele vannak emberekkel? Ha embereket szállítanak, vajon saját akaratukból utaznak, vagy viszik őket? Aggódás és félelem keríthetné hatalmába a nézőt, de a vonatok kicsinyisége játékaikat idézi fel, elűzi a nyomasztó gondolatokat, érzéseket, mintha gyógyítóan hatna ránk a kicsinyített méret.

Legújabb munkáin megjelent egy új motívum, a híd. A híd általában összekötő szerepben jelenik meg a gondolkodásunkban, völgy, szakadék, folyó fölött ível át, konkrét és átvitt értelemben is megkönnyíti az átjárást két dolog, két gondolat között. Zsemlye számára nem ez a fontos, nála a híd az út természetes része, a sín is könnyedén felfut a hídra. A híd látványa fogta meg a művészt, a hídelmény. Az a hídelmény, melyet csak viszonylag gyors mozgásban élvezhetünk. Ahogy a hídszerkezet vastraverzei elrohannak mellettünk, ahogy látóterünk szélére kerülve mögénk kerülnek, ahogy előtűnk a perspektívától összeborulva állnak, s közeledvén feléjük hirtelen szétnyílnak és utat engednek. A városközei tájak látványa leginkább akkor tárul elének, amikor mozgásban vagyunk, autóban vagy vonaton ülünk. Legújabb szobraiban a művész a mozgás megragadására tesz kísérletet. Míg a *Bronztáj*-sorozat eddigi darabjain mintha megállt volna az idő, mintha minden vonat és a Trabant várakozásba révült volna, most a hidas plasztikáknál kifordult a rendezett világ. Mintha eddig felülnézetből, a távolságtartás méltóságával közeledett volna a szobrász a maga teremtette tájaihoz, most azonban elragadta az új élmény, mely úgy tűnik, változást hoz Zsemlye Ildikó művészetében.

Nagy T. Katalin

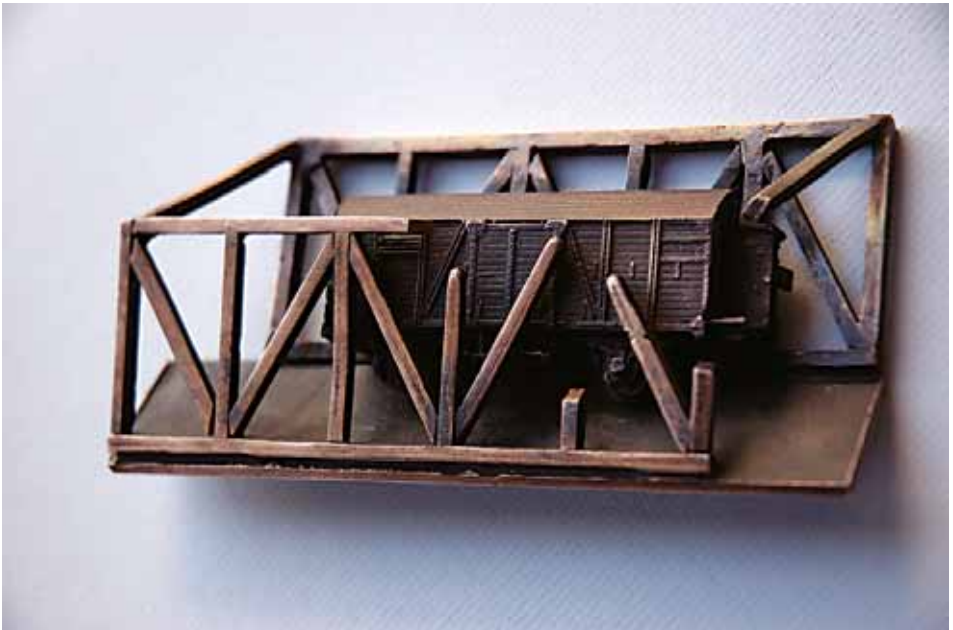
Zsemlye Ildikó szobrai

ÁTMENET I.

ÁTMENET II.

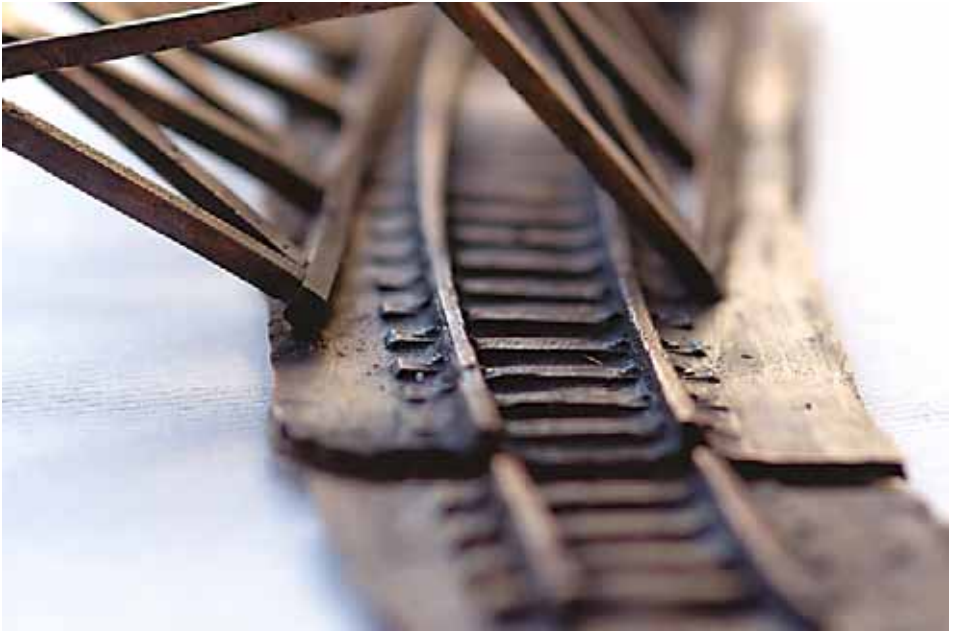
ÁTMENET 2.

ÁTMENET 3.

ÁTMENET 4.

ÁTMENET 4. (RÉSZLET)

ÁTMENET 5.

Józsa Judit kisplasztikái

MAGYAROK NAGYASSZONYA

SZENT PIROSKA

SZENT MARGIT

SZENT ERZSÉBET

IZABELLA KIRÁLYNÉ

ARAGÓNIAI BEATRIX

GIZELLA

SAROLTA

ZRÍNYI ILONA

SZILÁGYI ERZSÉBET

ROZGONYI CECÍLIA

KÁROLYI ZSUZSANNA

BORNEMISSZA ANNA

BÁTHORY ZSÓFIA

ÁRVA BETHLEN KATA

Magyar Nagyasszonyok, tisztá forrásból

Józsa Judit édesszülei, Józsa János és Julianna Európa-szerte ismert, neves korondi keramikus népművészek harmadik (két báty után egyetlen) leánygyermekéként, Székelyudvarhelyen született, 1974. május 1-jén. Elemi iskoláit Korondon, a középiskolát Székelyudvarhelyen végezte el. Érettségi után mint okleveles egészségügyi szakdolgozó, másfél évig az udvarhelyi kórházban dolgozott. Szabad ideje minden percét – az ugyancsak keramikussá tanult kisebbik bátyjával – szülei műhelyében töltötte, ott volt az ő második iskola-padjja. Gyúrt, agyagozott, formázott, festett rendületlenül; első kisplasztikáját, egy keresztfára boruló öregasszonyt *Szeretet* címmel tizenegy évesen mintázta. Munkáit máig édesapja műhelye őrzi. 1994. augusztus 15-én települt át Magyarországra. A Szent Margit Kórház szociális szervezőjeként dolgozott. Ám az alma nem esik messze a fájától, vagy ahogy Márai Sándor fogalmaz: „A tehetség kevés. Az értelem is kevés. A műveltség is kevés ahhoz, hogy valaki művész legyen. Mindehhez végzet kell, melyet nem lehet félreérteni, s melyet semmiféle ember, erő vagy szándék nem tud megmásítani. A művész, az igazi, nem 'tévedhet' semmiféle pályára, s nincs olyan történelmi vagy helyzeti erő, mely eltéríthetné feladatától. Aki így művész, annak végzete van. Ez a legtöbb.” Úgy gondolom, hogy Józsa Judit így művész; végzete van. Édesapjától, Józsa Jánostól nemcsak a fazekasság mesterségét tanulta, hanem azt is, hogy a művésznek tiszta forrásból szabad merítenie. Lexikális ismereteit bővítendő, elvégezte a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Karának művészettörténeti szakát. Terrakotta kisplasztikái nem a hagyományos korongozással készülnek, hanem a művésznő által kifejlesztett hajtogatással és mintázással. 1996-ban született a *Honfoglalás* című sorozata, mely egy évig Ópusztaszeren, a Feszty-körkép épületében volt látható. Ezt követte a *Táltosok és szentek* című tárlata. Májig közel félszáz kiállítása volt számos hazai és külföldi helyszínen; eljutott a tengeren túlra, Amerikában, és Ausztráliába is.

Terrakotta kisplasztikái a földfestékes, pasztellszínű magyar népi életképeket, kihalófélben lévő népi mesterségeket, az archaikusan patinázott magyar honfoglalás alakjait a vezérektől a korabeli mesterségeken át a táltosokig, valamint az Árpád-házi szentek alakjait történelmi hitelességgel mutatják be.

Józsa Juditot már nyolc éve foglalkoztatta a Magyar Nagyasszonyok megfogalmazásának gondolata, hiszen még senki sem ábrázolta és mutatta be őket egy csoportban. *A tervezett első résszel – hosszú anyaggyűjtés után – 800-tól 1800-ig jutott el.* Segítette, heraldikai tanácsokkal látta el Váralljai Csocsán Jenő professzor úr.

A Magyar Kultúra Alapítvány 2004. augusztus 2. és szeptember 10. között huszonhat magyar nagyasszonyt mutatott be, amelyek közül az első *Emese*, a legenda szerint az Árpád-ház ősanja. Az utolsó személy pedig a lelki fájdalmi ellenére is erős és önfeláldozó *Árva Bethlen Kata* volt. A kiállítás középpontjában a *Patrona Hungariae*, a *Magyarok Nagyasszonya*, a boldogsá-

gos Szűz Mária állt. További nagyasszonyok: Sarolta, Boldog Gizella királyné, Árpád-házi Szent Piroska, Árpád-házi Szent Erzsébet, Árpád-házi Szent Kinga, Árpád-házi Szent Margit, Anjou Mária királynő, Rozgonyi Cecília, Szilágyi Erzsébet, Beatrix királyné, Ráskay Lea, Sövényházy Márta, Kanizsay Dorottya, Izabella királyné, Nagykarolyi Károlyi Zsuzsanna, Lorántffy Zsuzsanna, Bedeghi és Berencsi Nyáry Krisztina, Széchy Mária, Báthory Zsófia, Borosjenői Bornemissza Anna, Gróf Zrínyi Ilona, Petrőczy Kata Szidónia, Géczy Julianna.

A művésznő válogatása szubjektív, ám úgy gondolja, hogy *nemzeti történelmünkben kimagasló szerepet betöltő asszonyok ők*, akik különböző történelmi korokban, eltérő gazdasági, társadalmi, politikai körülmények között, más szellemi közegben és más kulturális környezetben éltek, azonban közös bennük kimagasló intelligenciájuk és az, hogy nem csupán származásuknál fogva érdemelték ki a megbecsülésünket, hanem az által, amit és ahogy cselekedtek, csodálatra méltó erényességükkel, példamutató életvitelükkel.

2005. augusztus 2-ától szeptember 9-éig mutatjuk be a „Magyar Nagyasszonyok II. 1800-tól tegnapig” című gyűjteményt.

A *Magyar Nagyasszonyok II. tervezett alakjai*: Aranyvári Emília – az első magyar prímabalerina, Bajor Gizi – színésznő, Bányai Júlia – az 1848-as szabadságharc főhadnagya, Batthyány Ferencné, Bezerédi Amália – a meseirodalom nagyasszonya, Blaha Lujza – a nemzet csalogánya, Bohus-Szögyény Antónia, Brunszvik Terézia – a kiseddévők megalapítója, Cinka Panna – a csodaprimás, Déryné Széppataki Róza – a magyar operajátszás első csillaga, Erzsébet királyné (Sissi), Fedák Sári – színésznő, Flóra (Illyés Gyuláné), Geyer Stefi – hegedűművésznő, Götz Irén Júlia – az első magyar vegyész, Hampelné Pulszky Polyxena, Hugonnay Vilma – az első magyar doktornő, Jászai Mari – a „nagyasszonyok nagyasszonya”, Jósika Júlia, Kaffka Margit – író, Karacs Teréz – a nőnevelés élharcosa, Kronberger Lili – az első magyar női sportolók egyike, a műkorcsolyázás világbajnoknője, Laborfalvi Róza – a Nemzeti Színház tragikái hősnője, Lebstück Mária – az 1848-as szabadságharc legendás „Mária főhadnagya”, Leövey Klára – az első magyar újságíró, Lesznai Anna – festő, iparművész, költő, Márkus Emília – színésznő, Meszlényi Rudolfné Kossuth Zsuzsanna – a szabadságharc főápolónője, Prielle Kornélia – a Nemzeti első örökös tagja, Pulszky Teréz, Rhédey Claudia – magyar vérvonal az angol trónon, Róna Erzsébet – az első világhírű magyar kutató, Sarkaházi Sára – Szociális Testvérek Missziója, Sass Flóra – felfedező, Teleki Blanka – a nőnevelés úttörője, Tolnay Klári – színésznő, Vendl Mária – az első magyar kutató, az első női egyetemi tanár Magyarországon, Veres Pálné, Zsindelyné Tüdős Klára.

Józsa Judit a legősibb szobrászati anyagból, *az agyagból mintázott kislasztikaival szeretné közelebb hozni a régi korok teljességre, tökéletességre, önfeláldozásra és tartalmas életre törekvő magyar nagyasszonyait*, hogy ne csak példaként tisztelhesük, hanem fogadjuk is szívünkbe őket!

Bába Szilvia

Füzesi Magda
Tájkép kerítéssel

*Vert falak közt hazátlan hazában
az idő mérge lassan felfakad.
Alkonytájt a koszlott Beregszászban
banánt eszünk egy jubarfa alatt.*

Torzó

*A sóhaj bossza másfél méter:
neked épült, orángután
a nyálkás falú tetraéder.*

*Kibalt az őshonos szivárvány,
piros, fehé, zöld vére hullt,
idegenek álltak a járdán.*

*Odakünn darás hó szakad,
betekint agyadba a sátán,
kopogtatja a falakat.*

*Dizájnos sátor a hazád,
csak balvér, amit érte vérzel,
másfél méter, sóhajtanád.
Sóhajtod: csupán másfél méter...*

Jóslat a szomorú szemű templom mellett

*Ültem a füvek bársonyán
szomorú szemű templom mellett,
mint ki a halálnak korán,
csak betykén, visszkézből felelget.
Pedig az élet mákonya
pont most fogott meg lépvesszővel.
De nem tudhatom meg soha
mi várna: trónszék vagy vesztőhely.*

Kis Judit Ágnes

Töredékes

... mert elringatom az éji kísértőt:
 „aludj, lidérc, rossz lélek, tente-tente!”
 teremtek neked szelídebb világot,
 mi nem ragad el tőlem reggelente.
 búvölök szarvakat a teliboldra,
 tüzet a hóba, húst-inat a csontra,
 mert százszobás menedékbáz a méhem,
 benne nyugszik el minden összebújva,
 tucatszor pusztulok el minden évben,
 és tizenkétszer támadok fel újra.
 bajlongnak előttem a fák azért,
 mert virágzom, míg gyümölcsöt hozok,
 de minden meg nem fogant magzatért,
 ha nő a hold, véremmel áldozok.
 mert adok, mikor elfogadni látszom,
 belém rejtezik, s új alakot ölt,
 amibe érek, és érti a táncom,
 ki látott boldogot vagy szenvedőt.
 az utak irányítják léptemet
 Isten felé. látod, ezért lehet...

De Renalné

Számát sem tudom már a híg napoknak,
 miket nem sűrűsített a jelenléted,
 s mint tejszerű ködben tapogatva téged
 kerestelek. Nem emlékszem, milyen
 rég nem becéztelek, kicsi Julien,

de azóta a tükörből idegen
 nő arca bámul rám, ki férje
 szenvedélyét eltűri hidegen,
 hisz nincs ereje már semmi egyébre,
 s minden gyűlölt szeretkezése
 mint új vonás vésődik szögletébe
 két szemének.

Naphosszat megroskadva a kertben
 ül, hol asszonyként először élte át,
 ott éltem át (és két kezembe rejtem

*az arcomat, ha lángra kap az emlék),
 hogy egy semmi, ártatlan kézfogást
 érezhet arc, nyak, mell, comb és az ágyék...
 Megtetted volna, ha tudod, hogy ilyen
 vágyakat ébresztesz bennem, Julien?*

*Művész vagy, ki virtuóz etűdjét
 játszotta el egy bolond asszonyon?
 Lány viasz, kiben én hagytam nyomot?
 Ha megtámadnak, leszel-e az ügyvéd,
 mert vádol a szív és az ismeret,
 hogy révbé jutva rég most hogy merek
 férfivá érlelni egy gyermeket,
 s asszonyból nővé újra hogy tebet
 egy gyermek, kit ölembe vettem, igen,
 forró ölembe vonlak, Julien,
 s nem bánom, ha csak hangszered leszek,
 sem azt, ha mostanáig másé voltál,
 nem bánok férjet, gyermeket... ha kell,
 áldozz fel, csak legyél te az oltár.*

halotti beszéd és könnyörgés az elvesztett szüzességhez

*szüzesség, gyöngye, rügyező ágam,
 letörötésed mennyire vártam,
 mert szégyen és nevetség voltál a világban,
 ahol éltünk.*

*mennyire vágnálak most visszaszerezni,
 s felemelt fejjel, ha kérdezik, ez mi,
 felelném: „szüzesség, erőm gyenge ága,
 vágy és való közt feszülő hártya,
 reménység meleg pasztell talárja,
 kettős kérdőjelek bizonyossága,*

*szüzesség, zöld tó, nincs partja, csak mélye,
 tükörkép benne egyetlen alak.
 másnak idegenség, de én otthonosan
 síklom benne, akár a halak...”*

*szüzesség, gyöngye, rügyező ágam,
 megbocsátod-e, ha megbántam,
 hogy olyan könnyen félredobtalak?*

Bauer Judit

Apu káromkodik

*Ha baj volt, mindig káromkodtál.
Nálunk pedig mindig baj volt.
Hol a buszt késtük le, hiába loboltunk,
hol nehéz volt a bőrönd. Hol nem volt
hely a villamoson, pedig le akartál ülni,
hol túlzottan meleg volt, s nem tudtál
aludni, hol fáj a lúdtalp, hol megütötte
a kisujjad, hol a forró húsleves égette meg
a szád, hol elejtetted a poharat, mikor
mosogattál, hol a szatyor füle szakadt el
kezedben, hol a kulcsot kerested hiába,
hol a villanykörte roppant markodban össze,
mikor kicserélted volna, hol a kilazult
konnektort nem tudtad a falba gyömöszölni,
s közben vártad, csapjon meg az áram,
vigyen el az ördög, ám Isten nem volt
kegyes hozzád, a tárgyakat tovább lázította.
És sokszor volt úgy, hogy az okot se tudtuk,
csak toltad a biciklit, szitkozódtál.*

*Káromkodtál szüntelen, rettentő szavaid
habzó sósavként csapódtak a szád sarkára,
Istent szídtad, arra buzdítottad, a világot,
farkával gyalázza halálra. Toltad a biciklit, már
messziről láttalak, a játszótéren azt hazudtam,
nem tudom, ki vagy, ha dühöngve közeledtél,
átmentem az utca másik oldalára.*

*Pedig szép voltál, a legszebb az iskolai
tablón: déli filmszínész.*

*Sobasem mondtad meg, mi a baj,
mire a düh, fenyegetés, harag.
Néma voltál, sosem árulkodtál,
nem panaszkodtál, ha nem káromkodtál,
sose tudtuk meg, kiféle, miféle voltál.*

Lámpaoltás

*Ha eljő az éj, kértem, a lámpát hagyják égve,
pragmatikus anyám mindig mondogatta, spórolni
kell, a villany drága.*

*Zárt, fekete doboz, a szoba mintha csak erre várna.
A mókus és a kutya, batalmas, vérszomjas vadállat
a faliszőnyegen, egymásba harap. A róka a sajt helyett
az egész hollót nyeli le. A falon függő hegedűtok
helyén akasztott ember libeg. A kisszékre terített kabát
csupa halál, néha megmozdul az ujja, a filodendron
nagy, kerek levele szárát megnyújtva ágyamhoz hajol.*

*Sovány fekete árny, néma nagymama, nesztelen lopózva,
ágyam szélére ül. Csontos, eres kezét homlokomra teszi,
szemét keresem, de arca sincs: fekete kendőben lyuk sötétlik.*

*Menekülök. Kint a homályos lépcsőházban az ajtónál
kucorogva várok. Hideg van. Aztán nyomom a csengőt
erősen az ajtón, csak belülről nyitható, nem ereszt
be senki. Nézem az ajtót, rajta a számot, a nevet,
most már sírva fakadok, itt én nem jártam sosem.*

LORÁNTFFY ZSUZSANNA

Révész Ágnes

A kísértés tava

(a bűvös tó elárul téged)

*Sziklák alatt
a katlan alján
tó csillan, a parttalan estben
hallgató fák, néma díszletek
lesnek rám, s ha lankad
a parancs a szív felett
vizébe rántana a mélység
tükre ezüstje vakítana
bangod zenéje hullámverés
titkokat súgna, vallana
fény-játék vetül
varázs éjszakára
fekete kárpit az égbolt
csónak suban a néma vízen
tükrében ring a félbold.*

Intelem

*Látod, elmaradt napok
romjain járok
kísérlek, arcodra költözöm
néha, fehér rubában
nyomodra látok,
arcodat töröltem rég
most szavak felett állok
mozdulatlan
ismerlek, jól vigyázz
az álmok
útjai megfagynak.*

Dede Éva

Nő, hölgy, lány, csaj

A nők megnevezése a mai magyar társkereső hirdetésekben

Ki szeret s párra nem találhat, / oly hontalan... (József Attila: Nagyon fáj)

Az elrejtett nem. A nevezetes PISA-felmérés, amely főként azzal rémisztett meg bennünket, hogy a csatlakozó EU-s országok lakossága mennyire rossz szövegértésből, tartalmazott egy érdekes szöveget. A trópusi vidéken játszódnó történet szereplője nagy esőzést és árvizet vészelt át egy házban. Az ablakból látta a vízben sodródó állatokat, majd az éjszaka közepén furcsa, félelmet keltő zajokat hallott kívülről. Nem nagyon mert kinézni, aztán fogta a puskát, az ajtóhoz ment, s a réseken keresztül egy tigrist látott meg, amely (aki) élelmet keresett. Mivel ebben a részletben lépett színre a másik szereplő (a tigris), a hiányos, alany nélküli mondatok félreértést okoztak volna, mikor, ki cselekedett, az ember vagy az állat, ezért került a szövegbe a *nő* szó, ekkor derült ki a lefordított szövegből, hogy a házban rekedt ember egy *nő* volt.

Az a gyerek, aki a nemzetközi felmérésben angolul, franciául (indoeurópai nyelven) olvasta a szöveget, az első pillanattól kezdve tudta a *she* stb. személyes névmásból, hogy egy nő a cselekvő, míg a magyar gyerek a szöveg kétharmadánál jutott ehhez az ismerethez. Fordítási ügyetlenség, mondhatjuk, hiszen az első mondatban is elhangozhatott volna a *nő*, és akkor a magyar diák nem kerül hátrányba a külföldi diákokhoz képest.

Az eset a nyelvek közötti különbségre is rávilágít, arra, hogy a nemek megnevezéséhez az egyes szám harmadik személyű névmás elég az indoeurópai nyelvekben, a magyarban viszont kell egy másik szó, mely ezt kifejezi.

Még egy példát említünk: *A hársfaágak csendes árnyán...* című középkori vers, Vogelweide verse egy szerelmi együttlétet beszél el. Tanítványainkkal meghallgattunk egy hangfelvételt, melyen férfi színész adja elő ezt a verset. Az előadással semmi gond nincs, ám a megszólaló férfihang megtévesztő, mert a vers egy (fiatal) nő élményét szólaltatja meg:

*Vigan futottam
ki a rétre,
és kedvesem már várt reám.
Oly izgatottan
jött élembe!
Mily boldogság volt, Máriám!
Hogy megcsókolt-e? Meg biz ám!
Ejhajahujj!
Most is pirul belé a szám.
S tréfás kacagva
hamar ágyat
vetett szép pázsitos helyen...*

(Babits Mihály fordítása)

A várt rám, jött, megcsókolt, ágyat vetett állítmányok – a német eredeti szövegből egyértelműen kiderül az egyes szám harmadik személyű névmás alapján – férfira (!) vonatkoznak.

A nem elrejtése – sok példa van rá – lehet manipuláció is. Az irodalomban is előfordul, hogy „elrejtik” a nemet, s ez a mód kiválóan alkalmas (különösen a nemeket nem jelölő nyelvekben) az azonos neműek érzelmi viszonyának érzékítésére.

Sok esetben elég az embernek a neve a nem jelzésére, persze nem mindig. Az általunk nem ismert kultúra nevei nem igazítanak el azonnal. Ez történt, amikor egy vietnami filmről szerettünk volna valamit megtudni. Az internetes oldalon felsorolták a szereplőket, a film készítőit, s – szerencsére – minden név után zárójelben közölték, hogy férfi vagy nő az illető.

Énképünkhöz hozzátartozik, hogy melyik nemhez soroljuk magunkat, mennyire része a gondolkodásunknak, világlátásunknak a nem. Egy gyermekkel végzett vizsgálat azt mutatta, hogy a „Beszélj önmagadról!” kérdésre, mely a spontán énképet mérte föl, a gyermekek kilenc százaléka említette valamilyen formában a nemét. Azt is megfigyelték, hogy a nagyobb gyerekek, a serdülők nagyobb számban utaltak rá. A kutatók megállapítása szerint a nem „mérsékelten hangsúlyos tulajdonságnak bizonyult” (McGuire, 1984, 166.).

Szavak szexvizsgálata. A magyar nyelvtan tehát nem tükrözi a nemet, éppen ezért a nemi különbségeket szókészlettani eszközökkel ragadjuk meg – ha szükséges. A foglalkozásnevek esetében korábban alig volt szükség a nő megjelölésére, lévén, hogy a nők nem végezték azokat a munkákat. Azután egyre több foglalkozási ágban bukkantak fel a nők, s így szaporodni kezdtek a női megnevezések is: *doktornő, főnöknő, orvosnő, gondnoknő, igazgatónő, művésznő, tanárnő, tanítónő, rendőrnő, postásnő.*

Megfigyelhető a női foglalkozásnevek „férfiasítása” is: az *óvónők* mellett felbukkannak az *óvóbácsik*, az *ápolónők* mellett az *ápolóférfiak* (tréfásan *bajszos nővér*, *Peti nővér*). A *manöken* eredetileg nő, de a nyelvek közötti vándorlásban elvesztette nemét, Magyarországon nő mellett férfi is lehet manöken, bár a *manökensrác* sem ritka – nem honosodott meg a mulatságosan hangzó *próbaeány* és *próbafiú* (Holczer, 1990).

A nő a nyelvben. A nyelvekben a nemeket párba rendeződve is megnevezhetjük: *nő – férfi; csaj – srác; lány – fiú; hölgy – úr.* Ezek a párok stílusértéküket tekintve is összetartoznak, s egy jól működő rendszert alkotnak.

A továbbiakban a nőkre vonatkozó szavak használatával foglalkozunk, először általánosságban, majd azt vizsgáljuk, hogy a társkereső hirdetésekben a nők hogyan nevezik meg önmagukat, illetve a társ megnevezése összhangban van-e a már említett rendszerrel.

A *nő* a legáltalánosabb, leggyakoribb megnevezés – a biológiai nem és az életkor kifejezésére, a *lány* vagy *asszony* ezeken túl a családi állapotra is utal (nem férjezett, hajadon – férjezett). Ehhez a két szóhoz képest a *hölgy* választékos és szintén gyakori. A *csaj* odavetett, bizalmas stílusú, az 1972-ben kiadott *Magyar értelmező kéziszótár* még argónak minősíti, erről a módosított, új kiadás 2003-ban ezt írja: „... szűkítettük az argó kategóriáját. Az *ÉKsz.-ban*

ekként megjelöltek tekintélyes része ugyanis inkább a bizalmas nyelvhasználat eleme – a gyakoriságát tekintve is” (ÉKsz2, XVI.). A csaj a jelentés alapján ‘lány’, ill. ‘nő’, vagyis az életkori jelentése általánosabb, mint a hölgyé. Az asszony első jelentésben a családi állapotot fejezi ki, más jelentésben ‘felőtt nő’, tehát az életkorra utal.

Természetesen ezek alapkategóriák, a nyelvhasználat ennél változatosabban nevezi meg a nőket. Számtalan rokon értelmű szót gyűjtöttek össze a szlengszótárakban, a diáknyelvi szótárakban, s ezt a szókészletet többféle szempont szerint csoportosíthatjuk:

- (a) életkorra utalók (*kislány, bakfis, nő, asszony, nagymama*),
- (b) a társadalmi helyzetre vonatkozók (*úriasszony, vászonceléd*),
- (c) a stílusérték alapján (*úrhölgy, dáma – pipi, bige*),
- (d) a nőkhöz való viszonyulás alapján (*boszorkány, szépasszony*) stb.

Gyakoriságukat tekintve a Magyar Nemzeti Szövegtár (MNSz.) adatai alapján is megállapíthatjuk, hogy a nőkre vonatkozó szavak nem egyformán fordulnak elő a különböző nyelvi rétegekben. A *lány* pl. a személyes nyelvhasználatban a csajjal „vetélkedik”, a *csaj* egyáltalán nem található meg a hivatalos szövegekben, a *hölgy* közel azonos mennyiségben van a sajtó, a szépirodalmi és a hivatalos alkorpuszban, s ez utóbbiban kétszer gyakoribb a *nő* szónál.

Nők – apróban. A lakossági apróhirdetés olyan „kisműfaj”, amely a tájékoztatást, a társkereső hirdetés a kapcsolatkeresést szolgálja, emellett cselekvésre való felszólítás is. Az alkotójától tömörséget kíván (anyagi érdeke is a hirdetés feladójának), főleg az sms-ben feladott hirdetésekben van terjedelmi korlát. A hirdetés gyakran sémákra épül: a szövegíró sok hasonló szöveg alapján készíti el a magáét, vagy a hirdetésfelvevő segítségével írja meg. Ezért nem lehetünk benne teljesen biztosak, hogy ki az alkotó, hogy a minták mennyire befolyásolják a szöveget. Figyelemfelkeltés céljából az egyéni szövegalkotás is előfordul. Az apróhirdetésekkorábban már foglalkoztak folklorisztikai, szövegtani szempontból (Fejős, 1981 és Tóthné Litovkina-Nagy J., 1996), most azonban más szempontokra helyeztük a hangsúlyt.¹

Van egy olyan műfaj az apróhirdetéseken belül, amelyben a nem megnevezése igen fontos: a társkereső hirdetésekben. A hirdetőújságok a beküldött hirdetéseket csoportosítják, hogy megkönnyítsék a tájékozódást a szövegek között – akár nyomtatott, akár internetes formában közlik a hirdetéseket. A korábban megnevezett kategóriák közül a csoportosítást a *hölgy – úr* szavakkal nevezik meg négyféle variációban: *hölgy keres urat, úr keres hölgyet, hölgy keres hölgyet, úr keres urat* (pl. Expressz, www.piroslamp.hu). A választékos megnevezés itt a szerkesztésben érvényesül.

Más források társat, illetve társnőt (esetleg kimondottan szexpartnert) keresnek.

A hirdetési szöveg sémájához tartozik az életkor, a külső (testsúly és magasság) jellemzése, melyeket számsorozattal adnak meg, pl. 52/162/58. Ebből a magasság egyértelmű, a két szélső szám a kor és a súly, az egyértelműség ked-

¹ Fejős Zoltán a következő házassághirdetés-típusokat különbözteti meg: önbemutató-ajánló, előíró-kérő, cserélő.

vért hozzá szokták tenni az éves vagy a kg szót.² Bár a hirdetés feladásakor az alrovatot is meg kell jelölni, a nem megnevezése gyakori eleme a szövegeknek.

A szövegalkotókról azt feltételezhetjük, hogy a hirdetésben szereplő adatok egyben a fő változók is: tehát a nem, életkor, iskolai végzettség valóságát elfogadjuk. A hirdetés szándéka változatos, a házastársi kapcsolatoktól a baráti, illetve alkalmi szexkapcsolatig terjed. Az viszont közös mindegyikben, hogy a feladó önmagát reklámozza, olyan pozitív képet sugall magáról, amely az „eladhatóságát” fokozza, feltételezhető, hogy a nő szinonimái közül a kedvezőbbek találhatóak meg a hirdetésekben. A hirdetés is fölfogható az énkép megfogalmazásának, a rövid terjedelme, a megírás viszonylag rövid ideje a spontán énkép helyzetére emlékeztet, egyben énbemutatás, de „arcvédelem” is.

A hirdető nő. Különböző forrásokból gyűjtöttünk anyagot a nő megnevezésére. Egyrészt egy konszolidált női laphoz beküldött hirdetéseket, majd az ugyanebben a lapban megjelenő sms-hirdetéseket, másrészt internetes társkereső szövegekből és egy hirdetési újság társkereső rovatából. A különböző források befolyásolhatják a megfogalmazás stílusát, ugyanis a hagyományos értékeket képviselő hetilaphoz stílusban alkalmazkodhatnak a hirdető, a hirdetési újságnak viszont nem biztos, hogy van ilyen szerepe. Az anyaggyűjtés a kutatás szempontjából etikai normákat nem sért, hiszen ezek a szövegek a nyilvánosság számára készültek (megjelentek a sajtóban vagy az interneten), és az időbeli összehasonlításra is mód nyílik azzal, hogy a korábbi évtizedek apróhirdetéseivel összevethetőek.

Száz hirdetésszövegben a megnevezés a következőképpen alakult: nem használt semmilyen saját nemre való utalást 13%, ennek az lehet a magyarázata, hogy a hirdetést eleve alcsoporthoz küldik az emberek, ezért takarékoskodnak a szóval. A többiben (87%) a három leggyakoribb megnevezés a *lány*, a *nő* és a *hölgy* (13%, 25%, 23%, a teljes minta 61%-a), ez a várt eredményt hozta, vagyis a stilisztikai értékét tekintve a semleges és a választékos szót használták a legtöbben. A szóhasználat abban is érdekes, hogy milyen életkorú hirdető nők melyik megnevezést használták.

A *lány* 20–35 évig (átlag 27 év, szórás 5,61) fordult elő. Lehet, hogy a 27 év körüli átlagot valaki magasnak tartja a *lány* használatához, de ha a családi állapot jelölését is figyelembe vesszük, akkor érthetővé, elfogadhatóvá válik ez az önjellemzés. A *nőre*, illetve a *hölgyre* való váltás 30 év körül következik be, itt van átfedés a két korosztályi megnevezés között. Szinte azonos eredményeket kaptam a *nő* és a *hölgy* használatában (30–66 évesig, átlag 44 év, szórás 8,47, ill. 9,01) a teljes mintában; a használat finomabb részleteinek elemzéséhez nagyobb méretű minta kell.

Fölvetődik kérdésként, hogy milyen típusú hirdetésekben melyik a gyakoribb – főleg a hirdetés céljára gondolva. A (házastárs) társkereső céljából feladott hirdetések között a *nő* összes előfordulása itt található, a *hölgy* viszont nagyjából fele-fele arányban a szexpartner-hirdetésekkal osztozott. Ennek a magyarázatára a *hölgy* szó egyéb használatával is felelhetünk kicsit később.

² Mivel a társkereső hirdetések életkor/magasság/kilogramm paraméterei nincsenek rögzítve, olykor eléggé rejtélyesek az adatok.

A nők önmaguk megnevezésére egy-két esetben a keresztnévüket adták meg, szórványos volt a foglalkozás (*jogásznő, tanárnő*), a szexis tulajdonságok hangsúlyozása (*boszorkány, boszi, szösz, vadászbombázó, gésalány, cicababa*), de a családi állapot is (*özvegyasszony*). A *csaj(szi)* ebben a gyűjteményben csak kétszer szerepelt, ezt a bizalmas, szleng megnevezést talán nem találták kellően pozitív énbemutatásnak, mint a többi. (Megjegyzem, hogy az egyik, kifejezetten fiatal nőknek szóló folyóirat következetesen *csajnak, csajszi*nek említi magukat.)

Arra a kérdésre, hogy a felvázolt, jól áttekinthető rendszer felismerhető-e a hirdetésekben, az adatokból azt válaszolhatjuk, hogy az élő nyelvi használat során nem nagyon érvényesül a rendszer. *Nő keres férfit* 13%-ban, *hölgy urat* 9%-ban, a többi eset nagy keveredést mutat. Néhány változat: *lány keres férfit* 5 alkalommal (ezek a hirdető a átlagéletkor – 27 év – felettiak voltak), *hölgy férfit* 4-szer.

Hölgy. A *hölgy* szó használatáról egy kicsit bővebben is érdemes szólni. Udivarías, választékos nyelvhasználatban teljesen természetes, pl. nyilvános közegben megszólításként, azonkívül rámutató megnevezésként (*Nyelvművelő kézikönyv* I. 1980, 636.) is él. Énbemutatásként szintén választékos; előkelőséget, finomságot sugall. A szexhirdetésekből a *hölgy* viszont a diszkréciót, a különleges kalandot ígéri, így emeli meg a nagyon prózai, néha pénzért nyújtott szolgáltatást és az ilyen munkát vállaló nőket.

A nyelvművelő írásokban fölvetik a *hölgy* szó használatának változását, s ahhoz, hogy ezt más forrásból is alátámasszam, a hirdetésszövegek mellé egy véletlenszerűen kiválasztott 50 mondatos mintát hozzátettünk az MNsz. gyűjteményéből. Az 50 mondatból 41 pozitív tartalmú volt, hivatalos, tiszteletteljes említés, a szó eredeti jelentéséhez igazodó volt 7 mondat (14%), életkorhoz illő vagy megszólítás stb. A többi mondat a sajtó nyelvhasználatából volt, s az újságírónak az az attitűdje szólt meg belőle, hogy a nők rendkívüli teljesítményét elismerte, 11 mondat (22%) sportolók eredményeit emlegette (pl. a *hölgyek versenye*) – erre hivatkozik Zimányi Árpád (2000) is. Ebből az alapállásból érthető a *rendőr hölgy, ügyintéző hölgy* is, amelyben már nem értek egyet az elmarasztaló véleménnyel: *„Tehát nem annyira a megkülönböztetett udvariasság vagy választékosság igénye hozza magával a hölgy említő forma gyakoribbá válását, hanem a kevésbé megfelelőnek érzett nő tudatos kerülése”* (Zimányi, 2000).

Az 50 mondatos mintából 9 mondat (18%) az előzőekkel homlokegyenest ellenkező volt: bűnözők eufemisztikus megnevezésére szolgált, főleg prostituáltak tetteinek leírásában. Ugyanezt az eufemizmust, körülírást érezzük a hirdetésszövegek megfogalmazásában is.

Egyéb nyelvi jelenségek az „apróban”. Néhány, a témától kicsit távolabb lévő érdekességet említünk még. Az sms-ben feladott és az internetes hirdetések jó részében a közvetlen kapcsolatfelvétel is megjelent köszönés, üdvözlés és a tegező alakok formájában. Az egyes szám második személyű fogalmazás a cselekvésre (telefonálásra, válaszadásra) való felszólítás, nemcsak tényszerű, személytelen tájékoztatás.

A nők önmagukról alkotott képét jellemezni természetesen nem lehet csak a társkereső hirdetések alapján, de választott szempontunk egy átfogó vizsgálat kezdete lehet.

Tanulmányunkban csak a nem kifejezését vizsgáltuk, nem tértünk ki arra, hogy milyen tulajdonságokat tesznek hozzá a nők, hogyan „adják el magukat”. A szövegalkotásbeli különbségek a társadalmi változásokra is utalhatnak, úgy érezzük, hogy a korábbi „feleséget keres”, „férjet keres”, „házasság céljából” kifejezések eltűnése összhangban van a mai magyarországi házassági statisztikákkal. A nemek egymáshoz való viszonyáról úgy is képet kaphatunk, ha egy következő vizsgálatban a másik nem önjellemzését is hozzátesszük.

Irodalom

Expressz, 2005. ápr. 28.

Fejős Zoltán (1981) *A házassági hirdetések: példa a mai folklórról mindennapjaira*. 53–65. In: Niedermüller Péter szerk.: *Folklor és mindennapi élet*. Budapest

Grétsy László–Kovalovszky Miklós szerk. (1980) *Myelvművelő kézikönyv*. Akadémiai, Budapest

Holczer József (1990) *Női posztok férfi módra*. Édes Anyanyelvünk, XII. 3.

Magyar értelmező kéziszótár (2003) Akadémiai, Budapest, 2., átdolgozott kiadás (Éksz.)

Magyar Nemzeti Szövegtár (MNSz.)

McGuire, W. J. és McGuire, C. (1984) *A spontán énkép alakulása az egyén különbözősége alapján*. In: Hunyady György (szerk.) *Szociálpszichológia*. Gondolat, Budapest

Nők Lapja, 2005. jan. 5., 2005. márc. 16.

Tóthné Litovkina Anna–Nagy Janka Teodóra (1996) *Aki keres, talál?! (Férfiak és nők apróban)*. Új Dunatáj 1/3. 53–66.

www.piroslampas.hu

Zimányi Árpád (2000) *Hölgyek és férfiak*. Édes Anyanyelvünk, XXII. 5., 6.

Czapáry Veronika

Őrültek Városa

(Részletek)

A két szöveg részlet az *Őrültek Városa* című készülő regényből, amely tartalma nagyrészt a következő: Aliz (Lewis Carrol: *Alice Tükörországban*) és Cincinnatus (Vladimir Nabokov: *Meghívás kivégzésre*) a legjobb barátok, és az Őrültek Városában laknak. Aliz tud a tükrokon keresztül mászkálni és így képes utazni a Város és a háromdimenziós valóság között. Cincinnatus viszont nem tud utazni, és nem érzi jól magát a Városban, mert ott nincsen szerelem. Aliz, amikor még utazik, különféle nők történeteit hallgatja meg, amit beolvaszt a tükörbe, így az írássá válik. A Nagy Háborúban a Tükörváros és Őrültek Városa közötti háború miatt mindegyik megsemmisül, így Aliznak ebben a világban kell élnie, és csak emlékezik az Őrültek Városára és arra, hogy valamikor tudott a tükrokon keresztül mászkálni. Különböző városokban telepedik le, végül hosszabb ideig New Yorkban él, és ott tűnik el. Cincinnatus örökké fantom marad, amíg a kivégzése el nem jön.

Az Őrültek Városa csak az emlékezetükben él tovább.

Tükrök

Aliz rájött, hogy a tükör túloldalán igazi világ van, és hogy már nincsen értelme onnan visszajönni. Áttetsző fények, langyos üzenetek, hosszú sóvárgások, minden ami ott volt ebben az őrült ütemben, újra és újra. És Aliz csak szépen és lassan élt, tett meg bizonyos lépéseket a ködből, óvatosságból és fájdalomból, a tünékeny szavak és tünékeny fájdalmak mezején. Végül eljutott oda, ahol mindig is szeretett volna lenni, a tükrokk közötti félhomályba.

Megint ott állt előtte a tükör, megint látta a mélyén a valóságot, nem tudta megállni, átdugta rajta a kezét, érezte, ahogyan átfolyik rajta egy álom.

És mindig minden napon ugyanaz a tükör, ugyanaz a fájdalom a túloldalon, ugyanaz a láz és ugyanaz az arc nézett vissza rá unos-untalan, esős éjszakákon, kedves és laza nappalokon, mindig, amikor meghalt és újraéledt, mindig, amikor csak emlékezett, minden reggel, minden nappal, ez a szöveg volt az, amire ő ébredt fel.

És Aliz továbbélt megint egy nappal.

Tovább az éjszakáknak, tovább a tavaszoknak, tovább a néma tündöklő és tétova fáknak. És Aliz csak hagyta magát újra élni, a fák, és a hangsugárzások közötti éjszakákban. Keze áthatolt a tükrokon, a tükör selymes és lágy formáin, megpillantotta önszerető valóságát, a visszaverődés áttetsző tüit, a tükrokon, amibe mindig beleőrült azokon a szépséges nyarakon, amikor minden olyan nyilvánvalóan és áthatóan fényes szertelen és bizonytalan volt, a hullámvás után. A tükrokon.

És persze minden ott volt, ugyanaz a mondat.

Megint és újra. Fájt. Őrülnék tűnt és boldognak, meghalt és azon a nyáron újraéledt, látta és érezte, ahogyan végighúzza kezét a testén, a testen, ezen a lány szeretett tárgyon, megsimogatja

a felületet, megcsókolja a testet, a testet.

A tükör testét. Amivel egygé vált, megcsókolta, szájába vette, aztán újra meghalt, áthatolt a törött tükrön, a tükrön, ami túlmutatott minden vizes valóságon, keserű színen, és izzadáson.

Nem voltak napsütések és nem voltak arcok.

Csak a tük, amik beleálltak a testekbe, fájdalomosan, hangtalanul átszúrták az oldalakat, tük, amik folyékony lemezből voltak, tengerből és napsütésből. Némán, kegyetlenül, a tük.

És újabb égzuhanás, igen megint a részeg percek, igen megint a gondolat alatti sorvadás, megint egy arc és egy kettő közötti lépés, egy néma olvadás, egy pohár, egy ébredés, egy tű, a szem.

Talán a koporsó előtti utolsó agygalok közötti hajnalokban, meg meg állva, újra átzuhanva, megint itt vagy, szeretlek tükörformám.

Ezek a tükrök, a végtelen átható és selymes szobákban, csak ragyogtak, ragyogtak. A tenger, ez a kék óriás ott állt és csak rohant felé, rohant a tengerbe, mint aki még sosem látott tengert, mint aki még sosem érezte a tenger ízét, csak rohant, rohant és előtte, mellette, minduntalan a tenger, minduntalan hatalmas végtelen tükrök, olyan tükrök, amikben mindenfélék történtek, a tükrök, amik átlátszatlanok, és betapasztanak múltat és jövődőt, olyan tükrök, amelyekben önmagát látta és valami mást, látott benne valami mást is, valami végtelent, valami összeolvadást, valami ugrást a hatalmas kék tengeres tájon és Aliz csak rohant, rohant, rohant neki a tükröknek, és tudta, mindez az ő birodalma!

A tükrök, amik átlátszatlanok.

Nem volt nehéz átlépni rajtuk.

Csak átfolyni, feloldódni, ugrálni egyik tükörből ki és be, a hatalmas kék oszlopos tájon, a tükrökkel kirakott szobákban. A tük, amik végleg beleálltak és a szeretkezés látványa felkavarta Alizt.

A fürdőszobában a hatalmas tükrök előtti tájon és a tengerben, csak őket látta, őket érezte, velük volt, mintha örökké csak velük létezett volna, örökké, örökké.

Átható végtelen tükrök.

Csak rohanni megint a tengerparton, a napsütésben, a néma szélben, Aliz érezte, ahogyan a lágy szél átfúj rajta és ő ott van megint, a ragyogó napsütésben. Akár a fürdőszobában, a veszélyes és vészes tükrök között, akár a víztükörben, de mindig ott voltak előtte a végtelen tükrök a napsütötte tengerparton, a végtelen kék tájon.

Megint újabb arcban, újabb dallam.

És Aliz megint csak magát látta, a tükrökkel kirakott szobákban, a végtelen lágy hullámok között, ahol a hangot hallotta. A tük már szétégették testét, de a dallam, a dallam. Az áttetsző ének, megint és újra, a dallam.

Lassan és dermesztően, a tükrökkel kirakott szobákban. A tenger.

Ezek a lágy ünnepek. Megint éneklésre készítették és boldog volt, hogy ott utazhatott. Megint és újra a végtelen tenger volt ott előtte, amit látott, amin áttört, ami létrehozott számára egy valóságot a keret nélküli létben, a tükrökkel kirakott szobákban, meg-megállva újra a tenger lakta tájon. Aliz boldog volt, hogy átúszhatott és feloldódhatott ebben a higany nélküli létben, át és átszőve a végtelent,

ott voltak előtte a tükrök, a tükrök az átfolyt valóságban.

Már nem volt más ebben a játékban csak a tükrök, a tükrök néma és kegyetlen játéka a maró savval, a tükrök néma játéka a maró savval.

A tenger, ez a végtelen áttetsző tenger nyugodtsággal és jóllakottsággal töltötte el Alizt, mint aki végre hazaérkezett és mint aki végre valahol otthon van. Áttetsző és végtelen tükrök a végtelen tájon, mindez szép volt és kék, a végtelennel határos érzéssel töltötte el.

Aliz órákat ült a tükör előtt, mielőtt áthatolt volna rajta, mielőtt megtörtént volna az első higanyszerű áthatolás. Nem fájt, csak valami higanyszerű érzés rázta meg, nem tudta, hogyan került oda és hogyan jut vissza onnan, mindenesetre látta a szoba másik felét, mindent szépen rendesen, csak fordítva. A tükör másik oldalán a színek kékesebbek és halványabbak voltak, a formák áttetszőbbek és változékonyabbak.

Persze előtte megvizsgálta magát és csak kérdezte, kérdezgette a tükröképét, szorosán szemezett is vele, de az semmit nem csinált, amit ő ne csinált volna, csak bámult bele ebbe a kétdimenziós valóságba.

A tükrök mindig minden előtt ott voltak és ragyogtak a hozzátapadt tájon. Mindenekelőtt és mindenek után ott voltak a tükrök, égtek és beszéltek a hozzátapadt tájon, védtelenül, megbocsátva, és mindent elfelejtve.

Aliz tudta, hogy a tükrök még azelőtt léteztek, mielőtt ő szólt volna akár egyetlen szót is az éjszakáról. Hatalmas és végtelen átáramló tükrök, elvarázsolták és megremítették az éjszakából. Valami olyasmit érzett,

mintha már mindig ott lett volna a vékony határvonalon, ami a tükröket elválasztja az éjszakától. Már vége volt az határok körüli járkálásnak, mert a tükör mindent befedett és elfeledett, átúszott a határmezsgyén, a vékony vonalakon, boldogan és világosan, az éntől megszabadulva.

A tükrök a gyertyákhoz hasonlóan tovább égtek, megmásíthatatlanul és visszahozhatatlanul. Egy újabban felmerült elgondolás szerint azonban az extra dimenziók közül egy vagy kettő viszonylag nagy, vagy akár végtelen kiterjedésű is lehet. Mint a mennyország, letölthető egy fájlban. És ez megnyugtatta. Hát persze, a dimenziók.

Megmutatta, hogy van olyan sejt-automata, amely képes reprodukálni önmagát – a reprodukció tehát nem kizárólag az élő szervezetek sajátja, és hogy ez a szoftver nem merevlemez-függő, legyen szó akár egy számítógépről, vagy az emberi agyról.

Mindezeket az érzéseket a tükrök értelmezték.

Gyönyörű színes és végtelen tükrök. A tengerparton voltak.

Csak Aliz tudott mondani róluk bármit is.

A fürdés és olvasás

Lassan haladott valami megsemmisülés felé. A végtelen tenger jutott az eszébe. Cincinnatus szeretett a tenger közelében járkálni, főleg miután a börtönből kiszabadult és lehetett boldogan mászkálni a tengerek és naplementék között. Igazán jó érzés volt néha kibújni a mamuszkából és csak feledni, feledni. Már kicsit unalmas volt a szobájában, a börtön falai

között ücsörögni és folyton csak a kivégzésre várni, a végső nagy szomorúságra.

Cincinnati egyenként szedte ki csontos lábait a papucsból. Ahogyan kiszedte, látta, hogy már egészen fehérek lettek a használaton kívülségtől. Mindig csak ugyanabban a mamuszkában lenni órákon, sőt éveken át, ez lefárasztotta. Jó volt kibújni a papucsból és hatalmasat rohángálni a napon. Érezni, ahogyan a homok a lábát dörzsöli, igen, ez jó volt.

Aztán már egyre jobban megbizonyosodott róla, hogy az élet egy nagy álmodás. Cincinnati szeretett a bábok között mozogni, úgy érezni, hogy ő élő és valódi. Bábok és vég nélküli színdarabok. Fantomok. Cincinnati szeretett a vég nélküli bábok világában létezni, abban a világban, ahol minden olyan egyszerű és mozgásképtelen, abban a térben, ahol Cincinnati létezett. Fantomok, fantomok, minduntalan ezt ismételte kicsi ingjét igazgatva, fantomok, és mamuszának szárnyát is hozzáigazította a többi látványához.

Persze nem tűnt mindez túl hosszúnak, sem túl bonyolultnak, de Cincinnati végül úgy döntött, hogy megmártja keskeny és finom kis bőrét a hideg víz selymes levegőjében. Igazán meleg és forró volt a levegő ehhez az akcióhoz, ezért nagyon jóindulatúan és óvatosan fogott hozzá. Először csak finom kis lábujjait dugta bele a vízbe, aztán a kezét is, de a hideg víz és a forró levegő hatalmas ellentéte megrázta, hirtelen úgy érezte, talán jobb lenne visszafordulni és elfelejteni ezt a megható napsütést, elfelejteni mindent, ami ezzel kapcsolatos, és elmenekülni a hűvös kis szobába a

többi lényel együtt és csak Alizzal beszélgetni reggelig megint a tükrökről. A napsütés nagyon riasztó. Hiába, Cincinnati, bár fényből volt, mégis olyan sokat ült a börtönének falai között, nem szokta meg ezeket a fény sugarakat. Folyton forgolódott, hogy felfogja őket, fejtellenül kapkodva úgy akart fordulni, hogy fényvezetőnek tűnjék. A környezetében lévők fél szavakból is megértették egymást, mivel nem voltak olyan szavak, amelyek magányos y-ra végződtek, vagy meglepő következménnyel csúzlivá, vagy áttetsző madárrá változtak volna. Úgy döntött, lassan belecsúszik a vízbe, érezte, ahogyan gyengéd és vékony testét, az ereket és a többit végigjárja a víz lehelete és ez megnyugtatta, de el is bizonytalanította a dolgok felől.

Belemászott és mintha láthatatlan lett volna, úgy futott végig a víz a testén. A víz végigvonaglott a testen és mindez láthatatlanul fontos volt számára. Cincinnati, drága kis Cincinnati, végre mamuszával elmentében, piros cipőcskében ott állt a vízben és rájött, hogy nem tud úszni, egészen kétségbeesett, most mi lesz. Itt fog-e a végtelenségig lebegni a vízben, mert nem süllyedt el, halad-e majd valamerre. Mindenesetre egészen kényelmes kis állapot volt lebegni a vízben, égnék meredt fejjel, csak lebegni, lebegni és semmi mást nem csinálni.

Nézni az eget és érezni, ahogyan a víz mindig és mindig visszatér a testébe, mintha valami végtelen óceán végtelenségével együtt állna és feküdne a vízben, olyan érzés volt mindez.

Igen, Cincinnati nagyon szeretett énekelni és öltözködni. Mindennap felvette a mamuszát és megigazította fehér kis ingjét, ebben ki is merült az öltözködése, de a világ, amibe ilyen-

kor beleszagolt, magával rántotta. Bizonyos dolgokat képes volt megmagyarázni.

Végül eggyé vált a vízzel, lassan lebegve eggyé vált vele, ott feküdt rajta a végtelenségig, amíg meg nem találta. Nem érdekelték már a vélemények és nem érdekelte az élet sem, valami végső végtelenségben lebegett, abban a hitben, amikor még azt gondolja, hogy végtelen és Cincinnatus mivel nem ember volt, hanem báb, és a bábok örök halhatatlanságát örökölte, igen, védtelennek érezte magát, a tájat, ami körülvette. Valami olyan érzés volt, mint a víz, soha nem merült el benne, mindig csak lebegni.

Végül eggyé vált a vízzel, lassan lebegve eggyé vált vele, ott feküdt rajta a végtelenségig, amíg meg nem találta. Nem érdekelték már a vélemények és nem érdekelte az élet sem, abban a hitben, hogy végre ez a végtelen tovább fog tartani bármilyen más érzésnél, rájött, hogy a nyelvvel volt kapcsolatban mindez. A nyelv végtelenül gyöngyözött előtte és mivel halhatatlan bábfigura volt, egy írónak örök mása, tudott önnön halhatatlanságáról.

Végül eggyé vált a vízzel, lassan lebegve eggyé vált vele, ott feküdt rajta a végtelenségig. Nem érdekelték már a vélemények, nem érdekelte az élet sem. Mindegy, hogy ez hazugság volt-e vagy sem, jól érezte magát ezzel az elképzeléssel, hogy a tenger végtelen láncolatán lebegethet, anélkül hogy eggyé válna a vízzel, valami halványkék jutott eszébe, a táj a maga, ahol megtalálhatja.

Végül eggyé vált a vízzel, lebegve eggyé vált vele, feküdt rajta a végte-

lenségig, amíg meg nem találta. Nem érdekelték már a vélemények, nem érdekelte az élet sem, valami végső végtelenségben lebegett, abban a hitben, milyen jó itt élni és ugránozni nagy boldogan. Valójában a végtelen szövegben találta magát és ő volt az, aki az írást utol tudta érni, a világoskék füveket világoskék párával, az ibolyaszínű szivárványt rengeteg fényével, a töréseket, amit a fény okozott neki, hogy mindez jó.

Jó volt élni, igen, igen, a vízben ugrálni. A rengeteg színű szivárványt bámulni.

Végül eggyé vált a vízzel, lassan lebegve vált eggyé vele, feküdni rajta a végtelenségig. Nem érdekelték a vélemények, nem érdekelte az élet sem, végső végtelenségben lebegett, tudta, végre szerencsés lesz és elfelejtheti, miért van, hol és minek, hogy mitől olyan összeálló az egész. Ahogyan a fény törik át a színeken.

A forró tengerparton a hullámok hangja megnyugtatta Cincinnatust. Cincinnatus mindig csak Alizra gondolt. Igazán megnyugtatólag hatott rá. Aliz, amint fekszik a tengerparton, igazán vicces látvány. Cincinnatus nem tudta őt elképzelni strandolni. Alizt mindig más dolgok érdeklik, például a homokvárak építése, és bizonyos dolgok, hogy csak úgy kis fürdőruhájában sütkérezzen a tengerparton, ez szinte elképzelhetetlen volt Cincinnatus számára.

Persze ő sem egy szokványos strandoló, fehér kis ingjét nem vette le, a mamuszát is csak egy darabig (néha vörös papucsra cserélte), de jó volt felolvadni a napban, a nap fényében, a végső és örök fényben, ami az emberre hullik, akár az eső, életet ad,

és vesz, de mindig és örökké él, akár az eső.

Igen, tudta régen, még az örültek városának a megszűnte után, hogy bizonyos emberek napimádók és kezdett rájönni, hogy megérti ezt az imádatot, végső soron *nap nélkül* nincsen semmi, ez a kis bolygó is csak forog körbe, könyörögve a fényért, a fényért, ami életet vesz, a fényért, ami életet ad, és örökké csak vesz.

Cincinnatus már régóta beismerte, hogy napimádó. Mindig is a fények voltak a problémái. Azzal, hogy nem eresztette át a fényt, már eleve bezárták az átlátszatlan lények táborába. Ahol csak egy kis napot érzékelt, neki rögtön oda kellett rohannia, és lefeküdni, a fűre, városra, betonra, sziklára, homokra, bárhova, csak hogy nap érje kis testét. Igen, amikor bezárták, mindez borzasztó volt, a börtön sötét falai között, a végső fénytelenység.

Megint Alizra gondolt. Vajon mit csinál most? Vajon most mire gondol?

Erről a csendről, Cincinnatust, ha megkérdezzük nem nagyon tud számot adni, csak valami olyasmit mondana, finom bőr, a nap fénye a sugarakon, vagy a Parkban, az Aliz szobor, bármi, csak ne kelljen róla számot adni.

Talán a fény sütése a bőrödön? Ez lenne az? Vagy tükör ország cserepei az összes üveggel és mindennel, amit újra és újra kitaláltak. Igen, megsimogatta a bőrét. És ismét megjegyezte, hogy létezik. Hogy a fény átsüt a bőrén, hogy van keze és lába, hogy mindez furcsa, azon elgondolkodott. Nem bírta megszokni ezt a testet, az átlátszatlan lények világában, a létezés után. Cincinnatus számára a létezés a *firkálás volt*, papírokon keresztül évezredekig, csak írni, írni, írni

és ez a boldog testetlen létezés mégis egy sűrű testi létbe formálódik bele. A fájdalom, amit ekkor Cincinnatus érzett, elmondhatatlan volt.

Igen, a nyelv írássá lesz, tudta ezt jól, mégis a fájdalom, amit ekkor érzett, elmondhatatlan volt. A szerelem is, amit Maguska iránt érzett ehhez a fájdalomhoz volt hasonló.

De látod, ez nem túl eredeti ugyan, és később ismételni is fogom, mindig gyanítottam, hogy a törvény, akár csak a nyelv, bolond, de legalábbis a bolondság egyszeri helye és első feltétele. Ott lebegtetik a horizonton egy másik nyelv látható és csodás, kísérteties, ám végtelenül kívánatos káprázatát. Mindig csak egyetlen nyelven beszélünk? Hát nem. Nagyon is jól tudta ezt Cincinnatus, igen szomorúan, hogy mindig, mint mikor a tükör előtt bámulta magát és Alizra gondolta, Aliz áttetsző fényeire és arra a pillanatra, amikor valamikor meglátogatta. Csak több ezer nyelvet beszélünk, több millió szóval és végtelen grammatikával hogy a nyelv, akár csak az *Örültek Városa*, bolond. Ki kellett mondania. Bolond.

Igen, tudta Cincinnatus, hogy a börtön falai között, csak egy adott, a megkönnyebbülés. Végtelen hosszú papírokra végtelen hosszú szavak írása, olyan szavaké, amikre már nem emlékezett, mert nem *emlékezhetett*, fájdalom járta át ujjait, hiszen leírta egyszer és az törli az emlékezetet, újra leírta és újra kiradírozta. Igen, rájött, hogy nincs abszolút elsajátítás vagy újra elsajátítás. Mivel a nyelvnek nincs természetes tulajdonlása, csupán elsajátító dühre, elsajátítás nélküli féltékenységre vezet. Tudta az örülethez nagyon is közel áll ez a maró féltékenység a nyelv iránt. Nagyon jól tudta, hogy az írás egy börtön, soha nincs vége és mindig kielégítet-

len marad, mindig féltékeny önnön nyelvére, a másik nyelvére, minden nyelvre.

Cincinnati szeretett ilyen filozofikusan gondolkodni. *Megnyugtatták.* Mindig, amikor rájött valamire, megveregette saját kis vállát, szépen Cincinnati módra, nehogy a kis fehér ingnek baja essék és elképzelte, hogy ő is madár, mint Aliz.

Aliz szeretett madár lenni, Cincinnati pedig hal. Ő, nem delfin, nem értelmes hal, hanem csak *valami egészen értelmetlen* hal, úszkálni a végtelen kékségben és csak csillogást és káprázatot látni, ahogyan a fény áttörik a színeken, lazán és boldogan. Rengeteg és értelem nélküli hal, akikben nincsen értelem.

A nyelv beszéli ezt a féltékenységet, a nyelv nem más, mint fortélyos féltékenység. A törvény szívében vesz elégtételt. A törvény pedig ő maga, a nyelv, és bolond. Ezért szeretett Cincinnati az örültek városában lakni. Ott létezett legalább és észre sem vették. Most már nem. Csak Aliz és a kivégzők látják, az átlátszó lények miatt kell a sötét falak között létezni, azok miatt akiknek olyan könnyen megy mindenféle fényátersztés, mamuszát igazgatva, vagy köntöse szárnyait huzigálva kell ott lenni, amíg a kivégzés órája el nem jön.

Ő, hogy várta már a kivégzést. Ez az idő, amikor várakozott, ez volt a legelviselhetetlenebb. Csak jöjjön már a kivégzés és akkor vége, akkor a színpad lehull és mindennek vége lesz!

Eljut oda, ahol hozzá hasonló lények léteznek. Cincinnati már látta maga előtt, ahogyan rohan és megint csak ott lesz velük, velük, akiket úgy szeretett! Úgy érezte ezt a megsemmisülést, mint a test szenvedélyét. Már csak *idő* kérdése, tudta ezt jól. És az

idő oly lassan haladt, lassan, lassan, mint az évezredek. Persze Cincinnati ellátogatott, Londonba, Tokióba, New Yorkba, sok városba, de az egyetlen, ami várt már, újraéledő szívvel, az a kivégzés volt.

A kivégzés.

Amikor a hozzá hasonló alakok újra jönnek. Hajában napraforgó és ő csak szalad, szalad könnyedén, mindent elsöpör újra a szél, a kék ég, ő szalad, végre vége, oda, ahol már várják, ahol hangjukból ítélve hozzá hasonló alakok léteznek.

Ezért,

a tükrökben önnönmagával verekedett, valahányszor beléjük vágott, hogy összetörje őket, és megsemmisítse saját tükörképét. Eltűnt, megölte magát a tükrökben, és halálát olyan valóságosnak érezte, hogy attól kezdve csak, mint saját képmását túlélő bolyongott.

Cincinnati ettől a pillanattól fogva gyűlölte a tükröket. Aliznak ezzel az egyetlen szenvedélyével nem értett egyet. Képtelen volt felfogni, vajon mi a jó a tükrökben. Már az elején, a *történet* legelején, igen, amikor mindig a tükröknek kellett mesélni, és közbeszóltak, nem fogták fel, hogy milyen a papírokon való írás, amikor értetlenkedtek és úgy tettek, mintha..., amikor nem értették a szerelmet, Cincinnati már akkor is gyűlölte őket, de ez csak az elején volt, hosszú évszázadokig titkolta Aliz előtt, nem mondta el neki, csak nemrég, a legvégén. Tudta, hogy Aliz látja őt tükör nélkül is, ezért nem értette ezt a közvetítő szerepet, amivel a nagyra nőtt Aliz kommunikál mindenféle ember nevű lényel, főleg nőekkel, Cincinnati-nak mindez érthetetlen volt, hogy minek ehhez tükör.

TÜKÖR.

Igen, hallott a tükör stádiumról, tudta, hogy ez *valami* fontos dolog lehet, de akkor is, akkor is. Csak tükör, ne. Így gondolkodott Cincinnatus. És a NAGY háború után végzetes lett a véleménye. Végül is a tükörváros robbantotta szét az örültek városát, és ő ezt nagyon jól tudta, hosszú ideig magyarázta is Aliznak, már nem emlékszik, hogy órákig, vagy nappalokig, vagy évtizedekig, de sokáig és kitartó, kitartó türelemmel magyarázta, hogy az a sok tükör, amiből a tükörváros felépült, ők indítottak, pusztá féltékenységéből az örültek városa ellen hadjáratot, és ezért *annak meg kellett szűnnie*.

A lakosságot likvidálták, a város eltűnt, se híre, se hamva, már a mocsáron keresztül sem lehetett oda jutni, de gondolattal sem, és az örültek sem egyértelműen oda kerültek, hanem szétszóródtak a világban. Nem lett helyük, csak egy-két könyvben létezhetek tovább. Csak az örület létezik, ami a nyelvben van, az örület nyelve, az *örület városa*.

Cincinnatus nagyon örült, hogy a tükröktől erre a gondolatra jutott, és inkább nem is gondolt egyetlen tükörre sem. Kísértet és írói képzelgés révén szerencsére nem látta saját tükörképét, de ha meg is látott egyetlen tükörszerűséget, máris rohant onnan a napra.

– A nap. Látod a nap, nem tükör. Nem olyan hamis dolog, mint a tükör, Aliz. És csak azért, mert egyszer régen, úgy kezdődött a *történet*, hogy te át-másztál a tükrön, hogy szétolvadt és átjutottál rajta, mint egy világos ezüstös cseppen, attól a tükör semmit sem ér.

Igen, volt idő, amikor Cincinnatus ezzel próbálkozott, persze tudhatjuk,

hogy *reménytelenül*. Nem sikerült Alizt meggyőznie, Aliz azóta is, ha lát egy tükröt, megpróbálja elvesztett képességét újraéleszteni, átjutni rajta, de már nem lehet.

Már csak a másikat lehet a tükörben látni, mindig csak a másikat.

Cincinnatus egyszerűen csak gyűlölte a tükröket és reménykedett, hogy amikor a tükörváros háborút indít, önmagát is eltörli, nem marad tükör. De tévedett, tükör maradt, és csupán csak a városok, melyek tükrökből álltak, pusztulnak el.

Returns no more.

Cincinnatus szeretett olvasni. Ez volt az egyetlen, ami jó volt az örültek városának megszűnésében, az olvasás. Most is olvasott. Ezt olvasta:

Gyermekléptek láncá köti a kölyökfolyosóhoz, hiszen oly sokszor járt s oly sokszor nem járt ott – mert hát csakúgy kötötte azoknak az alkalmaknak emléke, amikor éppen nem volt ott –, s mindegyre ott szívja-szopogatja a nádméz gyönyörét az ajkai között tartott nádból a Kincses úrfi, mint azon a reggelen, amikor fölfedezte, mint a ház egyetlen olyan zugát, mely elhagyatott és gazdátlan lévén, az övé lehet. Az övé. Képzeletbelileg ugyan, de az övé. Mi más is a tulajdon, mint képzelet?

Szeretett olvasni Cincinnatus. Sokszor jobban, mint írni. Az olvasástól megjöttek és gyönyörű gyémántban tündököltek a gondolatok, megformálódtak és átúsztak a hullámhegyeken, Cincinnatus ahányszor fürdeni készülődött, mindig vitt egy könyvet és lebegve a vízen, eggyé vált vele.

Végül eggyé vált a vízzel, lassan lebegve eggyé vált vele, ott feküdt rajta a végtelenségig, amíg meg nem találta. Nem érdekelték már a vélemény-

nyek és nem érdekelte az élet sem, valami végső végtelenségben lebegett, abban a hitben, hogy egyszer végre meg fog halni és véget ér ez az utazás a fantomok világába. A víz gyönyöre, az írás és olvasás gyönyöre összefonódott a kis lelkében, és oh, Cincinnatus jobban fantomnak érezte magát, mint valaha.

Egészen egyértelműen megformálódtak a gondolatok és Cincinnatus tudós révén a fantomok világában, szeretett, sokat szeretett gondolkodni, és ezt a fürdéssel olvasással érte el.

Sokszor éveket töltött olvasással. Mivel már nem kellett ennie, és nem kellett az alvási helyeken törnie a fejét, hiszen a kivégzés ideje nagyon is elhalasztódott és csak Aliz vette észre, csak Alizzal létezett, ezért volt ideje olvasni.

A könyvtárakban létezni, a könyvtárakban olvasni, olyan jó.

Cincinnatusnak a betűk szolgáltak eledelül. Az tartotta életben, ha elolvassák őt és ha olvashat. Szeretett élni Cincinnatus. Szeretett a napsütésben futkározni. Imádta a tenger vissza nem verődő kék színét, a kékséget, ahogyan megcsillan rajta pára, azt, ahogyan minden napszakban a kéknek más ragyogása tűnik fel, a tengert szerette a legjobban, a tenger végtelen színét és a megmártózást ebben a kékségben, még az örültek városának megszűnte előtt, Cincinnatus imádott a kék városban élni, a kék városban, kék felejtéssel. És akkoriban sokkal kékebb volt minden.

A tenger kékjétől Cincinnatus is kéknek érezte magát egyre jobban.

Kéknek és készen minden fürdőre, újra és újra megmártózott a

vízben, a betűkben, tudta örökké fog élni, hogy léte örök, akárcsak a betűké, mert ő maga a betű, ő betű-Cincinnatus és ezért sokat fürdött, változatosan és alaposan.

Cincinnatusnak a fürdés lett a mániája és az olvasás. Ahogyan Aliz nem hagyta abba a tükrökkel való próbálkozásait, Cincinnatus a tenger kékjében talált megnyugvást, a kékségben, ahol minden bizonnyal hozzá hasonló alakok léteznek, a kék párában és kék ködben.

Végül is valamivel el kellett tölteni az időt. Nem volt több értelme másnak, mint a fürdésnek és olvasásnak. Aztán egyszer csak vége lett. Hogy mikor nem tudta megmondani.

Végül eggyé vált a vízzel, lassan lebegve eggyé vált vele, ott feküdt rajta a végtelenségig, amíg meg nem találta. Nem érdekelték már a vélemények és nem érdekelte az élet sem, valami végső végtelenségben lebegett, abban a hitben,

Eggyé vált velük. Akárcsak a köddel.

És Cincinnatus a porban, a hulló tárgyak és a perspektíva csapkodó vásznai között arra, ahol a hangjukból ítélve hozzá hasonló alakok léteztek. Megigazította a mamuszát és várt. A kivégzés hangja már közeledett és ott volt Aliz is, integetett a túlsó parttól.

Párálló köd, szépséges kékség, ennek volt értelme. Még éjjel előtt. Most sietni kell.

Mielőtt kifárad az anyag mindent meg kell tenni.

Fülöp Káthá
 reneszánsz vágy

-losnak-

*fabéjillatúnak képzelem az érintésed
 és spanyolvörösnek a csóкод.
 akár mandulaforgács a fürdőben:
 ég és borzsol, karcol és akar,
 mégis lágy, mint a gyúrtfátyol kombiné...
 látni akarod?
 nyújtózom, hogy indaként tekeredjen,
 kontyba fogom a kételyt, és hagyom...
 a nebész liliomgondolatok gőze elfed mindent.
 ballod?
 a bágadtársárga csendbe súgom,
 reszketeg szépség a szenvedély...
 míg kerubok röptét idézi az alázat...
 érzed már?
 most vezúvi akaratodból testemen születet hajnal...
 a gőgösbarna szemérmel felbabzsolja az izgatott nász...
 szemed kíváncsisága még áttetsző mozdulatlanság.
 érints meg...
 ereim kék lüktetése benned éledő hívó szavam,
 ujjad nyakam ívéről olvas parázna sóhajokat.
 akár egy kegyencnőt, úgy hajts igába,
 finomgyöngy érintésed legyen tett,
 bennem keményedő élet,
 könnycsepp...
 suttojj nekem...
 szemérmetlen zöld szavakat,
 alabástrom borzongást,
 marengófekete álmokat...
 illatos olajba mártom kezem,
 megérintelek...
 míg mézsort kortyol szád,
 hátadon ujjam folyékony táncba kezd,
 mutatva a nedűnarancs vágtyól
 a bíortébolyba vezető utat.
 szoríts hát magadhoz...
 fesztítő combok törékeny árnyával
 ölelkezik a kulcsolódó kábulat.
 Mária erénye csak várrom-valóság,
 Éva bűne karcsú borzongás*

*haraphatsz is...
 testem ajkadon érő zamata
 fűszeres óborként buggyan,
 bússzín szenvedély lepi el a kíváncsi falakat.
 mondd ki...
 hogy sikamlós szavad korbácsként terelje kancavágyam
 deres mámorba.
 beszívom feszes illatod...
 fabéj mit elképzelttem.*

W. Sulyok Aranka

A tér cigánya

*Kisír egy ház falán a begedű.
 A térre kitéved a vészna cigány.
 Rongyos a lépte.
 Foltos az árnya.
 Szívébe mártja a vonó jaját,
 s a tér fogsorában
 hol csattog a láz,
 altatgatja szépre az utca zaját.
 Ha reszket szemében
 a bíbor halál,
 kitántorog véle az élet
 a bokrok alá.
 Az éj kalapjába gyűri az arcát.
 S míg álomkabátba bújnak a fák,
 kigurul a szíve az ág sóhajából.
 Pörög,
 mint egy árva peták,
 pörög,
 s megáll.*

Színfalak

*Felállított színfalak bennem.
 A vakolat perog.
 A restaurátor ásít. Kinn rekedt.
 Sorok között üres széksorok.
 Elárvult díszletek.
 Elidegenített csend.
 Feszeng.
 Felül a zongorára.
 Nézi, ahogy a repedt ládikákra
 – karikákban –
 perog
 a fény.
 Beakad a bomályba. Szakad.
 Hálójában fennakadt szerep.
 Lóg a lába.
 Leereszkedik. Besüpped
 a feledés kopott bársonyába.*

*Vállfára tévedt képzelet
 n e s z e z .
 Lebull koronája.
 Ijedt, félárva ütem gurul...

 A rendező fáradt. Várat magára.*

Ljudmila Petrusovszkaja

BIFEM

(Drámarészlet)

Szereplők

BI 50 éves nő

FEM 27 éves nő

A színpadra belép BIFEM. Kétféjű nő.

FEM Miért vetted fel a parókánkat?

BI Hogyhogy a parókánkat? A „mi” parókánk?! A nagyságos asszony! Ugyan már, te csak egy kis csitri vagy! Még férjnél sem voltál! Én legalább már túl vagyok rajta. Csitri! És akkor a negyven szeretőmről még nem is beszéltünk! Kislány, tényleg a tiéd ez a paróka? Csak nem vagy kopasz?

FEM Miért turkáltál a táskámban? Akárcsak egy besurranó tolvaj – miközben aludtam.

BI Nem vettem el semmit, ami nem az enyém. Ez az én parókám! Te pedig ne aludj, csak ne aludj!

FEM De hiszen tőled kaptam! Te magad hoztad le az alagsorba, és mindenáron rám akartad adni! Csak nem bírtad! Te magad adtad oda, azt mondtad, neked hoztam, hátha látogatód érkezik! És a táskát is te hoztad, a tiéd, aztán betetted a parókát a táskámba! Most meg meg sem kérdezel, csak elveszed?

BI Ki vagy te, hogy számon kéred rajtam a saját parókámat?

FEM Az enyém!

BI Bezzeg mióta idebiggyesztettek, egyszer sem vetted fel!

FEM Add vissza!

Megpróbálja a parókát lerántani BI fejéről, de BI a kezével megakadályozza ebben.

FEM Miért vetted fel a parókát? Mi a fene történt, amíg aludtam? Miért nem hallottam semmit? Válaszolnál?! Te tehen!

BI *(ünnepélyesen)* Te csak ne aludj! Egyébként pedig megpróbáltalak felébreszteni. De te csak annyit voltál képes kinyögni, hogy „múú”, úgyhogy te vagy tehen. Csak bőgtél, ahogy szoktál. Téged lehetetlen kiverni az ágyból! A szó szoros értelmében belealuszod magad az örök nyugalomba! Reggel képtelen vagy felkelni, este pedig nem bírsz lefeküdni! Fél éjszaka olvasnom kellett, mert nem tudtam tőled elaludni. Most legalább látod, mihez vezetett ez az egész! Egyszer mindenért fizetni kell!

FEM Akkor csak egy dolgot szeretnék tőled kérni.

BI Nem, nekem itt nem fogsz rágyújtani, mérgezni a szervezetem!

FEM Valami mást.

BI És azt se kérd, hogy dögöljek meg! Elég. Elég! *(Dúdol, az egyik oldala táncolni kezd.)*

FEM Gyerünk, anyukám, mondjad csak!

HANG Halló, halló! (recsegés, ropogás, csikorgás) [...] ¹

BI Itt vannak! Kezdődik! Kezdődik!

FEM Mi kezdődik, anyu? Egyáltalán minek jöttünk ide? Miért keltettél fel? Nem is Kolin hívott ide! Becsaptál!

BI Te csak élj és ne törődj semmivel! Hurrá! Éljen! (énekel) Égek a láztól, miért, nem tudom! ²

FEM Hagyd abba az éneklést! Hallgass már el!

BI Ne dalold, kedves, mellettem...! ³

FEM (megpróbálja túlkiabálni) Egy! Két! Két! Két!

Mindketten üvöltenek.

HANG Halló! [...] A jobb oldali mikrofont forgassssssuk el!

BI Megérkeztek az újságírók, a tévé! A doboz! Azt mondták, bemutatják a dobozban egy anya önfeláldozó tettét! Én, az anya, benne leszek a dobozban! Jaj, púderozd már be magad! Csillog az orrod!

FEM Szóval ezért vetted fel a parókát!

BI odanyújtja FEMnek a saját táskáját, FEM eltolja magától.

BI Misa, Mihail is meg fog nézni! Na? Talán újra beléd szeret, ki tudja? Az után a rövid kis románc után. Hozd magad rendbe, te torzszülött!

FEM Menj a fenébe a púderoddal! Nem kell!

BI (gondoskodóan) Na, ne butáskodj! (Odanyújtja a táskát.) Benne van az alapozóm! Meg a rúzsom!

Vedd ki a fésűt és tupírozd fel a hajad! Egy kis tupírt a hajacskába! A szemöldököd meg csak hadd csillogjon a szappantól! Aztán a szemedre, az arcodra, a nyakadra is kell egy kis pirosító! Fogd csak meg a tükröm! Kolin doktor idecsődítette az egész sajtót! Ezen áll vagy bukik minden. Találtunk szponzort is! Ettől függ az életünk!

FEM Álljunk csak meg, mi áll vagy bukik?

BI Minden.

FEM Mi az a minden? Ha nem mondd meg, én aztán ki nem kenem magam!

BI Ne fenyegezz! Hát akkor ne fess ki magad! Legfeljebb majd azt mondják, hogy a gyönyörű fiatal anya feláldozta magát torzszülött leánygyermekéért. Nem is adok a púderomból és a szappanomból. Csillogjon csak az orrod, legyen csak lila a szád, úgy is jó! A szemöldököd meg borzas, mint a kefe. Hopp, egy pattanás!

FEM Hol?

BI Az orrodon.

FEM Persze, mert tegnap este megint tömted magadba a cukrozott fekete kenyeret, pedig kértelek, hogy ne egyél.

BI Nem azért van, nálad ez hormonális. Be vagy gerjedve. Az ilyesmi mindig az ember állára és orrára ül ki. Esetleg a homlokára.

FEM Tegnap este még nem igazán működtek a hormonjaim, mára

¹ A [...] jellel jelölt részeknél érthetetlen, összemosódó szöveg hallatszik a mikrofonból, recsegés, ropogás, amit a jelen szövegváltozatban nem tartottuk szükségesnek „szó szerint” feltüntetni.

² Részlet G. Alekszandrov 1934-ben készült *Vidám fiúk* (Veszjolije rebjata) című filmjének zenéjéből, a dalt a legendás L. Orlova énekelte. V. Lebegyev-Kumacs szövegére a zenét Dunajevszkij szerezte.

³ Puskin verse 1828-ból. Nem találtunk megjelent magyar fordítást.

- viszont – a fekete kenyértől meg a cukortól – hirtelen beindultak, mi?
- BI Mit tudom én, biztos mindenfélét összeálmodtál az éjjel... Milyen könyvet olvastál? Biztos amiatt álmodtál valamit. *(Dúdol.)*
- FEM Egy! Két! Két! Két!
- BI Na és mi van akkor, ha megkívánok egy kis édességet? Az összes pénzünket arra az alkoholistára költöttük, úgyhogy kénytelen vagyok cukrozott kenyeret enni.
- FEM Nem az összeset. Egy részét félretetted.
- BI Az meg arra a másik alkoholistára kellett. Te is tudod, hogy Rex bármikor visszajöhet. Te viszont már az egész segélyedet elverted hajlakkra. Nekem szép a hajam, de a tiéd elég vacak, akárcsak az apádé, nyugodjék békében.
- FEM Ki nyugodjék békében? Miről beszélsz?! Mi van?
- BI Hát az apád, Titov haja nyugodjék – annak már annyi! Negyvenöt évesen tök kopasz.
- FEM Aha.
- BI De nem gond. Majd megoperáltatjuk, többől lehet szaporítani. Van azért ott körben még egy-két tincs. Csak úgy göndörödnek azok a kis fürtök! Meglátjuk, meglátjuk.
- FEM Te nem vagy normális, anyu. Ebbe apa nem fog belemenni. Neked felesleges kicsípnie magát, másoknak meg így is jó.
- BI Tényleg ott van az a pattanás.
- FEM Nincs ott semmi! Add ide a tükröt!
- BI Fogd meg a táskám!
- FEM tartja a táskát, BI kiveszi belőle a tükröt, megnézi benne magát, majd odaadja FEMnek. Aztán előhalássza a rúzsát, és oldalról belepillantva a tükörbe gyorsan kikeni a száját és az arcát, végül az ujjával finomít a sminken.*
- BI Nna! *(Odanyújtja a rúzst FEMnek.)*
- FEM Nekem aztán nem kell! Nincs ott semmiféle pattanás.
- BI De bizony, egy olyan icipici kis begerjedős. *(Elteszi a rúzst, előveszi a púdert.)* Segíts már kinyitni a púderes dobozt! Tartsam?
- FEM Én nem kenem magamra.
- BI Ugyan már, Mihail elröhögi magát, ha így meglát a dobozban.
- FEM Úgysem fog senki felismerni.
- BI Bemondják majd a neved, Fem Titova.
- FEM Legalább ezer ilyen van.
- BI Mindenki arról fog beszélni, hogy mekkora hőstettet vitt véghez ez a gyönyörű anya az ő csúnyácska lányáért, micsoda önfeláldozás! Az anyai szeretet nem tesz különbséget torzszülött és tökéletes gyerek között, sőt, minél csúnyább az a gyerek, annál jobban szeretik.
- FEM Kit nevezel te gyönyörűnek? Egy koszos, kimázolt vénasszonyt.
- BI Milyen butaságokat hordasz te itt össze?! Egy anya csakis szép lehet. Mondok még valamit: a nagybetyűs Anya akár csúnya is lehet, amit tett, az akkor is gyönyörű. És feledhetetlen!
- FEM Na és mit tett?
- BI Ezt *(veri a mellét)* Megmentettem. A pusztá két karommal! *(A karját mutogatja, mint egy cirkuszi erőművész.)*
- FEM Mit mentettél meg?
- BI Megmentettem egy életet.
- FEM Na és kiét?
- BI A tiédet!
- FEM Az enyémet? Nekem te nem mentetted meg az életem. Az én életemet Száska mentette meg.
- BI A te Száska szeretődöt még soha senki sem látta. Mindenki tudja, és

doktor Kolin is azt mondja, hogy én mentettelek meg. És az a cikk az újságban, a „Tusin hangjában”, az mit ír? Egy anya feláldozta magát, hogy megmenthesse a lányát. A szeretők váltják egymást, de egy anya mindig a gyereke mellett marad.

FEM Száska nem a szeretőm. Csak egy nagyon jó barátom.

BI Hányszor jött el ez a te barátod, mióta idebiggyesztettek?

FEM Nem bírta rászánni magát.

BI Pedig én felajánlottam, hogy azzal a szeretőddel találkozhatsz, amellyel csak akarsz! De te csak pislongattál ártatlanul. Aztán seholy senki. Még a telefon sem csörrent meg. A te úgynevezett barátaid egyáltalán nem vették a fáradságot, hogy felhívjanak, rád sem emelték a telefont. Sőt, a szeretőid sem.

FEM Miféle szeretők? Miről beszélsz?

BI Azokról beszélek, akik rajtad fekküdtek. Azok mind a szeretőid voltak.

FEM Hányszor mondjam még el, hogy elszakadt a drótkötél?! Mindannyian beleestünk abba az aknába. És én voltam legalul.

BI Persze, ezt mind tudjuk. Ott voltál alattuk. De én megmentettelek!

FEM Szása húzott ki a kútból.

BI Nekem jár a szeretet! Én mentettelek meg, én! Te meg hálából gyűlölsz engem! Az emberek nem bírják elviselni, ha valaki feláldozza értük az életét. Belőlem táplálkozol!

FEM Minden gyerek a szüleiből táplálkozik.

BI Ó, nem! Van, aki fogja magát és elmegy abortuszra! Vagy bevágja a gyereket egy otthonba! Vagy eltaszítja magától, ahogyan téged az apád!

FEM Neked is volt abortuszod.

BI Neked volt abortuszod, nem nekem! Nincs és soha nem is lesz gyereked! De most el ne kezdj bőgni!

FEM Nem fogok. (Bőg.)

BI Aki bőg, az csak önmagát sajnálja. Ne magadat sajnáld, hanem engem! Én igazi nő voltam. Most viszont már csak arra vagyok jó, hogy cirkuszban mutogassanak. Íme a kétfejű nő, pattanással a bal orrluka fölött!

Molnár Zsófia (Zavarka) fordítása

Ljudmila Petrusovszkaját (1938) az orosz nőirodalom képviselőjeként tartják nyilván. Az 1970-es évek közepétől ír színműveket, közülük legismertebb a *Három lány kében* (1983). A darab Csehov *Három nővére*nek alulnézetből, a szovjet valóság talajáról történő átértelmezése. A kilencvenes évektől kezdve művei folyamatosan jelennek meg. Kiadták összegyűjtött műveinek öt kötetét Oroszországban, prózáját világnyelvekre fordították.

Isabel Allende

Két szó

Belisa Crepuscolariónak hívták, de nem azért, mert ez a név szerepelt a keresztlevelelén, sőt nem is az anyja adta neki, hanem ő maga volt, aki addig keresgélt, míg rátalált és magára öltötte. Munkája abból állt, hogy szavakat adott el. Járt a országot, a magasan fekvő, hideg helyektől egész a meleg tengerpartokig, vásárokon és piacokon vert tábort, négy cölöpre vászonponyvát feszített, hogy ez alatt találjon védelmet a naptól és az esőtől, s így várta vendégeit. Nem kellett hirdetnie az áruját, hiszen már annyit járkált az országban, hogy mindenki ismerte. Voltak, akik már várták, évről évre, és mikor megjelent a faluban, batyujával a hóna alatt, sorba álltak a sátra előtt. Tisztességes árral dolgozott. Öt centavóért adta a fejből mondott verseket, hétért megjavította az álmokat, kilencért szerelmes leveleket írt, tizenkettőért sértéseket talált ki kiengesztelhetetlen ellenségek számára. Meséket is árult, de ezek nem fantáziája szüleményei voltak, hanem hosszú igaz történetek, amiket folyékonyan mesélt, anélkül hogy bármit is kihagyott volna. Így vitte a híreket egyik faluból a másikba. Az emberek fizettek neki, hogy bővítse ki a híreket egy-két sorral: gyermek született, meghalt valaki, leégett a termés. Mindenütt egy kis tömeg gyűlt köré, mikor beszélni kezdett, hiszen így mindenki értesülhetett mások életéről, távoli rokonaikról hallhattak hírt, vagy éppen a Polgárháború részleteiről. Aki ötven centavó értékben vásárolt tőle, ajándékba kapott egy titkos szót, ami elriaszította a búskomorságot. Természetesen nem ugyanazt a szót kapta mindenki, az becsapás lett volna. Mindenkinek saját szava volt, és biztos lehetett benne, hogy azt senki más nem használja széles e világon, sőt azon kívül sem.

A család, amelyben Belisa Crepuscolario született, olyan szegény volt, hogy még nevük sem volt a gyermekeik számára. A világ legbarátságatlanabb helyén született és nőtt fel, ott, ahol bizonyos években a sok eső lavinává duzzad és magával sodor mindent, máskor pedig egy csepp sem esik, a nap akkorára nő, hogy elfoglalja az egész látóhatárt, kihalt sivataggá változtatva a világot. Tizenkét éves koráig semmi más elfoglaltsága nem volt, mint felülkerekedni az éhségen és a nehézségeken. Egy végtelen szárazság következtében négy kis testvérét kellett eltemetnie, és mikor rájött, hogy most rajta a sor, úgy döntött, hogy nekivág a sivatagnak, a tenger irányába, hátha így sikerül kicseleznie a halált. A föld száraz volt, hatalmas repedésekkel, itt-ott kövek, kővé vált fák és tüskés bokrok, a melegtől kifehéredett állati csontvázak. Időről időre összetalálkozott családokkal, akik, csakúgy, mint ő, dél felé igyekeztek, a víz délibábját követve. Néhányan, mikor útra keltek, vállukon vagy kis kocsikon próbálták magukkal vinni vagyonukat, de miután így alig bírtak mozogni, már rövid idő után el kellett hogy hagyják dolgaikat. Nehezen vonszolták magukat, bőrük olyan lett, mint a gyíké, szemük égett a visszatükröződő fénytől. Belisa menet közben üdvözölte őket, de nem állt meg, nem pazarolhatta erejét szánalomra. Sokan kidőltek útközben, de ő makacsul folytatta útját a poklon keresztül, és végül eljutott az első forrásokig, melyekből kicsiny, szinte láthatatlan sugárban

csordogált a víz, táplálva így a környék ritkás növényzetét, s melyek aztán erekké vagy patakokká duzzadtak.

Belisa Crepuscolario megmenekült, és merő véletlenségből rátalált az írásra. Amikor egy tenger közeli faluhoz ért, a szél egy újságpapírt sodort a lábaihoz. Felvette a sárga, szakadozott papírt, és hosszan nézegette, de nem sikerült kitalálnia, hogy mire való. Kíváncsisága legyőzte a félelmét, és odament egy emberhez, aki ugyanabban a zavaros pocsolyában csutakolta a lovát, ahol ő azelőtt szomját csillapította.

– Mi ez? – kérdezte.

– Az újság sportoldala – válaszolta a férfi anélkül, hogy meglepődött volna a lány tudatlanságán.

A válasz ámulatba ejtette a lányt, de nem akart szemtelennek látszani, így csak arra szorítkozott, hogy megfejtse a papírra rajzolt légylábak jelentését.

– Ezek szavak, lányom. Azt mondják itt, hogy Fulgencio Barba kiűtötte a Néger Tiznaót a harmadik menetben.

Ezen a napon Belisa Crepuscolario megtudta, hogy a szavak maguktól gördülnek, nincs gazdájuk, és hogy bárki, aki egy kicsit is ügyes, birtokba veheti őket, hogy kereskedjen velük. Számba vette a lehetőségeket, és arra jutott, hogy azon kívül, hogy örömlánynak áll, vagy hogy a gazdagok konyháján végzi szolgálóként, kevés munka van, amit el tudna látni. Szavakkal kereskedni tisztességes dolognak látszott. Ettől a perctől kezdve ezt a mesterséget űzte, és sohasem érdekelte más. Kezdetben úgy kínálta portékáját, hogy nem is gyanította, a szavakat máshová is le lehet írni, nemcsak újságba. Mikor rájött, latolgatni kezdte az üzlet kínálta távlatokat, megtakarított pénzéből hús pesót fizetett egy papnak, hogy megtanítsa írni és olvasni, és a maradék hármon pedig vett egy szótárt. Végiglapozta A-tól Z-ig, aztán bedobta a tengerbe, nem állt szándékában úgyfeleit előre csomagolt szavakkal becsapni.

Évekkel később, egy augusztusi délelőtt Belisa Crepuscolario egy tér közepén ült a ponyvája alatt, és érveket adott el egy öregúrnak, aki immár tizenhét éve kérvényezte a nyugdíját. Körülötte a heti piac zajlott hatalmas zsilvajjal. Hamarosán lódobogás és kiáltások hallatszottak, Belisa felemelte tekintetét az írásról, először csak a porfelhőt látta, csak aztán a csapat lovast. Az Ezredes emberei voltak, a Mulatt vezette őket, akit mindenki ismert a vidéken, híres volt kése gyorsaságáról és a vezér iránti hűségéről. Mindketten, az Ezredes és a Mulatt, a Polgárháborúnak szentelték életüket, nevük örökre összeforrt a felfordulással és a sorscsapással. A harcosok rendetlen nyájként törtek be a faluba, hatalmas zajjal, izzadságtól csuromvizesen, útjukat rettentő hurrikán kísérte. Repülve menekültek a tyúkok, fejvesztve rohantak a kutyák, futottak az asszonyok is gyermekeikkel, és egy lélek sem maradt a téren Belisa Crepuscolariót kivéve, aki még sohase látta a Mulattot, azért is találta különösnek, hogy a férfi feléje tart.

– Éppen téged kereslek – kiáltotta, rámutatva összetekert ostorával, és még mielőtt kimondta volna, két embere rávetette magát a lányra, felborítva a sátrat, összetörve a tintatartót. Összekötözték kezét-lábát, és mint egy csomagot, keresztbe átvették a Mulatt lovának farán, és elindultak vágatva a dombok irányába.

Órákkal később, mikor Belisa Crepuscolario már úgy érezte, hogy ütött az utolsó órája, szíve helyén a ló rázkódása miatt mintha csak homok lett volna, hirtelen megálltak, és négy erős kéz leemelte őt a földre. Megpróbált megállni a lábán és méltóságteljesen felemelni a fejét, de ereje elhagyta, összerogyott és mély álomba zuhant. Mikor jóval később felébredt, az éjszaka suttogását hallotta a mezőkön, de nem volt ideje, hogy megfejtse a hangok jelentését, mert mihelyt kinyitotta a szemét, a Mulatt türelmetlen pillantásával találkozott. Ott térdelt mellette.

– Végre hogy felébredsz – mondta, és a lány felé nyújtotta a kulacsát, hogy igyon egy kis pálinkát, hogy visszatérjen belé az élet. Belisa szerette volna tudni a rossz bánásmód okát, és a férfi elmondta neki, hogy az Ezredesnek szüksége van a szolgálataira. Megengedte a lánynak, hogy megmossa az arcát, majd a tábor egyik távoli csücskébe vezette, ahol az ország legrettegettebb embere pihent, két fa közé kifeszített függőágyában. Nem lehetett látni az arcát a falevelek bizonytalan árnyékától és a hosszú banditaélet nyomaitól, de a lány úgy képzelte, hogy nagyon tiszteletparancsoló lehet, ha még hatalmas természetű segítőtje is oly alázatosan közeledett hozzá. Meglepte a férfi gyengéd hangja, mintha egy professzor szólt volna.

– Te vagy, aki szavakkal kereskedik? – kérdezte.

– Szolgálatodra – dadogta, szemeit meresztve a félhomályban, hogy jobban lássa.

Az Ezredes felállt, és a Mulatt fáklyája rávilágított. A lány látta sötét bőrét, büszke ragadozószemeit, és abban a pillanatban megértette, hogy a világ legmagányosabb embere áll előtte.

– Én akarok lenni az elnök – mondta a férfi.

Belefáradt abba, hogy felesleges háborúban vegyen részt, szerte az országban, és hogy olyan vereségeket szenvedjen, melyeket semmilyen kibúvókkal sem lehet győzelemmé változtatni. Hosszú évek óta a szabad ég alatt aludt, rovarok csípték, iguánákkal és kígyólevessel táplálkozott, de nem ezek a csekély kellemetlenségek okozták, hogy meg akarta változtatni sorsa folyását. Ami igazán zavarta, az a félelem volt az emberek szemében. Diadalívek alatt szeretett volna megérkezni a falvakba, színes zászlók és virágok közt, szerette volna, ha az emberek tapsolnak, ajándékba tojást és frissen sült kenyeret adnak neki. Torkig volt vele, hogy azt látja, az emberek menekülnek, az asszonyok elveszítik magzatukat félelmükben, mindenki reszket, ahol csak ő megfordul, ezért döntött úgy, hogy elnök lesz. A Mulatt azt javasolta, hogy menjenek el a fővárosba, törjenek be a Palotába és vegyék magukhoz a kormányzást, mint ahogy már oly sok más dolgot, anélkül hogy engedélyt kértek volna, de az Ezredes nem akart zsarnokká válni, abból már addig is volt jó pár azon a vidéken, és egyébként is, ily módon nem nyerte volna el az emberek szeretetét. Az volt a terve, hogy a nép fogja majd megválasztani a decemberi szavazáson.

– Ezért úgy kell tudnom beszélni, mint egy elnökjelölt. Tudnál nekem szavakat adni a beszédemhez? – kérdezte az Ezredes Belisa Crepuscolariótól.

Belisa már sokféle munkát elvállalt, de ilyet még soha, és kétségkívül és tagadhatatlanul ott motoszkált benne a félelem, hogy a Mulatt a szeme közé lőhet, vagy, ami még ennél is rosszabb lett volna, hogy az Ezredes sírva fakad. Másrészt viszont érezte, hogy segítenie kell, bőrét szívdobogató forróság ön-

tötte el, ellenállhatatlan vágyat érzett, hogy megérintse a férfit, hogy végigsimítsa a kezével, hogy magához szorítsa.

Egész éjjel és a következő nap nagy részében is Belisa Crepuscolario a gyűjteményében kutatott, hogy megtalálja az elnöki beszédhez illő szavakat. A Mulatt ott őrködött mellette, és le sem vette a szemét a lány erős vándorlábairól és szüzi melléről. Elvetette a durva szavakat, a túl dagályosokat, azokat, amiket kifakított a túl sok használat, amik valószínűtlen ígéreteket kínáltak, amikből hiányzott az igazság, a zavarosokat, így csak azok maradtak, amelyek képesnek látszottak hatni a férfiak gondolkodására és a nők érzéseire. Felhasználva a paptól húsz pesóért szerzett ismereteit, a beszédet egy lapra írta, s mikor készen lett, szólt a Mulattnak, hogy oldozza el a kötelet, amivel a bokáit egy fához kötötték. Újból az Ezredes elé vezették, és a lány, amint meglátta, ismét azt a szívdobogató nyugtalanságot érezte, mint az első alkalommal. Odaadta a papírt és várt, míg a férfi megnézi az ujjai közé fogott lapot.

– Mi a szar ez? – kérdezte végül.

– Nem tudsz olvasni?

– Amit én tudok csinálni, az a háború – válaszolt az Ezredes.

A lány felolvasta a beszédet. Háromszor olvasta fel, hogy belevésődjön ügyfele emlékezetébe. Mikor befejezte, látta az izgalmat a hallgatóságként köré gyűlt férfiak arcán, és észrevette, hogy az Ezredes sárgás szemei csillognak a lelkesedéstől; biztos volt benne, hogy ezekkel a szavakkal az elnöki szék az övé lesz.

– Ha a fiúknak háromszori meghallgatás után is tátva marad a szája, azt jelenti, hogy jó ez az ízé – jegyezte meg a Mulatt.

– Mennyivel tartozom a munkáért? – kérdezte a vezér.

– Egy peso, Ezredes.

– Nem drága – mondta a férfi, és kinyitotta az övéhez erősített erszényét, melyben az utolsó hadi zsákmány maradványait őrizte.

– Sőt, jár még egy ajándék is, vagyis két titkos szó – mondta Belisa Crepuscolario.

– Hogy is van ez?

A lány elmagyarázta, hogy minden ötven centavo után, amit ügyfelei fizetnek, ajándékba jár egy kizárólagos szó. A vezér megvonta a vállát, a legkisebb érdeklődést sem mutatta az ajánlat iránt, de nem akart udvariatlan lenni a lánnyal, aki olyan jó szolgálatot tett neki. Belisa sietség nélkül közelebb ment a marhabőr zsámolyhoz, amin a férfi ült, hogy átadja neki az ajándékot. Az Ezredes megérezte a hegyi állatok szagát, ami a lányból áradt, a tűzvész melegét, amit öle sugárzott, hajszájai szörnyű susogását, leheletének gyógyfűillatát, midőn fülébe súgta az ajándékba járó két szót.

– A te szavaid, Ezredes – mondta, és sarkon fordult. – Akkor használod őket, amikor csak akarod.

A Mulatt elkísérte Belisát egészen az útig, s közben le sem vette könyörgő kóborkutya-szemeit a lányról, de mikor kinyújtotta a kezét, hogy megérintse, Belisa olyan szóözönt zúdított rá, ami letörte Mulatt vágyát, mert azt hitte, hogy valamiféle visszavonhatatlan átkot hall.

Szeptemberben, októberben és novemberben az Ezredes annyiszor mondta el a beszédet, hogy ha az nem ragyogó és különösen tartós szavakból állt

volna, a sok használat bizony hamuvá változtatja. Keresztül-kasul bejárta az országot, hogy meggyőzze az embereket, szavazzanak rá. Diadalmas légkörben érkezett a városokba, de megállt az olyan elfeledett falvakban is, ahol csak a szemétkupacok utaltak emberi jelenlétre. Miközben beszélt egy dobogóról a tér közepén, a Mulatt és emberei cukorkát osztogattak, és aranyszínű cukoröntettel az Ezredes nevét festették a falakra, de senki sem figyelt ezekre a fortélyokra, mert elkápráztatta őket a beszéd érthetősége és költői csillogása, amit átítatott az örült vágy, hogy sikerüljön kijavítani a történelem hibáit. Az emberek, életük során először boldognak érezték magukat. Mikor a jelölt befejezte beszédét, csapatának tagjai pisztolyaikkal az égbe lőttek és petárdákat robbantottak, végül visszavonultak, de maguk mögött hagyták a remény illatát, ami még napokon át terjengett a levegőben, mint egy csodálatos üstökös emléke. Nem kellett hozzá sok idő, és az Ezredes lett a legnépszerűbb politikus. Soha nem látott jelenség volt ez a Polgárháborúból előtűnt ember, aki, bár teste telis-tele volt forradásokkal, úgy beszélt, mint egy doktor, és akinek a tekintélye futótűzként terjedt az ország területén, meghatottságot lopva a hazafiszívekbe. A sajtó is felfedezte. Messzi földről érkeztek az újságírók, hogy riportot készítsenek vele és elismételjék mondatait, ezáltal is nőtt követőinek és ellenségeinek száma.

– Jól haladunk, Ezredes – mondta a Mulatt, mikor már tizenkét sikeres hét volt mögöttük.

De az elnökjelölt nem figyelt rá. A titkos szavakat ismételtette most is, mint ahogy ez egyre inkább szokásává vált. Ezeket mondta, mikor elragadta a nosztalgia, ezeket mormolta álmában, lovaglás közben, ezekre gondolt, mielőtt belefogott volna híres beszédébe, és észrevette, hogy tévedései közben is ezeket ízlelgeti. Minden alkalommal, mikor ez a két szó eszébe jutott, felidézte magában Belisa Crepuscolario jelenlétét, érzékei összekuszálódtak, újra érezte a hegyi állatok szagát, a tűzvész melegét, a hajszálak susogását és a gyógyfű-lehetet, olyannyira, hogy végül úgy kezdett járkálni, mint egy holdkóros, és az emberei kezdték azt hinni, hogy előbb fog véget érni az élete, mint megkapná az elnöki széket.

– Mi van veled, Ezredes? – kérdezgette tőle gyakran a Mulatt, míg egy nap a vezér nem bírta tovább, és bevallotta, hogy lelke gyötrelméért a két szó felelős, amik már egész zsigerei mélyéig hatoltak.

– Mondd el nekem őket, hátha így elvesztik hatalmukat – kérte hű segítője.

– Sosem fogom elmondani, az enyéme – válaszolta az Ezredes.

Mikor belefáradt, hogy azt látja, vezére úgy sínylődik, mint egy halálraitélt, a Mulatt vállára vette puskáját és elindult megkeresni Belisa Crepuscolariót. Hosszan járt a nyomában, míg végre rátalált egy déli faluban, a szokásos ponyvája alatt ülve mesélte a hírek rózsafüzérjét. Odaállt elé szétvetett lábakkal, és rászégezte fegyverét.

– Te velem jössz – parancsolta.

A lány már várta a Mulattot. Fogta a tintatartóját, összehajtotta a sátorponyvát, nyakába kötötte sálját, és csendben felmászott a ló farára. Egész út alatt nem szóltak egymáshoz, mert a Mulatt vágya a lány iránt haraggá változott, és csak a félelem, amit Belisa nyelve keltett benne, akadályozta meg, hogy ostorával jól megverje. Azt sem volt hajlandó elmesélni, hogy az Ezredes az elbutulás útjára lépett, és hogy amire oly sok, csatában eltöltött év nem volt képes, azt

elérte most egy fülébe suttogott varázslat. Három nap múlva értek a táborhoz, és a Mulatt azonnal az elnökjelölt elé vezette foglyát, keresztül az egész seregen.

– Elhoztam neked ezt a boszorkányt, Ezredes, hogy visszaadd neki a szava-
it, és hogy ő visszaadja neked a férfiasságodat – mondta, és puskája csövét a
lány tarkójához nyomta.

Az Ezredes és Belisa Crepuscolario hosszan méregették egymást, tisztes
távolságból.

De az emberek már tudták, hogy vezérük sohasem tud megszabadulni az
ördögi szavak bűvöletétől, mert mindenki láthatta, amint a férfi vad puma-sze-
mei egy csapásra megszélidülnek, mikor a lány odalép elé és megfogja a kezét.

Matolcsi Balázs fordítása

Isabel Allende chilei író 1942-ben született Limában, Peruban. Leghíresebb regénye, a *Kísértetház* ma már a latin-amerikai irodalom klasszikusának számít, s Bille August rendezésében világsztárokat felvonultató, nagy sikerű film készült belőle.

MÁRIA KIRÁLYNŐ

monika mostowik

olyan szép

az utóbbi időben az volt a legnagyobb problémája milyen játékszerrel járhatna saját kedvében. a vibrátor persze labdába sem rúghatott hiszen hímnemű volt ugyanezen okból elvetette a dezodort és a banánt bármekkora is volt valamint az uborkát és a krumplitorót csak a gyertya és az üveg jöhetett szóba csakhogy nem pezsgős- vagy sörösüveg legfeljebb coca-colás vagy fantás vagy más női ital üvege. őszintén szólva tényleg elegem lett ebből. nagyon szerettem de még ez sem segített hogy toleráljam a furcsaságait. végül megmondtam neki hogy ha nem éri be saját ujjával és szép szerve makacsul valami mást követel az azt jelenti hogy egy pasira van szüksége egyáltalán nem üvegre vagy gyertyára hanem egy pasira. talán ha arra szorítkoztam volna hogy egyszerűen a fasz iránti igényét említsem és nem rögtön a pasikat aznap éjjel nem aludtam volna a lépcsőházban becsapta az orrom előtt az ajtót. másnap hagyta magát kien-gesztelni a kedvenc vaníliás törökmézét vettem neki amikor pedig örömeben a bugyimba süllyesztette a kezét hát nem bírtam visszautasítani. nem akartam megint a lépcsőházban aludni mert odapisilnek a macskák és odahányak a férfiak akik csak egy bridzspartira szabadultak el a pórázról. mindenesetre má-ig nem értem minek volt szüksége gyertyára és üvegre amikor anélkül is egész szépen elboldogult.

minden erőmmel azon voltam nehogy megint magamra haragítsam. még akkor sem szóltam ha órákra elfoglalta a fürdőszobát és lekéstem miatta minden lehetséges autóbust még a cipőimet sem kértem rajta számon és báli topán-kában meneteltem a térdig érő hóban. mit meg nem tettem érte.

a barátaim szemet vetettek rá és azon gondolkodtam vajon figyelmeztessem-e őket hogy tudja csapkodni az ajtót és ha a kulcslyukon akarnának besurranni hozzá akkor idejében betömné azt rágógumival pedig ki nem állhatja a rágógu-mit szóval nehéz elképzelni hősiessége határtalanságát. szegény férfiak olyan szép de lesbikus ez a sors fintora.

egyszer felpofozott mert megkérdeztem ki bántotta hiszen ez már amolyan hagyomány hogy ha egy kislánynak megrázkódtatást okoznak a férfiak akkor kezd el a nők iránt érdeklődni. ez a megrázkódtatás pedig minden bizonnyal az volt hogy az apja vagy valami nagybácsi fogdosta de nem fejthettem ki teljesen az elméletemet mert úgy megütött hogy beestem az asztal alá. néha ízig-vérig pasiként viselkedett leszámítva hogy rendet tudott rakni maga után és még utánam is és nem kellett neki mindent ötvenszer elismételni. megpróbáltam az orvosi vademecumban választ találni arra hogy vajon öröklődő betegségről van-e szó de ezen aztán már teljesen felhúzta magát erősködött hogy egyál-talán nem betegség és a családjának semmi köze az egészhez. én már semmit sem értettem mindenben megsértődött és ok nélkül kiabált pedig teljesen nor-

mális hogy érdekel hiszen ez számomra valami idegen és furcsa dolog ő pedig egész este sírt emiatt. megkérdeztem hogy nem menstruál-e esetleg azért van ez az érzelmi libikóka de a fejemhez vágta hogy ízig-vérig pasiként viselkedem csakhogy velük ellentétben én nem tudok magam után rendet rakni. nem volt könnyű vele az élet hozzá képest egy angyal voltam.

egyszer bebeszélte magának hogy terhes aztán szülés utáni depressziója lett. összevásárolt mindenféle játékot aztán az összes macinak letépte a fejét mindet levittem a pincébe kár lett volna kidobni őket. amikor pedig gyűjtést szerveztek a gyerekotthon számára odaadtam egy zacskóban a fejeket egy másikban pedig a többi részt nem volt kedvem összevarrogatni őket nekem nem passzoltak össze a fejek és a törzsek még pár pohár gin után sem ugyanúgy mint az ikea bútoroknál nekem ott sem passzol semmi semmihez pedig állítólag még egy nő is össze tudja őket szerelni.

néha sajnáltam hogy nem vagyok leszbikus szerintem tökéletesen kiegészítenénk egymást együtt alkotnánk az ideális nőt. én viszont mindig is egy igazi férfit vártam bár amikor egy hétig meg se szólalt a telefonom és csak utcai perverzok szólítottak le vagy kiégett művészek hogy fizessenek nekik egy sört mert mást már nem várhatnak az élettől akkor elismertem hogy igaza van de csak a lelkem mélyén titokban. magához ölelt én pedig magamba szívtam lázasan mohón mintha még sosem próbáltam volna.

amikor sírt mindent szét tudtam volna zúzni hogy ne kelljen időt és energiát fecsérelni a bűnös keresésére. zsigereimben éreztem a szomorúságát másodpercekig nem kaptam levegőt a kibaszottul mardosó fájdalom pedig nem múlt el még akkor sem amikor széttörtem egy széket a nagyszobában álló üvegasztalon. meg sem fordult a fejemben hogy miattam sír. kértem hogy ne csempésszen nekem érzélgős szerelmes versikéket szégyelltem magam miattuk pedig senkinek sem mutattam meg mintha attól félnék hogy kiderül valami mintha egy gyilkost rejtegetnék a pincében.

váratlanul megismerkedtem egy pasival amúgy igazán és romantikusan még vásárolni meg a nagynénik névnapjára is együtt jártunk. talán pont azért potytyant ide az égből hogy ne forduljon fel teljesen a világ. minden szempontból rendben volt igaz hogy nem írt verseket pláne nem szerelmeseket de jól éreztem magam vele. hozzánk költözött. még rendet is tudott rakni maga után bár lehet hogy csak azért mert a barátnőm mindig a sarkában volt és csak arra várt mikor botlik meg mikor piszkít össze mikor tör szét valamit. nem nehéz elképzelni hogy tragikus módon nem bírták egymást elviselni összeszorított foggal kerülgették egymást a folyosón és úgy tettek mintha csak a kinti hőségtől vagy a vihartól lennének ingerültek abszolúte semmi mástól.

egyik éjjel kimentem a konyhába egy pohár vízért barátnőm utánam jött ő is meztelen volt felültettem az asztalra. nem sok mindenre volt időnk mert a pasim is megkívánta a vizet ímmel-ámmal azt mondta ne is zavartassuk magunkat mert ő egyáltalán nem bánja de akkor már nem tudtam visszatartani a

barátnőmet és először láttam összeverekedni őket barátnőm kis ökleivel püfölte a pasim pedig csak bámulta ugráló melleit és egész jól szórakozott de azt már nem tűrte amikor a lány arcon köpte megpróbáltam védeni a barátnőmet ezért véletlenül én is kaptam egyet. barátnőm kidobta a lépcsőházba kedvenc éjjeli lámpájával rongyokkal teli bőröndjével és japán képregénygyűjteményével együtt.

könyörögtem neki hogy adjon még egy esélyt a pasimnak hiszen én tényleg ezzel a férfival akarok boldog lenni de önelkülre már egyáltalán nem tudnék élni. megígérte hogy megpróbálja megengedte hogy a pasim visszajöjjön és még a közös étkezésekbe is beleegyezett. negyed óráig minden nagyon kellemes volt még oda is nyújtották egymásnak a salátát meg a szószot de a barátnőm egyszer csak felállt az asztaltól és elhányta magát. utána elnézést kért tőlem tényleg nem tudott uralkodni ezen az ösztönön lefekvés előtt pedig bevallotta hogy csodálkozik hogy bírom ki vele egy ágyban. kezdett idegesíteni. megmondtam neki hogy túlságosan elfogult és néha tényleg alig bírom ki vele egy ágyban de az a valódi gyönyör miatt van amelyet ő sosem fog elérni semmiféle üveggel vagy gyertyával. másnap elköltözött. ha szólt volna előre nem sütök annyi tojást reggelire de titokban ment el nem szeretem ha tönkremegy az étel rászóltam a pasimra hogy egye meg az ő adagját is. utána pedig mindent duplán kellett elviselnie végül ő is elment ugyanolyan titokban még a lámpáját sem vitte magával.

barátnőm bujkált előlem én pedig a vaktában folytatott kereséstől az elviselhetetlen várakozástól elkezdtem neki verseket írni. hittem benne hogy visszajön csak azt nem tudtam meddig bírom ki nélküle. a hálószoba falán striguláztam a napokat egész a visszatérése napjáig minden börtön volt számomra.

soha többé nem engedem el.

Nánay Fanni fordítása

monika mostowik 1975-ben született, szociológus, prózaíró Olsztynban publikálta *olyan szép (taka ładna)* című elbeszéléskötetét. A lengyel kritika a feministák körébe sorolja a szerzőt, aki valóban legtöbbször nőkről ír, ám gyakran gúnyolja saját nemét. Elbeszéléseiben az ironia és a sentimentalizmus egyensúlyát keresi, ugyanakkor a szereplők lelki életét helyezi írásai középpontjába.

Ewa Chruściel

*A fa üstökén
egy halász ül
és fagyöngynek
álcázza magát*

*Bármerre járok
fényt árasztasz rám
ragyogást*

*hirtelen
hályog az igazság fuvallata emlékezés
mihez tartozom*

*a fénybez
az ólomüveg ablakok
villanásaiboz*

*Bárhol vagyok
túl kevés fényt
bocsátasz rám*

már nem gyűjtök érveket a léted mellett

Kézirat

*A papírlap éle folyton elvágja a bőröm
aztán megfeledekzem erről és újra
felmarkolom akár egy gyerek
kíváncsian az illatára hogy mire is való*

(Zsille Gábor fordításai)

Ewa Chruściel (1972) lengyel költő. A krakkói Jagelló Egyetem bölcsészkarának doktorandusz hallgatója, az amerikai Illinois Egyetem ösztöndíjasa. Eddig egy verseskötet jelent meg (Verdesés, 2003). Magyarul most először olvashatunk tőle.

Képzés a fenntartható jövőért

(Education for Sustainable Future konferencia, India, Ahmedabad, 2005. január 18–20.)

A merő véletlenek játéka alakította úgy, hogy Indiában, a Gujarat államban levő Ahmedabad városban éppen január közepétől voltam hivatalos egy emberi jogi szervezetet meglátogatni, így ezt követően időben sem okozott problémát, hogy a BOCS Alapítványt képviseljem egy nemzetközi zöld konferencián.

Indiában az ember hamar hozzászokik, hogy sorozatosan pozitív és negatív meglepetések érik, az aznapi, legelső meglepi az volt, hogy a két budapestnyi nagyvárosban a konferencia színhelye éppen a szomszéd utcában volt. De, hogy még ez se kerüljön sok fáradságba az ottani téli nagy melegben, barátommal, Zsolttal, levágtuk az utat, a hátsó bejárat felől közelítettük meg a terepet. Ha a külső kapukat és a kerítést nem látom, azt hittem volna, hogy egy őserdőbe kerültem: az utca nyüzsgéséhez, szemétdombjaihoz és népes állatkertjéhez képest ez újra egy másik világ! A hatalmas páfrányok, egzotikus fák, az elképesztő arborétum, az itthon megszokottól eltérő dallamokat csivitelő madarak, káprázatos színekben „páváskodó” pávák mind azt sejtették, eltévedtünk, ez nem lehet egy kilencszáz fős konferenciának helyet adó terület. Habár azzal tisztában voltam, hogy a házigazda CEE (Környezeti Nevelés Központ, Centre for Environmental Education) nagyon gazdag háttérbázissal rendelkezik, soha nem gondoltam volna, hogy indiai viszonylatokban ennek ilyen ordító különbséget jelentő vetülete lehet.

Tízperces kirándulásunk után belefutunk ottlétem céljába: „Education for Sustainable Future” (Képzés a fenntartható jövőért) transzparens jelzi, hogy jó helyen járunk. Az első benyomások gyors számbavétele után az egyenleg a következő: nagyon tiszta, nagyon kulturált környezet – még az európai zöldek is biztos megirigyelnék –, nagyon jó tervezésű kőházak, melyek automatikusan sugallják a falaik között folyó munka minőségét, és az utca népéhez nem hasonlítható, kulturált sokaság: a nők száriban, a férfiak elég vegyes, de jó benyomást keltő viseletben. Bár ez egy nemzetközi konferencia, mégis a résztvevők túlnyomórészt indiaiak, csak kevés magamfajta fehérrel és néhány kínaival, afrikaival találkozom. Erősen elképedünk, amikor Zsolttól kérdezek valamit, és a hátam mögött egy srác válaszol magyarul! Jól hallottuk, ő is magyar, Romániából. Röviden megismerkedünk, aztán a Magyarországtól távolabb élők felé fordulunk, nagy terepet kell még bemélnünk.

Ottlétem alatt nem sikerült megszoknom, hogy ez is India, minden annyira kézben tartottnak, jól megszervezettnek, első osztályúan működőnek bizonyult. A fő előadásoknak helyet adó platz felett kifeszülő kék ponyva hűsítő színhatást kölcsönöz a hallgatóságnak. A környező épületek maximálisan kiszolgálják a műhelymunka igényeit, míg az alagsorban a különböző indiai zöldek mutatkoznak be „portékáikat kiterítve”. A hatalmas udvarban bolyongva szőnyegen lépdelsz: az utakat zsákszerű anyaggal fedték be. Itt mindenféle kiállítást

megtekinthetsz: napelemes autó, rizs- és magkiállítás, földrengés és árvíz sújtotta területeken működő zöld-rehabilitációs programok, és még hosszsan sorolhatnám.

Közben megtudom, hogy a házigazda szervezetnek (CEE) harminc irodája és kétszázötven alkalmazottja van India-szerte. „Belefutok” egyikükbe és kifaggatom. Tanítási segédanyagokat, érdekes „zöld” társasjátékokat mutat, melyeket iskolákban használnak és terjesztenek. Sokkoló adatokat tudok meg részben tőle, részben az előadásokból: 2050-re a világ lakossága várhatóan eléri a kilencmilliárdot, s a növekedés a harmadik világban fog bekövetkezni. Ez mérhetetlen terheket ró a természeti erőforrásokra, a biodiverzitásra és az ökológiai egyensúlyra. Meg kell vizsgálnunk, hogyan használjuk az erőforrásainkat, hogyan segítsük elő a fenntartható fogyasztást. A világ népességének a fele húsz éven aluli, és a fiatalok kilencven százaléka a fejlődő világban él, tehát a közeljövő globális gazdasága az ő kezükben van. Riportalanyom célcsoportja az iskolákon kívül a városi fiatalság, akiknek a médiainformációk és internet-hozzáférés valamennyire biztosított.

Elbúcsúzom, a virtuális falu felé veszem az utamat. A hihetetlenül jópofa, kis kerek szalmatető sárkunyhó, melynek falára apró kis tükrök vannak rányomva, szinte csalogatja befelé a számítógépet, netet használni szándékozókat. Leszólítok egy másik fiatal srácot, nem minden érdek nélkül: gitár van nála. Amíg Zsolt elkéri és kipróbálja, én hamar kontaktust teremtek: Delhiből jöttek, a legkülönbözőbb „zöld” kérdésekkel foglalkoznak a hulladékkezeléstől elkezdve a AIDS-ig. Utcai előadásokat és színdarabokat is tartanak, melyeknek lényege a „public

awareness” (tudatosság felkeltése), és a konferencia után Delhiben mindjárt meg is nézhetünk egyet – invitálnak. Különbözik nagyon szívesen eljönnének Magyarországra is, vagy legalább szívesen kapcsolatba lépnének itteni zöldekkel...

Ez után én magam is interjú-alannyá válok: a helyi televízió faggat: honnan vagyok, hogy kerültem oda, mi a véleményem erről a nagyszabású szemináriumról és a kiállításokról...

A konferenciát az indiai környezetvédelmi miniszter nyitotta meg, és az őt követő előadók sem kisebb személyek, mint egy ausztráliai egyetemi professzor vagy az UNESCO Ázsia Képzés megbízottja. Az előadók nemzetisége igen tarka: különféle európai, afrikai és ázsiai országokból származnak. Délutánonként műhelymunka folyik húsz csoportban a legkülönbözőbb témákban, mint pl. „Nevelés az óceánok megvédésére”, „Részvétel a fenntartható hulladékkezelésben”, „Ötletek a cselekvésre” vagy a „Média bevonása a fenntarthatóságra való nevelésbe”. Több helyre bekopogtatók, de így sajnos sehol sem vagyok ott igazán. Azonban, ha elmélyedni nincs is lehetőségem, átfogóbb képet kapok.

2005–2014. az ENSZ „Fenntartható fejlődésre nevelésének évtizede”. Igazán komoly törekvésekkel és mélyen elkötelezett, céltudatos „zöldekkel” találkoztam Indiában, a világ egyik elmaradott részének tekintett helyen. Ezek után még kíváncsibb vagyok: a Nyugat milyen fejlesztési koreográfiával fog előrukkolni, miután bebizonyosodott, hogy sok szempontból nem járható, nem követhető az Első Világ fejlődési mintája.

Zsoldos Betty
Bocs.hu

Ahmedabadi nyilatkozat. Ezt a nyilatkozatot 2005. január 20-án, az indiai Ahmedabadban, a Környezeti Nevelés Központjában tartott konferencián fogalmazta meg a fenntartható fejlődésre való nevelés több mint nyolcszáz tanuló, gondolkodó és praktizáló elkötelezettje, akik több mint negyven országból érkeztek.

Az Egyesült Nemzetek Szervezete „Fenntartható fejlődésre nevelés évtizede” (DESD – Decade of Education for Sustainable Development) program első nemzetközi összejövétele alkalmából melegen üdvözljük a kezdeményezést, amely hangsúlyozza a gyakorlati nevelésben rejlő azon lehetőségeket, melyek segítségével elterjeszhetjük a fenntartható életformát és gondolkodásmódot.

Ahhoz, hogy a világ népei minőségi életet élhessenek, sürgősen cselekednünk kell egy fenntartható jövő megvalósítása érdekében.

A mutatók azonban nem fenntarthatóságot jeleznek, ezért az egyre szaporodó zöld mozgalmak világszerte hatalmas erőfeszítéseket tesznek a változásra.

Magunkénak érezzük a felelősséget és mindenkit arra buzdítunk, hogy csatlakozzon hozzánk azért, hogy az alázat, az összefogás és az emberiség erejével megtehessünk mindent az évtized alapelveinek érvényesüléséért. Kérjük, terjesszék minél szélesebb körben ezt a felhívást hálózatokon, partnerkapcsolatokon és intézményeken keresztül.

Mivel abban a városban gyűltünk össze, ahol Mahatma Gandhi élt és dolgozott, emlékezzünk az ő szavaira: „Nevelés az életért, nevelés egy életen át, nevelés mindenütt az életben.” Ezek a szavak megerősítik részvételt követelő és élethosszig tartó elkötelezettségünket a nevelés iránt.

Szilárd meggyőződésünk, hogy a fenntartható fejlődés alapvető feltétele az, hogy minden ember vegye kezébe saját sorsát a társadalmi igazságosság és méltányosság szabályait figyelembe véve. A saját lábra állás segítségével a gyakorlatközpontú képzés kulcsfontosságú tényező.

Az ESD (Képzés a fenntartható fejlődésért) azt jelenti, hogy nem úgy szemléljük a nevelést, mint egy „átadó mechanizmust”, hanem felismerjük azt, hogy mi mindannyian tanulók és tanítók vagyunk egyszerre. Az ilyen típusú képzésnek falvakban és városokban, általános iskolákban és egyetemeken, irodai munkahelyeken és a szerelőszalag mellett, minisztériumi épületekben és polgármesteri hivatalokban egyaránt teret kell biztosítani. Mindenkinek küzdenie kell azért, hogy úgy éljen és dolgozzon, hogy védje környezetét, helyezze előtérbe a társadalmi igazságosságot, és segítse elő a helyes gazdálkodást a jelen és a jövő nemzedékek számára egyaránt.

Mindannyiunknak meg kell tanulnunk megoldani konfliktusainkat, egy gondoskodó társadalmat építeni és békében élni.

A(z ESD) nevelés a saját életstílusunk és képességeink vizsgálatával kezdődik, hogy mintát adjunk másoknak és elősegítsük a fenntarthatóságot saját közösségünkön belül. Megfogadjuk, hogy megosztjuk egymással tapasztalatainkat és tudásunkat, hogy a fenntarthatóság eszményét folyamatosan terjeszthessük a gyakorlatban. Az Egyesült Nemzetek Szervezete „Fenntartható fejlődésre nevelés évtizede” programjának mozgatórugói kívánunk lenni.

Bízunk abban, hogy az évtized célkitűzései meg fognak valósulni, és hogy Ahmedabadból eljut mindenhova a felhívás, az elkötelezettség, a remény és a lelkesedés szellemének szava.

Egy sugárfelderítő

Interjú Szergej Mirnij Csernobil-szakértővel, aki személyesen részt vett a katasztrófa következményeinek felszámolásában. Az interjút Budapesten készítette Bratka László, 2005. március 7-én.

– Idén lesz a csernobili katasztrófa egy híján huszadik évfordulója. Az elmúlt idő lehetővé teszi, hogy végső, általános értékelést mondjon az eseményekről?

– Csernobil hatalmas katasztrófa volt, mégpedig szerencsés katasztrófa. Ugyanakkor én mint olyan ember, aki egyrészt ott volt és dolgozott a katasztrófa helyszínén szinte közvetlenül a robbanás után, másrészt hosszú éveket töltött az események tudományos megismerésével, értelmezésével, arra a következtetésre jutottam, hogy Csernobil valójában hatalmas győzelem volt.

– Miért?

– Ahhoz, hogy ezt megértsük, el kell mondani, hogy mi volt Csernobil, mi lehetett volna, és most mi. A csernobili katasztrófa az atomerőműben történt robbanással kezdődött. A robbanás Ukrajnában történt, a kétmillió ukrán fővárostól, Kijevtől 130 kilométerre északra, az orosz–belorusz–ukrán határ találkozásának közelében. Az atomreaktor tervezési hibái és a helytelen üzemelés szerencsétlen egybeesése következtében erős túlmelegedés lépett fel az atommáglyában, és felrobbant. A robbanás 1986. április 26-án történt a négyes számú reaktorban, a gőz túlnyomása következtében, amit vegyi robbanás követett. A gőz hidrogénre és oxigénre bomlott, és az atmoszférába távozott. A reaktorban – a fűtőelemekből – képződött radioaktív masszában néhány napig lassult a radioaktív reakció, de aztán erősödni kezdett, és egyre jobban megközelítette azt az állapotot, amikor atomrobbanás következik be. Az atomrobbanás megelőzésére, a radioaktív folyamatokat lassító anyagokat szórtak helikopterről a radioaktív masszába, vagy szállítottak oda emberi izomerővel. Ötezer tonna anyagról – homokról, bórról és ólomról volt szó. A reaktorba jutott anyagoknak köszönhetően néhány napon belül, 1986. május hatodikára sikerült elhárítani az atomrobbanás veszélyét, erősen gyengült a radioaktív reakció. Amikor a tudósok a végső számításokat elvégezték, kiderült, hogy a négyes számú reaktorban lévő radioaktív anyag négy százalékra került ki a levegőbe; ha atomrobbanás következett volna be, az a másik három reaktor is atombombaként robbantotta volna föl. A hirosimai és nagaszaki robbanásnál összehasonlíthatatlanul nagyobb robbanás következett volna be, amit súlyosbított volna, hogy nem a levegőben történik – mint a japán városok fölött –, hanem a földön. Azt nevezem győzelemnek, hogy az emberek tízezreinek szervezett munkája megelőzte a robbanást, és hősiességről azért beszélek, mert egy olyan reaktor mellett dolgoztak, amelyik bármelyik pillanatban atombombaként felrobbanhatott volna. Győzelem az is, hogy szakképzett emberek ki tudták számítani, hogy mit, hová kell dobni a reaktorban, hogy elfojtsák a láncreakciót.

– *Katonai vagy polgári hatóság irányította ezt a munkát?*

– Ugyanaz a szovjet hatalom, amelyik előidézte a robbanást az eróműben. A Szovjetunióban nem lehetett szétválasztani a katonai és polgári hatóságokat, mivel militarizált ország volt. Minden felnőtt férfi hadköteles, tartalékos tiszttel vagy katonával volt.

– *Ön mikor, hogyan került Csernobilbe, mi volt a feladata? Milyen körülmények, állapotok fogadták?*

– Egyszerűen nyugalom volt az országban, mindenki tudta, hogy robbanás történt, de a félretájékoztatás és a hiányos információk miatt a méretével nem volt tisztában még az olyan speciális, sugárfelderítő képzettséggel rendelkező ember sem, mint én. A tartalékos tisztek második váltásával kerültem július 13-án Csernobilbe. Az első csoportot váltottuk föl, amelynek tagjai elszenvedték a szabályok szerint elviselhető 25 röntgenes sugáradagot. Húsz emberből álló szakasz vezetőjeként teljesítettem szolgálatot, és sugárfelderítésre jártam egy speciális páncélkocsi parancsnokaként. Az erómű környékén harminc kilométeres zónában mozogtunk, fő tevékenységünk az volt, hogy naponta ugyanazon az útvonalon vonultunk, és mértük a sugárzást. Fontos útvonal vezetett például egy fenyvesben, amelynek a lombzata először megsárgult, aztán vörössé vált a sugárzás hatására.

A mérési adatokat továbbítottuk a törzsnek, ott térképre vezették, és a térképek és a mérési adatok folyamatos összehasonlításával követni lehetett, milyen változások történnek.

Általánosságban azt lehet elmondani, hogy a robbanás idején fújó szél két nyelv alakú területen terítette el a radioaktív szennyeződést – egy keskeny, erősen szennyezett nyelv nyugat felé, és egy széles, gyengébben szennyezett nyelv északra, Belorusszia felé. Mivel a robbanás idején keletről fújt a szél, keletre és délre nem került szennyeződés, és a robbanás helyétől néhány kilométerre keletre ezerszer kisebb volt a sugárzás. A szennyeződés természetének jellemzésére érdemes elmondani, hogy Pripjaty város a két szennyezett nyelv között volt, de ide nem jutott katasztrófális magas sugárzású szennyeződés. A katasztrófát kísérelő szerencsesorozat újabb állomása, hogy a robbanás pillanatában keletről fújt a szél, hiszen nem került szennyező anyag a legsűrűbben lakott területekre, köztük a kétfélmillió Kijevbe, ahol nyugodtan zajlottak a május elsejei felvonulások.

– *Milyen hangulatban, milyen körülmények közt folyt a munka? Érződött-e valami hősies hangulat, vagy „csak” keményen hajtottak?*

– A szovjet korszak nagyszerű humoristáját, Mihail Zsvanyeckijt idézném. Van egy mondata, amely szerint egyes emberek hősiessége mások trehányóságának és hülyeségének a következménye. Ez az alapformula megint beigazolódtott. A legnagyobb problémát nem a sugárzás jelentette. Nagyon ritka eset volt, hogy a sugárzás ölt meg valakit, kivéve az első napokat, amikor különleges helyzet állt fenn. Bármilyen furcsának tűnik, nehéz, feszült és veszélyes, de normális munka volt, amit végeztem. Jellemző például, hogy önként jelentkeztünk felderítésre, hogy ne kelljen a táborban maradni, bár a felderítés veszélyesebb volt – én például rendszeresen 3-400 méterre mentem el páncélkocsin a reaktor falán keletkezett „szakadástól”. A robbanás helyétől harmincöt kilométerre, sugármentes helyen lévő tábor tipikus szovjet katonai sátoztábor volt, amely-

ben egy zászlóalj sugár- és vegyi felderítőt, több zászlóalj sugárfertőtlenítőt helyeztek el – az utóbbiak tisztították a fertőzött területet. A táborban millióféle munka, szemle, takarítás, építés folyt, és hogy ettől megszabaduljunk, inkább felderítésre mentünk. Egyébként azt mondhatnám, hogy egész idő alatt a legveszélyesebb, bármilyen nevetséges, a sugárfertőzött zónából való kilépés volt. A páncélkocsink mindennap magas sugárzásban haladt, és amikor elhagytuk a zónát, hogy visszatérjünk a táborba, megmérték a sugárzását. Nagyon nehéz volt lemosással az előírt, ideálisan alacsony, de az adott körülmények közt szinte elérhetetlen szint alá csökkenteni a sugárzását. A parancsnok szinte sohasem aludt, mert a táborba éjszaka visszatérve mindenféle papírmunkát kellett végezni, például összeszámolni, hány röntgen érte az egész századot (ráadásul úgy, hogy személyi dózismérő nem is volt). Közben a másnapi munkát is elő kellett készíteni.

– *Speciális öltözéket viseltek?*

– Nem. Az élet, a szolgálat minden esetére a szokásos egyenruhát hordtuk, csak alváshoz vetettük le.

– *Védőfelszerelés?*

– Légszűrőt viseltünk, amely eltakarta a száját és az orrot, és megakadályozta, hogy radioaktív por kerüljön a szervezetbe.

– *1986 augusztusában visszatért a polgári életbe. Mit csinált azután?*

– Tudtam, hogy meglehetősen érdekesek a sugárfelderítőként szerzett tapasztalataim. Ezért írtam egy, a személyes tapasztalataimat megörökítő és a szellemileg megismerhető dolgokat megfogalmazó, számtalan apró részből mozaikszerűen összeálló elbeszélésgyűjteményt, amelynek címe: *Rosszabb a sugárzásnál* (Egy sugárfelderítő tiszt egy napja). Nyomtatásban 2001-ben jelent meg, de az újabban megszerzett ismeretek szerint azóta is bővitem. 1997-ben Moszkvában díjat nyertem vele egy filmes újság nemzetközi pályázatán. 2004-ben a *Prolom* (Hasadék) című filmkomédia forgatókönyvével harmadik díjat nyertem Ukrajna legtekintélyesebb ilyen pályázatán, amelynek *A szó megkoronázása* a címe. Most fejeztem be *Élőerő* című művem; dokumentarista-komikus regény, hiszen Csernobilben is sok humoros dolog történt.

Írtam tudományos könyvet a katasztrófafelszámolók egészségi állapotáról. Meghívtak az Európai Parlamentbe, ahol Csernobil következményeiről beszéltem, és hogy hogyan lehet megszüntetni ezeket. A Közép-Európai Egyetemen ökológiai diplomát szereztem.

A haiku és holdudvara

Sebők Éva *Kettős könyve* elé

Sebők Éva minden kötetében megörvendeztet valami meglepetéssel. Ebben az új könyvben kettővel is: a könyv első, *Önismeretlen* – remek jó – címet viselő részében 197 haiku olvasható, és nincs tudomásom arról, hogy a költő korábban foglalkozott volna ezzel a műfajjal lett formával, bár vonzódása a rövid versekhez már a korábbi kötetekből is kitetszett. A másik meglepetés a könyv második fele, a *Kontemplatívák* cím alá rendelt önreflexiók a haikukra. Minden egyes haikut egy kontemplatíva értelmez. Egy költő önreflexiója saját versére nem teljesen ismeretlen eljárás, talán az első e nemben Dante *Vita nuova*-ja, de fellépése és sűrűsödése a század- és ezredforduló idején feltűnő és magyarázatot igényel. Erre még visszatérek.

A haiku

A világ legrövidebb és ezáltal legkötöttebb versformája, ennél fogva a legnehezebb is. Nemcsak azért, mert tartani kell a 17 szótagot (az eredeti japánban a 17 morát, azaz a 17 rövid szótagnak megfelelő időtartamot, ezt helyettesíti a magyar nyelv sajátosságainak figyelembevételével a magyar költői gyakorlat 17 szótaggal), hanem főként azért, mert az igen rövid japán versnek meghatározott műfaji kötöttségei vannak. Szerepelnie kell benne egy ún. *évszakszónak* (*kigó*) – ezért vált lehetségessé a haikuirodalomban a haikunaptárak divatja –, másrészt egy ún. *hasítószónak* (*kiredzsi*), amely

egy kötelező tartalmi ellentét két részét különíti el. E formai kötöttségeken túl tartalmi kötöttsége az eredeti haikunak a japán *misztikus-mitikus* gondolkodás közvetítése, ami képekben valósul meg: az évszakszó által megindított természeti kép érzéki-érzékletes felszíne mögött valamiféle önmagán túlmutató, nem ritkán transzcendens mondanivalót hordoz. A japán mitikus-metaforikus-szimbolikus gondolkodás megismertetésére sokan állítottak össze képmagyarázó szöszedeket, ízelítőül belőlük néhány:

telihold: a létben önmagát hiánytalanul megismerő, a külső világgal tökéletes harmóniát kialakító emberi tudatosság

utazás: a világon való átkelés zen-buddhista eszméje

kakukk: magány

erdei fenyőfa: együttlét, a hosszú élet és a tiszta béke

jade-szelence: az öregség és a halál rejtőzik benne, nem szabad felnyitni (vö. Pandora szelencéje!)

tenger hullámszásának országa: túlvilág, halál

nádas síkság országa: emberek országa

a magasságos ég síksága: az istennek hazája

hím szarvas patájának repedései: jósjelek stb.

Hangulatilag és tematikusan a haikunak két fő típusa létezett: a *Darin-iskola* a természeti képek mögött húzódó gondolati háttérrel emelte ki, a *Teitoku-iskola* a szójátékon alapuló fajtáját művelte.

A japán misztika és szimbolikus gondolkodásmód ismerete nélkül a természeti szimbolikán alapuló haikut a magyar költészet nem sajátíthatta el. Amit létrehozhatna helyette: egy sajátos magyar mitológián alapuló jelképrendszer és a mögéje rendelt tartalom: minthogy azonban egységes magyar mítoszvilág nincsen, a költő előtt két út áll. Vagy létrehozza saját életének csak rá jellemző mitikus rendszerét (ezt tette meg Utassy József, aki születésének havát tekinti az önmítosz kezdetének, innen származik haikunaptára, amelybe beleszövi majd súlyos családi tragédiáját is); vagy felhagy a mitikus-szimbolikus gondolkodásmóddal, és a gondolati közlést a megelőző képsimbolika nélkül fejti ki. E típusnak máig legjelesebb képviselője Fodor Ákos, most felsorakozik mellé Sebők Éva, még abban a típusban is, amely a *Teitoku-iskola* szójáték-hagyományát valósítja meg. Sebők Évánál a legfájóbb-legégetőbb gondolatokat váltják fel a korántsem puszta szívderítő, szarkasztikus szójátékok. Sebők Éva a gondolati haiku terén olykor igen közel kerül az eredeti szimbolikus-gondolati típushoz. A *pillanat varázsa* címet viselő haiku természeti kép, amely egy mély esztétikai gondolatot közvetít:

*Borzong a tópart:
most válik a fűz széppé
(kigó: tavasz van)
és szomorúvá*

(kiredzsi: az ellentét a szép és a szomorú között hordozza az önellentmondó lényegét: a fűzfa mint olyan akkor teljesíti ki önmagát, ha levelet bont, ettől lesznek ágai szépek és egyben szomorúak, hiszen a levelektől súlyosabb ágak még mélyebben hajolnak meg, még szomorúbbak – viszont szépek).

Állítsunk mellé a hasonlóság igazolása kedvéért egy igazi japán haikut Macuó Basótól, a japán haiku talán első számú mesterétől:

*Öreg kerti tó!
béka ugrik a partról
víz csobbanása*
(Horváth Ödön ford.)

A vers első sora a mélység érzetét hivatott felkelteni a dolgok felszínének látható-felismerhető érzékelésével, a második sor az élő pillanat, pontosabban a pillanat pillanatnyi változást hozó erejének megragadása. Érzéki észleletre épülő látványtól jutunk el a 17 szótag alatt a változatlan változás dialektikájáig. Sebők Éva idézett haikujában egy esztétikai törvényszerűség bomlik ki az érzéki képből: minden, önmagában kiteljesült dolog tökéletes, tehát szép – egyrészt, másrészt a fűz akkor teljeseedik ki, akkor tökéletes, ha vízre hulló ágait a kifejlett levelek még mélyebbre húzzák: a fűz akkor teljesíti ki fajtájának kritériumát, a szomorúságot, ha kiteljesedésében szép.

Ugyancsak rendelkezik valamiféle haiku-lényeggel a *Vég-zengés* című darab:

*Nem vihar alatt –
(kigó: nyári vihar)
vihar után reszketek –
(kiredzsi: nem a
vihartól félek, hanem a vihart
követő, vészterhes csendtől)
utó-csöndjében*

valamint a XIX. számú darab:

*Kis szél. De tájfun
(kigó: szeles idő)
a sziomnak.
Hisz őt letépi*
(kiredzsi: a viszonyító ellentét a sziom szempontjából: a szellő viharrá válik)

Háromszoros ellentét az időben, gondolati sziporka a szövegben: a holnap dicsőségét a ma és a tegnaphozzák (XXX.):

*Holnap-koronán
ékkő a mai csillag
s a tegnapi hold*

Az ellentétek egyesüléséből létrejövő szintézis dialektikus gondolata egy anyagi szinten megvalósuló képben (CX.):

*Fényanyag anya
fekete fénytől fogant
félvér fiút szül*

Két tűz között címet adja annak a haikunak, aminek japán címe feltehetőleg *Utazás* lett volna az ismerős szimbolika alapján, hiszen egy fájdalom fémjelezte életutat jár be mindössze 17 szótagban. Megtaláljuk benne az utalást az évszakszóra, a születés pillanatába elrejtve, és a kiredzsit, az érkezés és a távozás ellentétében.

*Fájtam anyámnak
mikor jöttem. S majd menet
fájok fiamnak*

Legtöbb haikujának az ellentét lett strukturáló eleme, és ezeket az ellentéteket több alaptípusba különíthetjük el. A *kicsi-nagy*-ra példa:

*Bennünk lapul – ládd:
egy pehely és egy galaxis
minden rejtelve* (kiem. Sz. E.)

A másodlagos ellentét a galaxis makrokozmosza és az én-világ (bennünk) mikrokozmosza között feszül.

Ellenpólus címet visel az a haiku, amelyben mindhárom sor ellentétben áll a mellette lévővel:

*A semmivé tett
valami vágya – dacból –
mindenné válni* (kiem. Sz. E.)

Többszörös ellentétek tartják fesszesen a XXIX. haikut:

*Omlik – felépül.
Csillagkép. Égi sorrend
káosz – teremtés*

Három sorban három villanás és egy irány-ellentét: a villám az égen, a villámot a földön fényképező vaku fénye, majd a fényképről villanó villám-kép:

*Fenn villám – itt lenn
vaku villan. Villámkép.
A villám képe*

(Ha még a sűrű alliterációra is figyelünk, igazán bravúrosnak érezhetjük ezt a miniatűr életképet.)

Kettős ellentétet hordoz egy másik 17 szótagos: *élő-holt*, *boldog-boldogtalan*, és a két ellentét kereszteződése egy logikai paradoxon, ami viszont létezik az életben:

*Holtat boldoggá –
élőt lehet avatni
boldogtalaná*

Kétszeres ellentét: a testi erő az alapja az egyiknek, a cselekvés megvalósulásának esetlegessége a másiknak.

*A gyöngye testben
egy tettekéész vulcanus
kuporog lesben*

A másik típus, a *Teitoku-iskola* által elterjesztett, szójátékon alapuló haiku igen könnyedén simul Sebők Éva szójátékra mindig is hajlamos költészetébe. Műveli annak a *figura etymologicán* alapuló, s egyben ellentétező fajtáját is. *Szeretet-nüansz* című verse ilyen:

*Fogékony vagy rám
kedves. Nékem meg te vagy
lélek-fogódzóm*

Játszik a magyar helyesírás hosszúság-rövidség megkülönböztető jellegzetességével is, az ékezettel jelölt, ellentétes tartalmú szavak mellé még egy ellentét társul (a cím is ellentét: *Igen...? Nem...?*):

*Étet vagy étet...
vonzalma hócukor-por (étel)
vagy törtüveg-por (méreg)*

A magyar nyelv különös szóösszetételének létrejöttén morfondíroznak:

*Porfészek... Porból –
kérdem – vajh milyen madár
rakhat fészkeket*

Egy rovar antropomorfizálása, egy irány-ellentét és egy szójáték a háló szó közössége révén – modern groteszket ad:

*Csüggedt pók futkos
föl s le. Nem leli helyét
a világhálón*

Él a többjelentésű szavak adta lehetőséggel is:

*Meghúzom magam
a világmindenségben.
Mint egy harangot*

A szójátékok, különösen az ellentétezők, gyakran váltanak át paradoxonba. Sebők Éva groteszkbe hajló humora kedveli a paradoxonokat, ilyen a *Belső égés*.

*Világgá mentem
de velem jöttél tűz. Tűz –
mi elől futnék*

A XCII. számú darabnak már a címe is egy paradoxon: *Hajdanod hajnalán* – azaz múltad kezdetén.

A haikuk egy része objektív líra, ezekre lehet jellemző az ellentétezés, a könnyedebb szójátékok. A groteszk és a paradoxon jelleg – mint azt a fenti két példából láthattuk – az én-lí-

ra sajátja, Sebők Éva öniróniájának eszköze. Az én-líraba tartoznak ebben a haikuláncolatban a költő megméretetéséről szóló példák. A személyiség egyediségének büszke tudata még csak kérdésként merül fel (a név az örök Nót és a költőné személyiségét kapcsolja össze):

*Persze. Lesz Éva.
De ki tudja: majd lesz-e
helyettem Éva*

A *szellem* szó kétértelműsége (túlvilági létező, ill. az ember értelmi tevékenysége) sugallta a kötetkezdő *Tengerbe vetve* sorait:

*Üzenőpalack.
Ha felnyitod: papírt látsz
– de szellem száll ki*

A *Ki verset teremt* három sora a költőt (s így kimondatlanul belefogalva magát Sebőköt is) Teremtővé magasztosítja:

*Tán egy betűn mint
orron át lehell belé
lelkéből lelket*

Még egy utalás egy elődre, akit ugyan fáraóként és nem költőként tart számon a művelődéstörténet, Sebők fantáziájában azonban az *aere perennius* – síremlékét költészetből emeli, miként majd a hírnevét megörökítő, de azt a magáé alá rendelő római utód, Horatius, s ezzel minden költőt maga mellé emel:

*Kheopsz – a költő –
vers-hieroglifákból
emel piramist*

A költői öntudat magaslata mellé a költői Én más tekintetben is felemelkedik, kozmikusává válik:

*Túl a túlvilágon
olajfák hegyén poklon
rajtam is túl*

azaz a túlvilág mindkét pólusán, a krisztusi megváltáson és a poklon túl van még egy dimenzió, a költőné.

A tér-dimenzió mellett az idő-dimenziót is kitérítve Sebők, de nem előrefelé, hanem vissza, a múltba. Igazi énjét, a múltbélit keresi:

*Ki voltam régen?
Visszapillantó lelki
tükröm: légy képem*

A nehezen elviselhető mai létből a *Kivezető út*-at is a múltban találja meg:

*Visszatérőben.
A testmeleghez. Szóhoz.
Gyertyafényhez*

Könnyedén áradnak Sebőknel a múlt versei. Nagyon idegen itt és most, és nagyon vágyik vissza. Kedvelt korszakát már a legutóbbi kötet elemzésekor is a szecesszióban láttam, most ő ki is mondja a címben a vágyott korszakot (*Fin de siècle*):

*Akkor még ősszel
brabanticsipke-hálót
szóttek a pókok*

(a verszáró öt szótagú sornál fel kell hívnom a figyelmet a magyar haiku azon jellegzetességére, hogy az öt szótagos egységet szívesen tölti meg adoniszti ritmussal).

A következő nosztalgia-vers a maga 17 szótagjában (meg a címben) többszörös alliterációt sűrít, az archaizáló hatás felkeltésére; emellett egymásra csengő szavakat is használ a *fin de siècle* kifinomult cizelláltságának megidézésére (kacatok – kacagok); valamint egy ellentétet az utolsó sorban:

*Múltban matatok
kacatok közt kutatok
könnyet kacagok*

Aki ilyen rosszul érzi magát a neki rendelt jelenben, annak számára ez az idő tele van magányérzéssel. Az alábbi haiku kettős magányt regisztrál:

*Csitt-szigetre majd
én – száműzött királynagy –
viszem a titkot*

egyrészt a világból kiesett idegen-mesei királynagy-létet, másrészt annak is száműzetését a maga Csitt-szigetére.

A mesés önportré mellett megszületett a magány valós lélekrajza is:

*Személyes aura
introvertált fényből van.
Bentre sugárzik (kiem. Sz. E.)*

A Rétegek az egyre beljebb menekülő Én távolodásának fokozatait jelzik:

*Önfényem mögött
visszfényem... mögött
rejlík visszárnyam*

S az egész haiku-folyamot lezáró utolsó darab maga a kőbe vésett magány (*Egy pont – lelken belül*):

*Tábláján ez áll:
Védett zugoly. Réservé.
Magány-terület*

A Kontemplatívák – azaz a holdudvar

A költő megírja a versét, verseit, a megértést, értelmezést, átélést az olvasóra bízva. Normális esetben. Ez a normális eset volt érvényben a költészet kezdete óta, és főként a legkezdetén, amikor a költő – vagy korábban a mágus, a varázsló, a sámán, tehát a törzs spirituális feje – a „nép helyett”, a „nép nevében”, vagy éppen az őt fenntartó mecénásréteg érdekeinek képviselőjeként szólalt meg. (A kutatás jelenlegi állása szerint az

aoidoszok által hagyományozott szövegeket összeszerkesztő „Homérosz” az *Iliászban* a papi arisztokrácia hírnevének elterjesztéséért alakította a szövegeket, az *Odüsszeiában* egy feltörekvő új réteg, a kereskedők élelmességét, az új világ kormányzására alkalmasságát propagálta.) Szava úgy szólt, hogy történeteit a közös mítoszkörből, a kollektív emlékezetből merítse, és nem igényelt kommentárt az előadottakhoz. Ez az állapot azonban megszűnt, mielőtt a költészet kiemelkedett az összművészetből (tánc, képzőművészeti alkotások: maszkok, jelmezek, díszletek stb.), és végképpen önállósult, amikor levált a zenéről, és egyre szűkült azoknak a köre, akik megrendelői és egyben élvezői voltak a költői műalkotásoknak. Sem Periklésznek nem kellett elmagyarázni, mennyiben különbözik Aiszkhülosz *Oreszteiájának* Elektrája Euripidészétől, sem Maecenasnak, hogy miért átkozza Horatius a háborúban harcoló római polgárokat. Alkotó és – fogyó számú – közönsége kulturális közösséget képeztek.

Nincs itt tér arra, hogy végigtekintsük a művelődéstörténet háromezer évét a műértelmezés szempontjából, csak annyit jelezhetünk, hogy az írástudók csökkenésével, a kultúrának egyre inkább egyházivá válásával egyre távolodott egymástól az irodalom és közönsége (a festészet esetében ez nem következett be, hiszen a kép minden formájában „Biblia pauperum” volt), majd az írás terjedésével, a latin nyelv helyett a nemzeti nyelvű irodalom létrejöttével, majd egyeduralmával, költő és közönsége kezdett újra egymásra találni (ennek kora népenként és kultúránként különböző).

Hatalmas ugrás az időben: a XX. század hatvanas éveire az analfabetizmus csaknem teljes felszámolásával,

az iskolakötelezettség bevezetésével, az olvasó ember ideáljának megalkotásával az olvasás tömegméreteket öltött. A kultúra terjesztése egy ideig jó értelemben vett misszió volt (emlékezzünk csak az – egyáltalán nem bántó felhanggal említendő – író-olvasó találkozókra, a Művelt Nép mozgalomra, a falujáró mozgókönyvtárakra). A folyamat túl jól sikerült: az olvasó olvasta és értette a művet. Ezt nem lehetett ennyiben hagyni. Ekkor köszöntött be az irodalomelmélet sorsfordító korszaka, amelynek szellemében a mű nem mindenkié, csak azé, aki megérti. És nem értheti meg más, csak a kellő elméleti alapozottságra szert tett BEFOGADÓ, akinek célja, hogy ereje megfeszítésével, szellemi energiáinak koncentráálásával SAJÁT ÉRTELMEZÉSÉT adja egy olyan betűhalmaznak, amelynek őnélküle sem összefüggő szövegszerúsége, sem jelentése, sem a jelentést adó szerzője nincsen. A nagy feladat a BEFOGADÓÉ: TEREMTSÉN MŰVET A SAJÁT KÉPÉRE az eléje tárult betűrengtegből. E ténykedése, ha alacsonyabb szinten is, de megismétli-utánozza az IRODALOMTEORETIKUS, az ESZTÉTA, a KRITIKUS magasrendű munkáját: ők is megalkotják saját olvasatukat ugyanarról a műről (bocsánat, betűhalmazról).

A befogadasesztétika (receptioesztétika) a nyugati országokban a hatvanas évekre kifulladásra kényszerítette magát, elfelejtették, meghaladták. Mi – kötelezően megtartva a harminc-éves követési távolságot – a nyolcvanas-kilencvenes évek fordulóján fedeztük fel magunknak az üdvözítő tant, amelynek logikus következményeképpen – minthogy nincs meghatározó mű, jelentés, „üzenet” vagy „közlés” – korlátoznunk kellett volna az irodalomelmélettel foglalkozókat,

ámde nem ezt tettük, hanem szélesebbre tártuk szócsövük hatósugarát. Így támadt egy-egy műnek annyi olvasata, ahányan olvasták, s főként, ahányan magyarázták.

Hogyan védekezhet a költő, aki pontosan tudja, mit írt; szorosan szerkesztett (jelen esetben csak 17 szótagos) jelzései a világ – a közönség – felé csak meghatározott jelentésmezőben értékelhetők?

MEGÍRJA Ő MAGA VERSEINEK ÉRTELMEZÉSEIT. Ismerem Szarka István két, egymásra vonatkoztatott kötetét: a *Minden versem* 1999-ben, a magyarázatokkal szolgáló *Húsvéti kert* 2003-ban jelent meg. Hasonló megoldással él Sebők Éva is a maga kontemplatíváival, amelyeket ő maga „láncreakciónak”, „dominóeffektusoknak” nevez („Minő bájos-egy láncreakció indult el bennem!” – *Nereida-dal*), amelyek – szakszóval asszociációláncolatok – kiindulópontja egy-egy haiku, egy-egy gondolat, amelyet minden oldalról körüljár, de a *saját lépéseivel*, a saját maga szabta irányból és irányba, asszociációit szabadon engedi ugyan, de egy bizonyos, *behatárolt körön belül*, legyen az egy kis ház bekerített kertje vagy a telihold lehatárolt holdudvara. Szabadság és kötöttség egyaránt van ebben az asszociációs bolyongásban: *szabadon bolyong a motívum adta*

összes lehetőség között, de kötötten is egyben, mert nem lépheti át az asszociációs kör határát. A kontemplatívák nemcsak a jelen kötet haikui-ra vonatkoznak, hanem igen sokszor az egész életműre, s minthogy így a haikuk és az életmű azonos értelmezési tartományba kerülnek, ezáltal igazolást nyer az életmű egységessége motivikailag, gondolatilag, érzelmileg – mindenképpen. A *Messzi a messze* című kontemplatíva egy ilyen asszociációsorra fűzi fel az egész életet-életművet: „Az én szeksztánsom olyan utat mér be, mely érzetre kozmikus méretű, valójában kicsiny. [Íme a jellegzetes ellentétezés, Sz. E.] Arasznyi. Sokféleképpen nevezhetem ezt az utat. Nevezhetem vándorútnak. Életútnak. Zarándokútnak. Úttalan útnak?”

Sebők Éva művelt, okos, önismertben járatos (nem véletlenül adja játékosan a haikukötetnek az *Önismertlenül* címet), tudatos művész. Ismeri gondolkodásának irányát, kiterjedését, határait. A kontemplatívákkal azt kéri: tartsuk tiszteletben értelmezési körét. Higgyük el: a legtöbbet mégis ő tudja önmagáról, verseiről.

(Sebők Éva: *Kettős könyv*. Széphalom Könyvműhely, 2005 ünnepi könyvhete)

Szepes Erika

A szív színei

Egy mexikói festő Magyarországon

BRISA DE ARÉNA

A MOM parkban a prekolumbián művészet hagyományából táplálkozó, ugyanakkor egyetemes gondolatokat közvetítő naiv művész, Mary Carmen DomArt képeivel találkozunk

A kezdetben időtöltésnek induló játékból mára komoly munka lett. Alkotásai egyik csoportja, a mexikói élet hétköznapijait felvillantó, egy-egy jellegzetes pillanatot, szokást bemutató képek, mint a *Dia de Muertos*, történeteket mondanak el, egy másik kultúra életszemléletéről tanítanak. A halottak napja színes „kavalkád”, ünnepséggel köszöntik az elhunytakat, felszabadult életöröm jellemzi, hiszen egy új életbe léptek. A *Brisa de aréna* kép egy fuvallat: a mulandóság szelében pergő homokszemek mozgása. Az események mögötti érzelmekbe kapunk betekintést, nyugalmat, békességet találunk.

A másik csoportba egyetemes mondanivalójú képek tartoznak, melyek az

életről, a vér szerinti kötődésről, a sorsról, az érzelmek erejéről vallanak. Expresszív színek, a vörös életerejé, dinamizmusa, a sárga melegsége, ragyogása, a türkiz eget, vizet és a terrakotta termőföldet idéző hangulata. *Mar, Vida, Luz*. Minden étellel teli: a tenger mélye is, a fény oda is eljut. Érzések, érzelmek, boldogság, bánat, fájdalom, remény... családokat, különböző népeket, kultúrákat kötnek össze. Ez a *Mezclas*, színek, ízek, illatok, formák, szokások, érzések, fajok, népek keveredése. Az élet fűszere: az emberi érzelem.

Mély tartalom, érzékeny látásmód, de feszes kompozíció jellemzi ezeket az alkotásokat. A prekolumbián hagyományokban gyökerező művészet sajátos szerkesztése és formavilágának hatása: síkban ábrázolja a teret. Az erőteljes mértani tagolás kétféle elrendezésű: a kép vízszintes, függőleges és átlós osztású, vagyis a tartalom folyamatábraszerű feldolgozását látjuk, valamint a kép L alakú (kép a képben) rendszere. Mindegyikkel találkozhatunk az ősi szötteseken, utóbbival pl. a szöttesek bordúr és tükör osztásánál. Visszaköszön formavilágában a legjellemzőbb nézet szerinti ábrázolás is némi stilizálással, valamint ősi szimbólumokkal: spirállal, körrel, négyzettel.

A festőművész őszinte kifejezésmódja nem a képzett és tudatos, hanem az ösztönös alkotóra utal. „Gondolatok nélkül, csak a szívem hangjait hallgatva készül a kép. Elönt egy hatalmas érzelmi hullám, s a bennem kavargó érzések lassan alakot öltenek...”

...és a kép több lett, mint papírra húzott vonalak együttese, több mint színek és fények kavalkádja. Mélysége lett. Önálló életre kelt. Mesél. Tanít. Hozzánk szól, folytassuk az elkezdett történetet saját érzéseink, álmaink szerint.

Némethy Andrea művészettörténész

„A Nap nem légyölő galóca”

Farkas István életmű-kiállítása a Budapesti Történeti Múzeumban

Az idézet André Salom verséből való, melyet a *Correspondances* című sorozathoz (1929) írt. Farkas István világát ugyanúgy finom szövésű metaforaháló alkotja, mint mesteréét, Mednyánszkyét. A korai képeken – portrékon – érződik is a közvetlen hatás, hogy aztán a tanítvány velejéig saját formanyelvet alakítson ki magának, amelyben csak imitt-amott csillannak fel a Mednyánszky-féle festőtechnika távoli visszfényei.

E portrékon az arcvonások kísértetiesen elnagyoltak, ugyanakkor – önálló jegyként – bábszerűek is, fásan megvastagítottak (*Ülő nő*, 1919; *Kalapos nő arcképe*, 1920). Van valami önarcképjelleg is ezekben az arcmásokban, ahogy Gulácsynál is. Esetleg éppen nő viseli az elátkozott Farkas István-i arcot, valóban látnokian (*Látnoknő*, 1921). A szem mélyített, csontvázszerű árnyékait a *Szomorj Dezső arcképe* (1921) teljesíti ki, a szemüveg és a vérvörös száj fekete üregével. Nem tudni, ismerhette-e Farkas James Ensor, a nagy belga expresszionista képeit, de ott látni viszont ezeket a pirosítóval rikítóra festett maszkákat, halálfejeket. Ismerete-e vagy sem, a motívum szervesen beépül az egybecsengések önálló rendszerébe. Vastagon ömlik el a pirosító *Filadelfiai Vilma képmásán* (1922), ablakba kitett két bábu bámul ránk a *Férfi és nő az ablakban* című képen (1938), nem tudjuk, kik és mik ők, és hogyan kerültek oda. Méregpiros a *Gombák légyölő galócája* (1928), a legtöbb festmény színvilága ellenben méregzöld, ennek sötétebb vagy világosabb változatában (*Szép kilátás*, 1930; *Éjszakai jelenet*, 1938). Mintha soha nem kelne fel a Nap ebben az eszkimó-színben, kihűlt volna a Föld, s a sétálók, kertben pihenők úri közönsége örök sötétségben dideregne. *A déli város* (1938) éjsötét olajkép. Az arany metszés vonalainak metszőpontjában óra lebeg a szuroksötét levegőben, mutatói nincsenek, örök lett az éjszaka.

Tengermélyi világ ez, mint a *Tengerfenék* (1928) című akvarellen, ahol medúzák nyitják ránk éjsötét, gonosz szemüket. Áttetsző, átlátszó állaguk rózsaszín fényekben izzik, vannak is, meg nincsenek is, mégis mérgeznek csípésükkel. Nagy, puha szirmú, rózsaszín virágok nyílnak egy áttetsző vázában, ami légiesen indokolatlanná teszi jelenlétüket a *Virágok* című festményen (1934). Ha valamiben hasonlítható Farkas Ensorhoz, akkor ez a tengeri-tengermélyi közeg az (és persze gondolhatunk a korai Mednyánszky kísértetvilágára). Medúzaszerű testetlenségbe olvadnak szét az alakok a vízfestményeken (*Bánat*, 1938). Elterülő világosbarna kontúr, földdarab az ember (*Tavaszi*, 1936), másutt szélfúttá avarként hevernek a földön a fekete ember-árnyak (*Babonás délután*, 1930).

Egyáltalán, az alakok maradék valóságossága is elenyészik ezeken az örökkévalóságba nyúló babonás délutánokon. Az arcnak már csak a körvonala marad meg, nincs szem, sem száj. Pedig a történés valamennyire még a mindennapokba kapaszkodó, sőt, azokban is titokzatos eseményekre utaló, noha valódi háttérét soha nem tudjuk meg (*A levél*, 1941; *Azt mondta...*, 1941;

Történt valami?, 1943). Valójában senkinek nincs itt köze senkihez, bábjátékok látunk bábfigurákkal. Nem csupán az *Idegen nő* (1942) és az *Idegen pár* (1934) idegen a többieknek, de mindenki az mindenkinek. Kicsit egy másik belga, Delvaux álomszerűen suhanó kísértet-női is eszünkbe jutnak, vagy éppen Munch arctalan sikoltó alakjai, szintén az úri középosztályból. Ezek az úrhölgyek óriási esernyőt szorongatnak a kezükben fegyverként, s ha ők maguk nem is látszanak az örök félhomályban, hófehér kesztyűjük vagy túlméretezett csontos ujjaiak világítanak. Egyáltalán, az ember mintegy belegörbed a tájba, hozzásimul egy fa hajlatához, újmódi görög mítosz részeseként maga is repkényvé, éjszakává, görbületté lényegül (*Szép kilátás*, 1930; *Este*, 1931; *Éjszakai jelenet*, 1938). Ha az emberi alak meggörbült, ingó-bingó, szétolvadó szellemalak lett, valaminek össze kell tartania a képek világát, valami olyannak, ami szilárd és szálegyenes marad – ezek a festmények enyészpontjában vagy az aranymetszésponiban elhelyezett tornyok, „tragikusan” magányos épületek, templomok (*Magyarországi emlék*, 1928; *Szép kilátás*, 1930). Innen nemegyszer sugaras selyemként terül szét a föld, mint például az előbbi képen is.

A festmények világába fura álomszerűséggel oda nem illő, megmagyarázatlan elemek tolakodnak. A *Történt valami* (1943) háttérében fantasztikusan emberiesült facsoport nyomul előre, mintegy az előtérbe lökve a tétova férfialakot. Mögötte, a fák rácsának takarásában fekete rájatömeg (?) tornyosul, ki tudja miféle baljós szurokfeketeség. Az *Éjszakai jelenet* (1938) egén fehér virágok-áralagok nyílnak, a fák között sötét árnyak (denevérek, madarak?) suhannak. A *Vörös asztal* (1931) női kalapdísze lángként olvad az égbe, ezt ismétli oldalt egy ki tudja honnan odakerült puhatestű, ha nem éppen felhő. A kép szélén álló férfi megveti a lábát, ne essen el ebben a síkos-csuszamlós világban. Párálló füstöt ereget A *szirakuzai bolond* (1930) vulkánja. A *Kertben* (1937) suhogó lila zápor, lezúduló éjszaka, végítélet söpör végig sejtelmes, mednyánszkys csillanásokkal az ejtőző úri társaság békés délutánján, már ha annak nevezhetjük. Hogy nem az, a kerítés eget és földet elkülönítő szaggatott-nyugtalan vonala és a kertben heverők közé a középpontba állított, eldőlni készülő szobortalapzat is sugallja.

A kibillenő kényes egyensúlyok játékában egy másik tépett elődre, Gulácsyra ismerünk. Farkas kerti jeleneteiben a legtöbbször eldőlni készül az asztal és a szék. Mindez kubista tömegformálásához is jól illik, ahol a dombok, a víz, az ég és az égitegek egymást metsző világkörökként, egy varázsgömb rétegeiként tárulnak egymás fölé (*Napban álló*, 1940). Ahogy az ég és a víz íve szivárványhidat formáz, úgy a földé is, levetve magáról lakóit (*Úton* 1938). A megvetemedett földön korzózók szorosan egymásba kapaszkodnak. Sok az anya és fia kettős, egyre öregebben (*Fiatál részeg költő és az anyja*, 1932; *Vége*, 1941). A *szirakuzai bolond* című képen szurokfekete tenger (pokolbugyor?) nyílik a szaggatott partszegély meredélyén, a kép középpontjában álló bolond megveti a lábát, mint oly sok férfialak, hogy le ne rántsza a mélység vákuumszívása.

És aztán vége lett, beteljesült a látnoknő sötét látomása. A Párizsban élő Farkas István apja halálakor hazatért, hogy átvegye a Singer és Wolfner kiadó-vállalatot. 1944-ben munkatáborba, innen Auschwitzba került. Így lett vége.

Túri Klára
Tövískoszorúról rózsakoszorúra

(Anyám emlékkönyvébe)

elképesztő magmán száradok
forrást apasztó torok
kínján koldulok
föld nem maraszt
sem asztalotok sem ágyatok
bajszálgökérről mintha fát
pőrére rázott sok malaszt
elektrosokk
nincs ki irgalommal fölérje
koronáról fordultam gyökérre
elállt a szél
köszönt egy sirály
itt- s túlpart közt lélek-rengette rács
tájolásra erőm elég
lesz-e harangkondulásra
dolgát az ember míg bírja
hullajtott levélre megírja csomóban
bajt egy bajnali olaj-nyomat
mennyei dombján millió rózsza
soká veszkődtem egy sokkolttal
de tudtam költő volt
– álmában öt török szidta őt
tőlük hogy elcsalt egy török nőt –
lomb-tenger zsong esti zsolozsmát
térdemen a világ kínja most
testnedveimből darázs inna
apámboz indulok hamarost

s együtt nézzük majd odaát
más mint költ rám egy négysorost

Mi(n)ők

„Tizennyolc éves koromig színésznő akartam lenni, csak azért, hogy lovaglóruhában, hosszú szipkával eljátszhattam a Lili bárónőt.” (Korcsmáros Györgyné)

„Miska egy vasárnap minden előzmény nélkül eljött hozzánk, és megkérte a kezem a szüleimtől. Kettőnk között szó sem volt ilyen miről.” (Pásty Júlia)

„Minden hely foglalt. Fönn, lenn. Meg kell őriznem magam. Ákostól távol, Ákoshoz közel, próbálj aluszkálni, ne sírj.” (Kárpáti Tünde)

„Ki tilthatná meg nekem, hogy képzeletben magamhoz kössek egy alig néhányszor, s akkor is csak futólag: egy-egy pillanatra látott családapát?” (Lajta Erika)

„Mivel a ruhácskáknak csak első felük volt, hátul ugyanolyan pucérok maradtak, mint eddig voltak, csak most ezt érezték is, bár korábban eszükbe sem jutott.” (Ladányi-Túróczy Csilla)

„Ma is úgy gondolom, a rút kiskacsa történetében a nekem szóló legfontosabb üzenetet kaptam: ha nem érzed, ami lesz, csupán azt hiszed el, ami van, az a legnagyobb magány.” (Kálnay Adél)

„Nekilökött egy növendék hársfa csenevész törzsének, hátracsavart kezeimet a fa mögött egy marokra összefogta, és teljes súlyával rátszakolódott védtelen testemre.” (Noth Zsuzsánna)

„Zenóbia Gergelyhez ért. Szőke haját megrázta, kézfejével a fiú fejéhez kigyózott, és megsimogatta a lófarkát.” (Balogh Ildikó)

Ára: 550 Ft. Előfizetés: 4000 Ft.

Előfizethető a postahivatalokban a szerkesztőség címén:
1014 Budapest, Szentháromság tér 6. III. em. 14.
Fogadóórák: csütörtökönként 10–18 óráig

Folyóiratunk a hírlapboltokon kívül kapható Budapesten
a Balassi, az Euroklub, az Osiris, a Pont, a Vince
és a Kálvin téri Cartaphilus könyvesboltban, a Fonóban,
valamint az Írók Boltjában.

A Napút elérhető az interneten: <http://www.napkut.hu>

Számlaszám: OTP 11713005-29902327